

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra Západoevropských studií

Vojtěch Kopp

Energetická politika EU - teorie a praxe

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Vojtěch Kopp**

Vedoucí práce: **Prof. Ing. Luděk Urban, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2010

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KOPP, Vojtěch. *Energetická politika EU - teorie a praxe*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2010. 70 s. Vedoucí diplomové práce Prof. Ing. Luděk Urban, CSc.

Anotace

Diplomová práce "Energetická politika EU - teorie a praxe" se zaměřuje na tři základní aspekty evropské energetické politiky: liberalizace energetických trhů, bezpečnost energetických dodávek a boj se změnami klimatu. V úvodu je nastíněna krátce historie problematiky a poté je pozornost soustředěna na význam externích determinantů majících vliv na artikulaci skutečné společné energetické politiky na přelomu tisíciletí. Důraz je kladen na odpověď EU ve formě evropské legislativy a několika "balíčků" z poslední doby, spolu s analýzou základních reakcí hlavních stakeholderů. Závěrečná část práce poukazuje na diskrepance mezi oficiální energetickou politikou na papíře a evropskou realitou. V tomto ohledu se jedná zejména o neúspěchy EU ve vnější energetické politice (vztahy s Ruskem), kontroverzní dopady legislativy podporující využívání biopaliv, neplnění cílů v oblasti emisí a podílu obnovitelných zdrojů členskými zeměmi a v neposlední řadě obtížný proces liberalizace evropských energetických trhů.

Annotation

Diploma thesis „EU Energy Policy – Theory and Practice“ deals with the major issues facing the European energy policy: the liberalisation of energy markets, security of supply and combating the climate change. After a short description of the history of this policy comes the explanation why the energy issues have become so important for the EU in recent years (oil thirst of the emerging markets, rise of Putin's Russia, climate change). The next chapter focuses on EU's response to these challenges, focusing on Barroso's Commission agenda. Apart from this, there is an analysis of major stakeholders' reactions concerning the recent legislation (Energy packages). However, the main part of the thesis tries to point at the discrepancies between the "official" policy as pronounced at the EU summits and the actual state of things. Major lagging behind can be found in areas such as the extent to which the

external energy policy is successful (relations with Russia), the questionable impacts of subsidising biofuels or the slow implementation of energy market directives.

Klíčová slova

EU, energetika, unbundling, geopolitika

Keywords

Energy, EU, Liberalisation, Geopolitics, Unbundling

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 5.1.2010

Vojtěch Kopp

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému konzultantovi,
Panu Prof. Ing. Lud'ku Urbanovi, CSc.,
za odborné vedení, rady a cenné připomínky při zpracovávání mé diplomové práce.

Obsah

1.	Historie problematiky	15
1.1.	Specifika evropského energetického sektoru	15
1.2.	ESUO, EURATOM.....	16
1.3.	Energetické šoky v 70. a 80. letech	17
1.4.	Etapa dokončování vnitřního trhu a její vliv na energetiku v 90. letech.....	20
1.4.1.	Liberalizace trhu s elektřinou	21
1.4.2.	Liberalizace trhu se zemním plynem	23
2.	Přelom tisíciletí a externí determinanty procesu formování společné energetické politiky EU.....	24
2.1.	Změny globálních energetických trhů	24
2.1.1.	Čína	27
2.1.2.	Indie.....	30
2.2.	Růst putinovského Ruska	31
3.	Odpověď EU, vznik skutečné společné energetické politiky.....	33
3.1.	Dokončení liberalizace energetických trhů	34
3.1.1.	Zelená kniha o energetické účinnosti	34
3.1.2.	Energetická politika pro Evropu.....	35
3.1.3.	Třetí energetický balíček	37
3.2.	Bezpečnost energetických dodávek, otázka jaderné energie	39
3.2.1.	Zelená kniha o energetické účinnosti	39
3.2.2.	Energetická politika pro Evropu.....	41
3.3.	Boj proti změnám klimatu, zvyšování energetické účinnosti	42
3.3.1.	Kyótský protokol a závazky s ním spojené	43
3.3.2.	Evropský systém obchodování s povolenkami CO ₂	43
3.3.3.	Zelená kniha o energetické účinnosti	46
3.3.4.	Energetická politika pro Evropu.....	47
3.3.5.	Klimatický balíček	47
3.4.	Analýza vlivu a reakcí stakeholderů na opatření Barrosovy komise	50
4.	Realita evropské energetiky	58
4.1.	Jak postupuje liberalizace trhů s energiemi?.....	59
4.2.	Jak se daří plnit závazky z Kyóta?	61
4.3.	Jak se vyvíjí společná vnější energetická politika?	64
4.4.	Klimatický balíček a stanovení cílů v oblasti obnovitelných zdrojů energie.....	68
4.5.	Kontroverzní dopady využívání biopaliv	70

Vojtěch Kopp
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií - Evropská studia
Vedoucí práce: Prof. Ing. Luděk Urban, CSc.
Letní semestr 2007/2008

Teze diplomové práce

Evropská energetická politika

Předběžná osnova:

1. Úvod
2. Historie problematiky
 - Specifika energetického sektoru
 - Energetické šoky v 70. a 80. letech a evropská reakce na ně
 - Etapa dokončování vnitřního trhu a její vliv na energetiku v 90. letech
3. Přelom tisíciletí a vznik skutečné energetické politiky EU
 - Proč až v tuto dobu? Proč až Barrosova komise?
 - Změny globálních energetických trhů (růst vlivu putinovského Ruska, energetická náročnost růstu „emerging economies“ – Čína, Indie, Brazílie)
4. Odpověď Evropské unie
 - Liberalizace energetických trhů (unbundling a analýza politického procesu, vlivu a názorů jednotlivých stakeholderů – států, korporací)
 - Bezpečnost energetických dodávek (snaha o teritoriální diverzifikaci zdrojových zemí)
 - Boj proti globálním změnám klimatu (podepsání Kyótského protokolu a závazky s ním spojené, Evropský systém obchodování s povolenkami CO₂ (ETS), opatření na zvyšování energetické účinnosti, využívání alternativních energetických zdrojů, přístup EU k jaderné energii)
5. Realita evropské energetiky
 - Jak se daří plnit přijaté závazky z Kyóta?
 - Do jaké míry byla úspěšná první část projektu ETS?
 - Jak se daří diverzifikovat zdroje energetických dodávek? (Pomalá realizace projektu Nabucco, pronikání Gazpromu do evropské energetické infrastruktury, pomalé propojování energetických „ostrovů“ uvnitř EU)
 - Jak postupuje liberalizace energetických trhů?
 - Jak se vyvíjí energetická účinnost?
 - Jak se vyvíjí podíl alternativních zdrojů v evropském energetickém mixu?
 - Kontroverzní efekty využívání biopaliv.
6. Závěr

Přínos, resp. cíl práce:

Jak již z osnovy mé diplomové práce vyplývá, první část bude do jisté míry deskriptivního charakteru. Jedná se o nezbytné uvedení potenciálního čtenáře do problematiky, do jejího historického, ekonomického, ale i politického kontextu. Důraz bude bezesporu kladen na finální etapu vytváření evropské energetické politiky na přelomu tisíciletí a zaujmutí Evropské unie místa globálního leadera v otázkách boje proti globálním změnám klimatu. V tomto ohledu si EU vytyčila vskutku velký počet cílů a časových úseků k jejich splnění.

Cílem mojí práce bude tedy kritická analýza toho, co se ve skutečnosti Evropské unii daří plnit, co méně a co případně vůbec či dokonce hůře než jejímu hlavnímu odpůrci na mezinárodním vyjednávacím poli – Spojeným státům americkým. V tomto ohledu budou výsledky různorodé. Nepochybně pozitivních výsledků dosahuje EU na poli zavádění alternativních zdrojů energie (i když jsou, jako vždy, veliké rozdíly mezi členskými zeměmi), nicméně vskutku rozporuplné reakce vyvolává masové používání biopaliv a jejich vliv na ekologii, ale i světové ceny potravin či sociální situaci ve třetím světě. Podobně rozporuplných výsledků dosahuje EU i na poli (ne)plnění závazků z Kyóta či diverzifikace energetických dodávek. Velmi diskutabilních výsledků bylo zatím dosaženo v rámci Evropského systému obchodování s povolenkami CO₂, atd. Hlavní přínos tedy spočívá v odhalení rozdílu mezi tím, co Evropská unie v oblasti energetiky hlásá, a tím, co ve skutečnosti činí.

Hlavní zdroje:

- hlavní dokumenty Evropské komise:

Zelená kniha - Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii, Brusel, 2006

Energetická politika pro Evropu, Brusel, 2007

Opening up to choice – the single electricity market

Lisabonská strategie, Brusel, 2000

- ekonomická a energetická periodika:

The Economist

Argus Power Europe

Energetik

- internetové zdroje z oblasti EU či energetiky:

Council of European Energy Regulators, <http://www.ceer.eu>

EU Business, <http://www.eubusiness.com>

EurActiv, <http://www.euractiv.com>
Europa – oficiální stránky EU, <http://europa.eu>
Europe's energy portal, <http://www.energy.eu/>
DG TREN, http://ec.europa.eu/energy/index_en.html
DG COMP, http://ec.europa.eu/comm/competition/index_en.html
DG ENVI, http://ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm
EREC – European renewable energy council, <http://www.erec-renewables.org/>
Evropská unie 123, <http://www.evropskaunie123.cz/>

Praha, 10.2.2008

Úvod

Již v osmnáctém a devatenáctém století předpověděla průmyslová revoluce důležitost energetické samostatnosti, zejména pak v evropských zeměpisných šířkách. Odvětví energetiky prošlo za dlouhá léta vysoce rozmanitého politického vývoje v Evropě mnoha technologickými změnami, nicméně základní axiom zůstal stejný - na rozdíl od jiných ekonomických či politických velmocí je evropská surovinová základna nedostačující. Pokusy o řešení tohoto strategického problému ve dvacátém století je možno vidět jak v podobě spravování svých koloniálních panství evropskými metropolemi, tak i například v expanzivní politice nacistického Německa. V poválečném vývoji to byla opět energetika, která z části iniciovala základy evropského integračního procesu. Po založení Evropského společenství uhlí a oceli bylo výrazným mezníkem v evropském kontextu využití jaderné energie, kde smlouva Euratom jasně vymezila civilní účely jejího využití. Již v těchto ranných letech Evropského společenství, respektive Evropské unie, se vyskytují zmínky o společné energetické politice.

Právě nedostatečná surovinová, respektive palivová základna způsobila i první dlouhodobější léta recese v poválečné Evropě. Prudký nárůst světových cen ropy v sedmdesátých letech jakožto součást politického boje zemí vyvážejících ropu sdružených do kartelu OPEC zastihl Západní Evropu, potažmo tehdejší EHS oproti ostatním centrům světové ekonomiky mnohem markantněji. Oproti například Spojeným státům americkým, kde tou dobou již pozvolna přirozeně probíhala restrukturalizace hospodářství, přinesly západoevropským ekonomikám energetické krize sedmdesátých let obrovský šok v podobě náhlé nutnosti restrukturalizace mající za důsledek nárůst masivní nezaměstnanosti, která je v Evropě problémem dodnes. Nicméně ani touto dobou nebylo kromě již zmíněného Euratomu o společné či koordinované energetické politice ani zmínky.

Společná evropská energetická politika, o které se začíná mluvit až v devadesátých letech, je jedna z nespécifičtějších politik prováděných v Evropské unii na koordinované úrovni. Jedná se totiž o ryze strategický sektor, který se jen velmi pomalu daří liberalizovat a v němž stále hrají vysokou úlohu jednotlivé státy. Na rozdíl od jiných společných politik Evropské unie, jako jsou například společná zemědělská či obchodní politika se tudíž u energetické politiky nesetkáme s nějakým jasně vymezeným rámcem společného rozhodování. Jasně vymezení společné evropské politiky totiž nenajdeme ani ve Smlouvě o Evropském hospodářském společenství ani ve Smlouvě o Evropské unii. Rovněž obtížné je

najít nějaký centrální orgán Společenství, který by se danou problematikou zabýval. Jelikož ani za dlouhá léta existence evropských integračních snah se nepodařilo přesunout sektor energetiky zcela na evropskou úroveň, jsou i nástroje Unie, kterými do něj zasahuje nepřímého charakteru. K tomu slouží zejména opatření v rámci společného trhu, politiky životního prostředí či vnější obchodní politiky¹.

Jisté zintenzivnění procesu liberalizace evropských energetických trhů, který je nedílnou součástí projektu vnitřního trhu EU, přišlo na konci devadesátých let. V této souvislosti se často mluví i o dozrávání společné energetické politiky jako takové. Důvodů tohoto vývoje je hned několik. Za prvé, energetická náročnost evropského hospodářství, stejně jako celé světové ekonomiky, se nadále zvyšovala. To ovšem v případě Evropské unie znamenalo stále se zvyšující závislost na dovozech energií ze třetích zemí. Za druhé, růst evropské poptávky po energiích velice pomohl stabilizovat ruskému prezidentovi Putinovi mocenské poměry v zemi a po „chaotických“ jelcinovských letech nastolit ekonomický růst založený na přílivu petrodolarů, resp. petroeuro. Za třetí, obrovská energetická náročnost impozantního růstu „emerging economies“, zejména Číny a Indie, nebývale ovlivnila (a stále ovlivňuje) světové ceny energií. Tento nárůst světových cen se samozřejmě promítá do výkonu evropského hospodářství a má vliv na snižující se konkurenceschopnost mnoha jeho odvětví.

Poměrně novou dynamiku do celého sektoru přinesla komise Portugalce José Manuela Barrosa, která své funkční období zahájila 22. listopadu 2004. Jednalo se o první komisi v rámci reformované a rozšířené Unie, kde má podle smlouvy z Nice každá z (tehdy) 25 členských zemí svého komisaře². Barroso a zejména evropský komisař pro energetiku a dopravu, Andris Piebalgs z Lotyšska, dali od začátku najevo, že hodlají postoupit se stagnujícím procesem liberalizace evropských energetických trhů za účelem zvýšení konkurence a snížení finálních cen. K tomu ovšem bylo (a stále je) nutné překonat náročností oboru způsobenou přítomností národních energetických monopolů v mnoha členských zemích. Dalším velmi důležitým faktorem, který obrátil pozornost k evropské energetice, byly tou dobou stále více aktuálnější hrozby globálního oteplování. Na pozadí nejen těchto událostí se poté odvíjela náročná práce Barrosovy komise, jejíž mezníkem bylo bezesporu vydání Sdělení komise Evropské radě a Evropskému parlamentu s názvem Energetická politika pro Evropu a

¹ Euroskop.cz, Energetická politika Evropské unie, staž. 26.10.2007., dostupné z WWW:
<http://www.euroskop.cz/40527/clanek/energeticka-politika-evropske-unie/>

² EUROPA – Press releases, Summary of the treaty of Nice, staž. 20.11.2007, dostupné z WWW:
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/03/23&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

s tím souvisejícího akčního plánu na počátku roku 2007³. Tu poté v březnu 2007 schválilo zasedání Rady EU a stala se pro členské státy závaznou. Následovalo vydání takzvaného Třetího energetického balíčku Evropské komise, který byl představen v září roku 2008⁴. Nejnovější událostí je bezpochyby zveřejnění tzv. Klimatického balíčku z února letošního roku.

Obsahem této práce je tedy jistá analýza tohoto v poslední době poněkud akcelerovaného procesu a zejména vysvětlení často velmi odlišných názorů na celý proces hlavních stakeholderů, ať již na korporátní či na státní úrovni. Metodou práce je kromě faktografického popisu historie a hlavních dokumentů zejména komparace různých názorových pohledů na rozličné procesy tvořící evropskou energetickou politiku. Komparace bude zároveň hlavní metodou při posuzování disparit mezi politickými postuláty a reálným stavem věcí. Důraz bude kladen na příčiny vzniku společné energetické politiky EU, zejména pak výzev v podobě globálního charakteru (globální oteplování, růst cen energií), ale také prohlubující se závislost na energetických dodávkách ze třetích zemí. Logickým navázáním bude výčet kroků podniknutých Evropskou unií za účelem těmto výzvam čelit. Tyto kroky obsahují aktivity rozličného charakteru jako například již zmiňované zintenzivnění procesu dokončení vnitřního trhu v energetice, dále pak aktivity vedoucí k teritoriální diverzifikaci energetických dodávek, zaujmutí vedoucí role v boji proti globálním změnám klimatu, evropský systém obchodování s povolenkami emisí CO₂, využívání alternativních energetických zdrojů, atd. Z této analýzy pak bude nakonec vycházet hlavní cíl této práce, a sice jistý pokus o kritické zhodnocení těchto velmi ambiciózních cílů, které si Evropská unie uložila. V podstatě půjde o evaluaci dosavadních výsledků v rámci již zmíněných kroků, u kterých si EU, jak je jejím zvykem, stanovila často velmi ambiciózní cíle. Nejenže se pokusím osvětlit mnoho míst v rámci těchto evropských plánů, které se v realitě zdaleka nevyvíjejí s kýženými výsledky (Evropský systém obchodování s povolenkami CO₂, diverzifikace dodávek či liberalizace energetických trhů), ale zároveň poukáži na cíle poněkud kontroverzního charakteru, jejichž výsledek částečně působí proti vytčeným cílům. Zde například vskutku rozporuplné reakce vyvolává masové používání biopaliv a jejich vliv na ekologii, ale i světové ceny potravin či sociální situaci ve třetím světě. Hlavní přínos práce tedy spočívá v odhalení rozdílu mezi tím, co Evropská unie v oblasti energetiky hlásá, a tím,

³ Eur-lex, Europa.eu, Sdělení komise Evropské radě a Evropskému parlamentu Energetická politika pro Evropu, staž. 20.11.2007, dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:CS:PDF>

⁴ Monitoring legislativy EU: Energetický balík, Eroskop.cz, staž. 10.8.2009, dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/13/11786/clanek/aktualizace-energeticky-balik/>

co ve skutečnosti činí. V neposlední řadě se v této práci pokusím dokázat jistou politicko-ekonomickou diverzitu členských států EU, která je právě v tématech strategického charakteru, jehož typickým příkladem je energetika, velmi markantní.

Co se relevantních zdrojů pro vypracování práce týče, již charakteristika tématu naznačuje, že klasických teoretických knih k tomuto tématu je pomálu. Mnohem hojněji je tématika evropské energetické politiky zastoupena na internetu, zejména pak na webových stránkách zabývajících se evropskou ekonomikou, politikou a energetikou. Kromě oficiálních webových stránek institucí Evropských společenství (ze všech zejména Generální ředitelství pro dopravu, telekomunikace a energetiku Evropské komise – DG TREN) poskytuje mnoho informací Evropský energetický portál (energy.eu). Problematika je také hojně diskutována zejména v ekonomických periodikách, jako například *The Economist* či v Hospodářských novinách a samozřejmě weby zabývající se problematikou Evropské unie (Euroskop, EurActiv, Evropskaunie123) či podobně zaměřené think-tanks (CERGE). Pro pochopení legislativního zakotvení energetické politiky je nezbytné studium primárních pramenů ve formě základních dokumentů Evropské komise, jako například Zelená kniha o energetické účinnosti či revoluční publikace *Energetická politika pro Evropu* a následný Akční plán z roku 2007.

1. Historie problematiky

Předtím, než přejdu k samotné deskripci historie vytváření evropské energetické politiky je nutné si poněkud podrobněji definovat a charakterizovat energetický sektor jako takový. Oproti ostatním sektorům národního hospodářství vykazuje odvětví energetiky mnoho specifík a zejména v evropské realitě se tato dále zvyrazňují a bezesporu mají vliv na jednotlivá opatření ať již samotných států nebo orgánů Evropského společenství, resp. Evropské unie.

1.1. Specifika evropského energetického sektoru

Energetický sektor se odjakživa vyznačuje vysokou investiční náročností. Podobně jako například obor telekomunikací nebo do jisté míry pošt či například železniční dopravy spadá do takzvaných síťových odvětví. Tato kategorizace napovídá, že sektor energetiky funguje jako delší řetězec na sebe navazujících ekonomických činností. V rámci tohoto oboru tedy nalézáme nejprve těžbu energetických surovin jakožto součást primárního sektoru národního hospodářství, dále pak přepravu či přenos vyžadující náležitou infrastrukturu. Dalšími logicky navazujícími činnostmi jsou výroba energií z těchto energetických surovin a posléze již ryze komerční činnost v podobě distribuce a prodeje finálním zákazníkům. Co se dopravy energií finálním zákazníkům týče, je opět potřeba infrastruktura, která ve své podstatě vytváří energetickou síť.

Jak již bylo zmíněno, zejména z důvodu investiční náročnosti a samozřejmě ekonomické racionality si státy vytváří pouze jednu energetickou síť. V praxi to znamená, že vyskytne-li se nový subjekt na trhu s energiemi a chce poskytovat své služby (například dodávku elektrické energie) stávajícím zákazníkům konkurence, je pro něj ekonomicky neefektivní stavět nové dráty do domů svých nových klientů, kteří již jednou do elektrizační soustavy byli připojeni. Investiční náročnost energetického odvětví se definitivně projevila, na rozdíl od Spojených států amerických, v jeho poválečné etatizaci v zemích Západní Evropy a vzniku takzvaných vertikálně integrovaných firem, které v sobě soustřeďovaly všechny části tohoto výše popsaného řetězce. V duchu keynesiánského pojetí ekonomiky a v rámci korporativistických tradic si země ES/EU vytvořily takzvané „národní energetické šampióny“, jejichž pozice na trhu se blížila postavení monopolu.

Kromě již zmíněné náročnosti na akumulaci kapitálu nabývá sektor energetiky, zejména v evropských zeměpisných šířkách, krajně strategického charakteru. Jak bude přesněji popsáno později, nedisponuje Evropa, resp. země dnešní Evropské unie, žádnými oslnivými zásobami energetických surovin. Zejména ekonomický vývoj v druhé polovině dvacátého století je spojen se stále narůstající závislostí zemí Západní Evropy na dovozu energetických surovin, hlavně ropy a zemního plynu. Politická emancipace zemí třetího světa, konstantní poválečný růst světové ekonomiky a zejména neobnovitelný charakter „černého zlata“ přispěly bezesporu k jistému strategickému aspektu evropské energetiky. V rámci integračních snah v Evropě po druhé světové válce je bezesporu nutno k aspektu „strategičnosti“ přičíst i aktivity v oboru jaderné elektroenergetiky, kdy zde vyvstává hrozba jejího využití k necivilním účelům.

1.2. ESUO, EURATOM

Samotné počátky formování evropské energetické politiky byly mnohem více politického nežli ekonomického charakteru. Ačkoliv si v roce 1952 založené Evropské společenství uhlí a oceli⁵ kladlo za cíl vytvoření společného trhu s těmito komoditami pro státy zakladatelské „šestky“ (Nizozemsko, Belgie, Lucembursko, SRN, Francie, Itálie), hlavní cíl byl pravděpodobně spíše politicko bezpečnostní povahy. V atmosféře stále doznívajících dopadů druhé světové války a zároveň stupňující se války studené zde byla snaha, zejména ze strany Francie, o společnou kontrolu hlavně německého průmyslu těžby uhlí a na něj navazující ocelářství, které v té době bylo považováno jako hlavní sektor pro výrobu zbraní⁶. Projekt dvou hlavních praotců evropské integrace Monneta a Schumana byl tedy v podstatě jistým kompromisem, který na jedné straně uklidnil obávající se Francouze a na druhé straně umožnil návrat Adenauerova Německa mezi demokratické země Evropy. V neposlední řadě bylo toto francouzsko-německé usmíření jistým nastartováním zejména ekonomické integrace založené zpočátku na odstraňování obchodních bariér v oblasti uhlí a ocelářských výrobků pod dohledem nadnárodních institucí. Ačkoliv, jak uvidíme později, je liberalizace evropských trhů s energiemi velkým problémem dodnes, byl to paradoxně trh s tehdy dominantní energetickou surovinou (uhlí), který odstartoval cestu ke společnému trhu pozdějších ES/EU.

⁵ ESUO bylo založeno na 50 let a v roce 2002 nebyla platnost prodloužena

⁶ European Coal and Steel Community, Europeworld, staž. 10.8.2009, dostupné z WWW: <http://www.europeworld.com/blog/europe/european-coal-and-steel-community/>

Projekt ESUO se ukázal jako velmi úspěšný a další integrační úvahy signatářských států na sebe nenechaly dlouho čekat. Zejména pod taktovkou Paul-Henriho Spaaka byl vypracován projekt rozšíření liberalizace obchodu i do ostatních sfér národního hospodářství a v oblasti energetiky návrh na spolupráci zúčastněných zemí v oblasti jaderné elektroenergetiky. Takzvaná smlouva o Evropském společenství pro atomovou energii (Euratom) byla podepsána v rámci Římských smluv spolu se smlouvou o Evropském hospodářském společenství v roce 1957. Její hlavní funkce se soustředily na rozšiřování spolupráce v oblasti výzkumu, vypracování společných bezpečnostních standardů, společné a bezpečné zajištění jaderného paliva, monitorování mírového využívání jaderných kapacit a v neposlední řadě na spolupráci s ostatními zeměmi a zejména s mezinárodními organizacemi, zejména pak s ve stejnou dobu založenou Mezinárodní organizací pro atomovou energii. V rámci Euratomu se poté rozvíjela evropská legislativa jasně vymezující bezpečnost zaměstnanců v oblasti výroby jaderné energie a zejména ochranou životního prostředí v souvislosti s ukládáním jaderného odpadu⁷.

1.3. Energetické šoky v 70. a 80. letech

Po vzniku Euratomu a EHS užívaly země šestky, stejně tak jako ostatní země západní Evropy období nebyvalého ekonomického růstu, který byl kromě mnoha dalších důležitých ekonomických i politických faktorů způsoben dostatkem a relativně levnou cenou energetických surovin, zejména pak ropy. Nicméně byla to právě sedmdesátá léta a uvědomění si části rozvojových zemí sdružených v Organizaci států vyvážejících ropu, že této elementární suroviny se dá využít v rámci jejich jak ekonomického, tak politického boje ve směru ke kapitalistickým rozvinutým tržním ekonomikám. Ropné krize ze 70. a 80. let tak bezesporu probudily Evropská společenství a celý vyspělý průmyslový svět z jeho poválečného snu o trvalém hospodářském růstu a věčném blahobytu.

Počátky energetické krize z roku 1973 můžeme pozorovat již v politicko-vojenském konfliktu na Blízkém východě, kde v roce 1948 vzniká stát Izrael, což je trnem v oku všech jeho arabských sousedů. Po sérii tzv. Arabsko-izraelských válek došlo v roce 1967 k další, tzv. Šestidenní válce, jejíž výsledkem bylo triumfální vítězství izraelské armády a totální ponížení egyptského prezidenta Gamála A. Násira v podobě okupace Sinajského poloostrova Izraelci. Posílená pozice Izraele blokovala podpis mírové smlouvy a výsledkem byl náhlý

⁷ Europa.eu, Summaries of Legislation, Nuclear Energy, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s14005.htm>

útok Sýrie a Egypta na Izrael v říjnu roku 1973 na židovský svátek smíření (tzv. Jomkippurská válka)⁸. Izrael opět, i když s mnohem většími obtížemi, útok odrazil a arabské státy byly definitivně poraženy. V této situaci se poté tedy zejména arabské země sdružené do kartelu OPEC rozhodly na důkaz solidarity se svými egyptskými, syrskými, ale zejména palestinskými spoluvěrci použít svou poslední, ale velmi účinnou zbraň – ropu.

Země OPEC se tedy v zápětí rozhodly ke společnému postupu a omezily v říjnu o 5% nabídku ropy oproti zářijové úrovni. Postupným dalším „utahováním“ kohoutků země OPEC docílily toho, že cena ropy na světových trzích začala rapidně stoupat. Cílem jejich restriktivních opatření byly samozřejmě západní země, včetně zemí EHS, které Izrael podporovaly. Největší podporovatelé Izraele, USA a Nizozemsko, dokonce čelily totálnímu bojkotu. V důsledku této politiky zemí OPEC ceny ropy vystřelily do takové míry, že již v půlce října 1973 vzrostly o 70% a na konci prosince o dalších 128%. Celkově se ceny ropy v období od října 1973 do října 1974 zvýšily čtyřikrát⁹. Vyjádřeno v amerických dolarech za barel stouply ceny ropy vyvážené ze států sdružených v OPEC v tomto období z 3,01 USD na 11,65 USD¹⁰.

Výsledkem tohoto externího surovinového šoku byla nicméně největší hospodářská recese, která postihla kapitalistický svět od konce druhé světové války. Způsob, jakým země Západní Evropy tomuto šoku čelily, byl rozdílný. Do jisté míry v lepší pozici byly země jako například Velká Británie, Nizozemsko či Norsko, které právě v sedmdesátých letech zahájily rozsáhlou těžbu ropy, resp. zemního plynu z mořského dna a přestaly být tudíž tolik vystaveny závislosti na dovozech. O poznání horší byla situace v zemích jako Lucembursko, Dánsko, Švýcarsko, ale zejména Západní Německo, které krylo svou potřebu energie z 55 % dovozem ropy, která ovšem pocházela ze tří čtvrtin z arabských zemí¹¹. Již v listopadu začal tudíž v Západním Německu platit čtyřtýdenní zákaz jízdy osobních vozidel a přechodné snížení maximální rychlosti na dálnicích na 100 km/h.

Nárůst cen energetických surovin v sedmdesátých letech způsobil zemím EHS strukturální problémy, které vyústily v obrovský nárůst nezaměstnanosti i v takových zemích jako NSR, kde byla ještě v roce 1972 pouhých 0,7%. O dva roky později se již vyhoupla na

⁸ Plechanovová, Běla, Fidler, Jiří: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995, Praha: ISE, 1997

⁹ Volek Stanislav, Ropná krize v roce 1973, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.penize.cz/15178-ropna-krize-v-roce-1973>

¹⁰ Faltus, Josef, Průcha, Václav: Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století, str.98-99, Praha, VŠE, 2003

¹¹ Volek Stanislav, Ropná krize v roce 1973, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.penize.cz/15178-ropna-krize-v-roce-1973>

3,4%¹². Celkový efekt krize z let 1974/75, kterou vyvolal právě energetický šok z roku 1973 je charakterizován efektem takzvané stagflace, kdy zejména západoevropské ekonomiky trpěly hospodářskou stagnací či dokonce poklesem a k tomu docházelo k vysokému nárůstu cen v průměru 10% ročně¹³. Ačkoliv se ceny ropy již nevrátily na svou předkrizovou úroveň a dokonce pokračovaly v postupném růstu, západoevropské země pozvolna ekonomickou krizi překonávaly. Společným znakem pro všechny ovšem byla již zmíněná vysoká inflace a nárůst strukturální nezaměstnanosti spojená s útlumem mnoha energeticky náročných odvětví, zejména v těžkém průmyslu. Nicméně země OPEC v brzké době chystaly ještě další razantní omezování nabídky ropy v podobě tzv. druhého ropného šoku.

Pád šáha Páhlavího v Iránu v roce 1979 a následná islámská revoluce, která postavila do čela země protizápadního ajatolláha Chomejního způsobila obrovský výpadek těžby, která se kvůli sociálním nepokojům v Iránu snižovala již delší dobu. Nepokojů v Iránu využil irácký diktátor Saddám Husain a v zápětí začala iránsko-irácká válka. Spolu s avízovaným zvýšením cen kartelu OPEC tyto nepokoje na Blízkém východě způsobily, že oproti roku 1979 byla v roce 1980 světová těžba ropy o 10% nižší a cena ropy se šplhala ke 40 USD za barel. V porovnání s rokem 1978 to byl nárůst o 25 USD za barel¹⁴. Stejně jako v případě roku 1973, vyvolal i druhý ropný šok velikou ekonomickou recesi, která opět postihla zejména kapitalistické státy včetně většiny zemí tehdejšího EHS. Opět se dostavila vysoká míra inflace spolu s v Evropě nebývalým nárůstem nezaměstnanosti. Ačkoliv ceny v ostatních sektorech začaly po dosažení vrcholu v roce 1980 opět klesat, ceny energetických surovin, zejména ropy a zemního plynu, klesaly pouze pozvolna a na předkrizovou úroveň se vrátily až kolem roku 1986¹⁵.

Jaké důsledky měly tedy tyto energetické šoky na formování evropské energetické politiky? Co se nějakého společného evropského postupu týče, v podstatě žádné. Zaprvé je nutno si uvědomit, že právě energetické, resp. strukturální krize 70. let způsobily celkové zpomalení evropských integračních snah. Byla to právě ona zlatá šedesátá léta, kdy si evropské země užívaly nebývalý ekonomický růst a situace byla více než příznivá pro ekonomickou integraci, oblast energetiky nevyjímaje (Euratom). Země Evropského hospodářského společenství kromě stále sílící konkurence z nově industrializovaných

¹² Economagic.com, Germany: unemployment rate, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.economagic.com/em-cgi/data.exe/blsin/inu0022ge0>

¹³ Faltus, Josef, Průcha, Václav: Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století, str. 98-99, Praha, VŠE, 2003

¹⁴ Kubarych, Roger: How oil shocks affect markets: consider the five most recent scenarios, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: http://findarticles.com/p/articles/mi_m2633/is_3_19/ai_n15787119

¹⁵ Faltus, Josef, Průcha, Václav: Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století, str. 98-99, Praha, VŠE, 2003

asijských zemí probudily z jisté „letargie“ právě oba ropné šoky, které ukázaly velkou slabinu vyspělých evropských států - nadměrnou závislost na dovozu energií. Bavíme-li se tedy o vlivu energetických šoků na vznik evropské energetické politiky, musíme zdůraznit, že ačkoliv krize evropské země spíše rozdělily a způsobily zpomalení integračního procesu, donutily je na druhou stranu podniknout mnohá úsporná opatření vedoucí ke zmenšení závislosti na dovozu energetických surovin. Není náhodou, že právě v sedmdesátých letech zažívá Západní Evropa boom ve výstavbě atomových elektráren. Od sedmdesátých let se také začíná rozjíždět řada projektů zaměřených na podporu energie z alternativních zdrojů, jako např. vodní, sluneční či větrná energie. Jak již bylo naznačeno, zejména Norsko, Velká Británie a Nizozemsko začaly investovat nemalé prostředky do těžby ropy a zemního plynu v Severním moři.

1.4. Etapa dokončování vnitřního trhu a její vliv na energetiku v 90. letech

Po integrační stagnaci sedmdesátých let přichází jisté oživení v polovině let osmdesátých, které je charakterizováno přijetím takzvaného Jednotného evropského aktu a proces prohloubení integrace je finalizován v roce 1992 podpisem Maastrichtské smlouvy. Z hlediska energetiky je důležité zejména jádro Jednotného evropského aktu – dokončení vnitřního trhu do roku 1993. Právě deklarace čtyř základních svobod vnitřního trhu – volný pohyb zboží, pracovní síly, služeb a kapitálu spolu s v Maastrichtské smlouvě jasně deklarovaným příklonem k ekologizaci evropského hospodářství jsou hlavními mezníky vzniku alespoň zárodků společné evropské energetické politiky.

V rámci vnitřního trhu EU je totiž energie samozřejmě považována jako poskytnutí služby a tudíž evropské energetické trhy spadaly pod legislativu vnitřního trhu. Podobně jako jiná síťová odvětví, bylo nutno v případě energetiky v duchu litery vnitřního trhu provést liberalizaci, to jest zpřístupnit doposud izolované národní trhy celoevropské konkurenci. Do jisté míry revolučním dokumentem, který se jako první věnuje nárysu společného unijního postupu na poli energetiky je takzvaná Bílá kniha o energetické politice z roku 1995¹⁶.

Tato publikace se zaměřuje na několik základních témat. Evropská komise zde zdůrazňuje nutnost integrace do té doby fragmentovaných trhů zejména co se týče propojení energetických infrastruktur, jako jsou elektrifikační soustavy či systém plynovodů a

¹⁶ White Paper – an Energy Policy for the European Union, staž. 10.8.2009, dostupné z WWW: http://aei.pitt.edu/1129/01/energy_white_paper_COM_95_682.pdf

ropovodů. V tomto směru Komise nabádá členské státy ke společnému postupu v rámci projektů takzvaných Transevropských sítí, které jsou zakotveny již v Maastrichtské smlouvě. Jejich cílem je „přispívat k vytvoření a rozvoji transevropských sítí v oblastech dopravy, telekomunikací, a energetických infrastruktur“¹⁷. Dalším důležitým bodem této publikace je důraz na přínosy liberalizace energetických trhů v oblasti zvýšení konkurenceschopnosti evropského průmyslu a zároveň tlak na jeho ekologičnost. Již v tomto dokumentu Komise správně předvídá zvyšující se světovou poptávku po energetických surovinách taženou zejména rostoucími rozvojovými ekonomikami. V tomto ohledu nabádá Komise členské státy ke společnému postupu k zaběhnutým obchodním partnerům a posílit unijní spolupráci s nimi. V neposlední řadě vybízí k nalezení nových potenciálních partnerů a již zde se rýsuje tlak na diverzifikaci dodavatelských zemí. Celkového snižování závislosti na dovozu energetických surovin chce Komise dosáhnout prostřednictvím vyšší efektivity a podpory výzkumu a vývoje¹⁸.

Tento dokument byl posléze v roce 1996, resp. 1998 následován vydáním konkrétní evropské legislativy ve formě směrnic 96/92/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a 98/30/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem. Obě směrnice deklarují, že vytvoření vnitřního trhu s elektřinou, resp. plynem je zvlášť důležité pro zvýšení výkonnosti výroby, přenosu a distribuce této komodity při posílení spolehlivosti dodávky a konkurenceschopnosti evropské ekonomiky a respektování ochrany životního prostředí. V otázce nejkonkrétnějších liberalizačních kroků, a sice formě účinného oddělení infrastruktury od výroby, tato směrnice požaduje provedení takzvaného účetního unbundlingu vertikálně integrovaných společností. Ten spočívá v oddělení účetních výkazů jejich jednotlivých částí¹⁹.

1.4.1. Liberalizace trhu s elektřinou

Ačkoliv projekt realizace vnitřního trhu obecně pokročil v průběhu devadesátých let velmi dopředu, legislativní opatření vedoucí k vytvoření jednotného evropského energetického trhu se prováděla velmi pomalu. Zde je velmi důležité podotknout, že liberalizace energetických trhů byla, a v mnoha ohledech stále ještě je, v rozdílné fázi vývoje v různých zemích EU. Na jedné straně zde jsou země jako Velká Británie, Nizozemsko či

¹⁷ Trans-European Energy Networks, stránky DG TREN, staž. 25.4.2008, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/ten/energy/legislation/index_en.htm

¹⁸ An Energy Policy for the European Union, Commission of the European Communities, Brusel, 1995

¹⁹ Přehled evropské energetické legislativy, DONE Consulting Group, staž. 25.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.done.cz/PEL/obsah.php>

skandinávské země, kde liberalizace trhu s energiemi, která do značné části spočívá v omezení moci národních utility monopolů, úspěšně proběhla již během devadesátých let. Na straně druhé to je zejména Francie a Německo, jejichž státní (Electricité de France) či privatizované (E.ON, RWE) energetické giganty jsou bezesporu největší společnosti svého druhu v Evropě a jejichž ekonomická síla se promítá do politiky jejich mateřských států²⁰.

Co se týče legislativních kroků k dosažení liberalizace evropských energetických trhů a vytvoření společné energetické politiky jako takové, byl bezesporu nejvýznamnější dokument Evropské komise „Opening up to choice – the single electricity market“, který měl velký význam na vytvoření evropské direktivy 2003/54/EC Evropského parlamentu a Rady z června 2003. Ta nahradila dosavadní legislativní opatření ve formě direktivy 96/92/EC²¹. Jak již název napovídá, ačkoliv již zde je zmínka o zelené energii či bezpečnosti energetických dodávek, jednalo se zejména o důležitý dokument jasně vymezující pravidla fungování jednotného evropského trhu s elektrickou energií. Princip volné soutěže zavádí zejména do oblasti výstavby nových elektráren, kdy jakákoliv firma se může ucházet o zakázku, splní-li pro tyto účely stanovená národní kritéria. Dalším prvkem liberalizačního charakteru je právo všech středních a velkých podniků výběru svého dodavatele elektrické energie s tím, že pro velké firmy byl stanoven rok 1999 a pro středně velké podniky rok 2003 jakožto datum, kdy jim toto právo vznikne. Zároveň se zde zavádí princip volného přístupu do přenosových či distribučních sítí, což opět souvisí s problémem zejména monopolní struktury velkých energetických firem, které často vlastní většinu těchto sítí²². Tento problém úzce souvisí s takzvaným unbundlingem, který v této publikaci v podstatě spočívá v manažerském oddělení sekcí výroby, přenosu a distribuce u vertikálně integrovaných společností. V praxi to znamená, že kvůli zabránění konfliktu zájmů bude striktně oddělen management jednotlivých částí vertikálně integrovaných firem. V neposlední řadě tento dokument zmiňuje i jistou „sociální zodpovědnost“ procesu liberalizace evropských energetických trhů, kde je především kladen důraz na vytvoření nových pracovních míst.

²⁰ The Economist, Sep. 13th 2007, staž. 28.10.2007, dostupné z WWW:

http://www.economist.com/business/displaystory.cfm?story_id=9803986

²¹ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity, staž. 10.8.2009, dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0092:EN:HTML>

²² Opening up to choice – the single electricity market, stránky Evropské komise – DG TREN, staž. 28.10.2007, dostupné z WWW:

http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/doc/electricity_brochure_en.pdf

1.4.2. Liberalizace trhu se zemním plynem

V oblasti trhů se zemním plynem byl postup EU, respektive Evropské komise velmi podobný jako v případě elektřiny. I zde se setkáváme s dokumentem „Opening up to choice – Launching the single European gas market“²³, který měl velký význam na vytvoření evropské direktivy 2003/55/EC Evropského parlamentu a Rady z června 2003, která opět nahradila do té doby platnou směrnici 98/30/ES. Tento dokument zejména akcentuje efekty plynoucí ze zpřístupnění evropských trhů s plynem konkurenci, zejména pak snížení finálních cen jak pro domácnosti, tak i pro evropské velkoodběratele, zejména v sektoru průmyslu. Právě argumentace posílení konkurenceschopnosti evropského průmyslu zde nabývá na významu, když je zde jasně demonstrován rozdíl cen zemního plynu v evropských zemích v porovnání se Spojenými státy a s Kanadou. Zároveň je zde zmíněn i propastný rozdíl ve stupni liberalizace jednotlivých trhů členských zemí EU, kde je jako vzorový příklad prezentován trh britský. Právě ve Velké Británii byl trh se zemním plynem stoprocentně liberalizován již v devadesátých letech a v tomto dokumentu je uveden odhad, že britští spotřebitelé ušetřili více než 3,2 miliardy eur právě díky liberalizaci trhu elektřiny a plynu²⁴.

Co se praktických kroků týče, zadává tento dokument povinnost postupného otevírání trhu konkurenci ve třech fázích. První právo výběru dodavatele zemního plynu vzniklo velkoodběratelům odbírajícím více než 25 milionů m³ v roce 2000, dále pak spotřebitelům s ročním odběrem více než 15 milionů m³ v roce 2003 poslední v roce 2008, kdy si mohli vybrat svého dodavatele spotřebitelé s odběrem nad 5 milionů m³. Zároveň je zde zakotveno právo „přístupu třetí strany“ (Third Party Access), které zavádí povinnost majitelů plynovodů zpřístupnit třetím stranám jejich infrastrukturu buď za regulovaný nebo za tržně stanovený poplatek²⁵.

²³ Opening up to choice – Launching the single European gas market, Luxembourg:Office for Official Publications of the European Communities, 2000

²⁴ Opening up to choice – Launching the single European gas market, Luxembourg:Office for Official Publications of the European Communities, 2000

²⁵ Opening up to choice – Launching the single European gas market, Luxembourg:Office for Official Publications of the European Communities, 2000

2. Přelom tisíciletí a externí determinanty procesu formování společné energetické politiky EU

S počátkem nového milénia se ovšem setkáváme se zcela novými fenomény, které měly bezesporu nemalý vliv na formování společné evropské politiky. Podobně jako v případě ropných šoků ze sedmdesátých let se jedná o vnější vlivy ovlivňující nákladovou část evropských ekonomik (globální růst cen ropy a zemního plynu), ale zároveň se přidává i politicko-bezpečnostní faktor projevující se v narůstající závislosti na jednom dodavateli energetických surovin, zejména po přístupu zemí ze střední a východní Evropy k EU. V neposlední řadě se přidává již výše zmiňovaný ekologický element v rámci instrumentária politik Evropské unie, který se do společné evropské energetické politiky promítá zejména ve spojitosti s obavami z globálních změn klimatu. Jistou personifikací tohoto akcelerovaného procesu je předseda Evropské komise José Manuel Barroso z Portugalska. Nyní je na místě si tyto důležité procesy přiblížit poněkud detailněji.

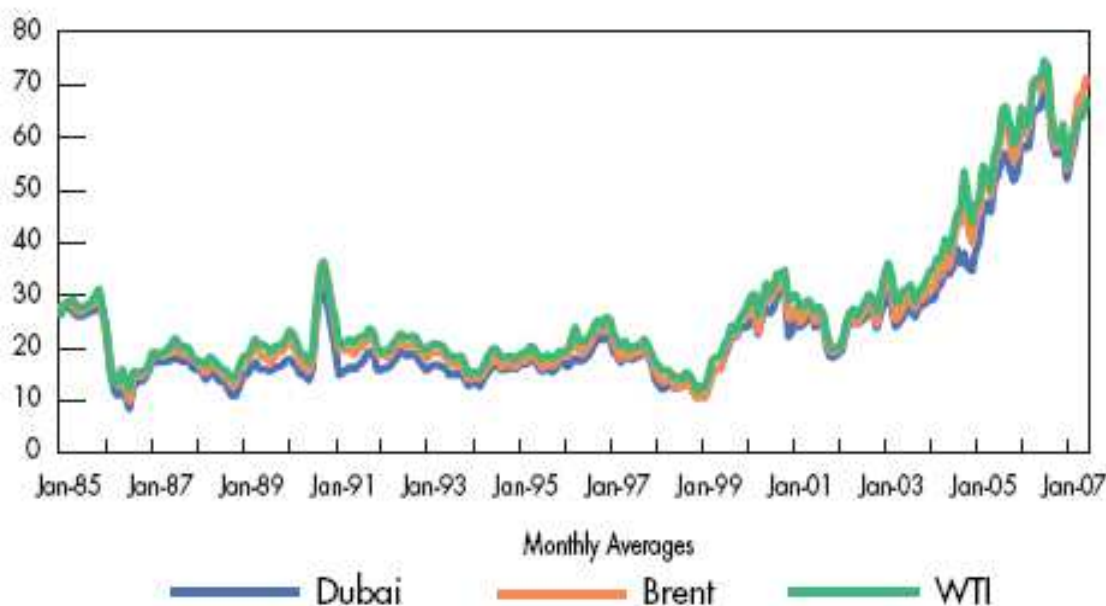
2.1. Změny globálních energetických trhů

Pro účely analýzy vývoje globálních energetických trhů jakožto jedné z determinant směru evropské energetické politiky je odhlíženo od současné světové hospodářské krize, která bezesporu mění níže popsanou situaci, nicméně jejíž kořeny jsou komplexnějšího charakteru a přesahují záměr tématu této práce.

Jak známo, ceny energetických surovin se vytvářejí pod vlivem interakce poptávky a nabídky na světových trzích. Ačkoliv byly akce arabských zemí v sedmdesátých letech politicky motivovány, jejich výsledek se nicméně projevil v jednoduché logice ryze ekonomického mechanismu. Po jejich jednostranném snížení produkce se za nezměněné poptávky zvýšily ceny ropy na světových trzích. Na přelomu tisíciletí se nicméně shledáváme se zcela novým ekonomickým řádem, jelikož nejlidnatější země světa, které byly donedávna v osudném „bludném kruhu zaostalosti“ se pod vlivem ekonomických reforem dostávají do fáze nebývalého hospodářského růstu, který má vskutku nemalý vliv na světovou ekonomiku. V této souvislosti se často mluví o ekonomických tygrech takzvaných „emerging markets“, z nichž hlavními tahouny jsou země „BRIC“, což je zkratka pro Brazílii, Rusko, Indii a Čínu. Tyto země nejenže ovlivňují nabídkovou část ostatních ekonomik v podobě levných vývozu,

ale na druhou stranu ovlivňují i světovou poptávku po službách či zboží, které si samy nejsou schopny vyprodukovat, ale zejména po surovinách, kterými nedisponují. Výsledkem je opět vliv na základní ekonomické pravidlo o vlivu střetu poptávky a nabídky na výslednou cenu. V tomto ohledu jsou to bezesporu zejména Čína a Indie, které díky svému obrovskému populačnímu potenciálu a nebývalému ekonomickému růstu ovlivňují ceny mnoha komodit.

Graf č. 1: Vývoj světových cen ropy 1985-2007

Zroj: International Energy Agency

Z grafu č. 1 je jasně vidět akcelerace růstu cen všech hlavních tří druhů ropy (Dubajská, Severomořská – Brent, Americká – West Texas Intermediate) na světových trzích v posledních letech. Zatímco ještě kolem roku 1998 či 1999 byly průměrné ceny okolo 15 USD za barel, počátkem roku 2007 to bylo již 70 USD/barel. Tento trend nicméně pokračoval po celý rok 2007 nadále a v létě 2008 světové ceny atakovaly stále nová maxima a pohybovaly se okolo 139 USD/barel²⁶, což bylo skoro dvakrát více než na počátku roku 2007. Pod vlivem globální ekonomické krize se nyní ceny ropy na světových trzích pohybují opět okolo 70 USD/barel.

Samozřejmě, že za akcelerujícími cenami ropy stojí mnoho dalších jevů, zejména pak posledních několik let konstantně znehodnocující se dolar v důsledku obrovských deficitů

²⁶ IHned, OPEC opět snížil odhad poptávky po ropě, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://ekonomika.ihned.cz/c4-10112070-25473670-001000_d-opec-opet-snizil-predpoved-poptavky-po-rope-pro-letosek

obchodní bilance USA²⁷, nicméně ekonomický růst Číny a Indie jsou bezesporu jedním z nejdůležitějších faktorů tohoto růstu.

V poslední době se také velice často diskutuje o obrovské roli spekulativní poptávky po ropě na světových trzích a objevují se hlasy (naposledy z úst Silvia Berlusconiho), že by se měly obchody s ropou z tohoto důvodu regulovat. Podobně jako většina představitelů evropských zemí, i ve Spojených státech se v kongresu poslední dobou horlivě debatuje o přijetí legislativy omezující spekulaci na trhu s komoditami. Tyto subjekty argumentují, že je to právě role spekulantů, kteří z obchodu s komoditami (a zejména ropou) udělali v posledních letech neuvěřitelně výnosný business a v podstatě vytvářejí investiční bublinu. Nicméně, jak popisuje *The Economist*, skutečný vliv spekulativních obchodů na cenu ropy je ve skutečnosti nepatrný. Spekulanti, v naprosté většině investiční fondy, nikdy nekupují skutečnou ropu. V realitě investují vždy do futures či opcí, které se realizují platbami po uplynutí termínu, na který jsou vypsány. Zjednodušeně to znamená, že se jedná o sázky na to, jakým směrem se bude cena ropy pohybovat. Ale jelikož skutečnou komoditou v těchto obchodech jsou peníze a ne ropa, v podstatě neexistuje limit počtu takovýchto sázek²⁸. Světový trh s niklem dokazuje, že na růst ceny má spekulativní poptávka pramalý vliv. Ačkoliv po celý minulý rok stabilně rostly investice spekulantů do tohoto trhu, jeho světová cena se zmenšila na polovinu. Na druhou stranu ceny komodit, které se neobchodují na burzách (a tudíž neexistují trhy futures a opcí) jako například železná ruda nebo rýže, rostly v poslední době podobným tempem jako cena ropy²⁹.

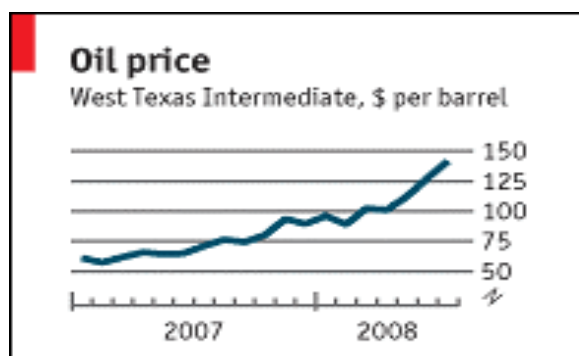
Toto vše podporuje domněnku, že přinejmenším nemalý podíl na rostoucích cenách ropy promítající se do rostoucích cen energií mají bezesporu impozantně rychle rostoucí rozvojové země.

²⁷ Ta je ovšem z nemalé části způsobena čínskou neochotou revalvovat účelně podhodnocený juan kvůli čínské akcentaci proexportní hospodářské politiky

²⁸ Don't blame the speculators, *The Economist* July 5th 2008

²⁹ Don't blame the speculators, *The Economist* July 5th 2008

Graf č.2: Vývoj ceny americké ropy WTI v letech 2007, 2008

Zdroj: The Economist

2.1.1. Čína

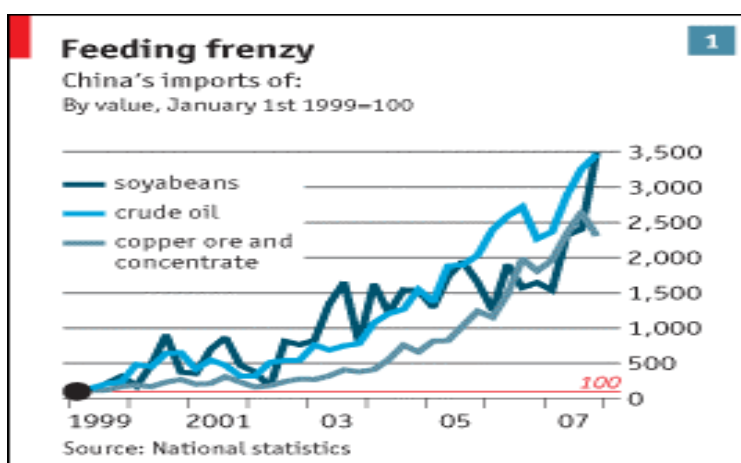
Čínská ekonomika je již po více než patnáct let jednou z nejdynamičtějších s růstem přes deset procent ročně. Ačkoliv se letos tempo růstu odhaduje na 9,4%, respektive 9,2%³⁰ v roce 2009, Čína nepřestává ovlivňovat světovou ekonomiku. Velmi podobný dopad má čínský ekonomický růst i na světové ceny energetických surovin. Důkazem obrovských čísel, ve kterých se Čína pohybuje, a zároveň chybějících kapacit schopných zvládnout její ekonomický růst může být situace v oblasti černého uhlí. Ačkoliv je Čína největším producentem černého uhlí na světě s produkcí 2,5 krát větší než druhé Spojené státy³¹, její rostoucí poptávka po elektrické energii, kterou Číňané z velké části vyrábí v tepelných elektrárnách, donutila Čínu uhlí ve velkém dovážet. Tento krok měl (jako všechny podobné akce ze strany Číny) v roce 2004 mnoho dopadů na světovou ekonomiku a politiku. Nejprve samotný fakt nedostatku černého uhlí a následné výpadky elektrifikační sítě přinutil mnoho Číňanů pořídit si naftové elektrické generátory, což mělo za následek desetiprocentní růst v čínském importu ropy a tudíž nemalý příspěvek k růstu její světové ceny. V následujících letech čínské firmy postavily uhelné elektrárny s celkovou kapacitou větší než je celková

³⁰ World Bank, East Asia Key Indicators, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://siteresources.worldbank.org/INTEAPHALFYEARLYUPDATE/Resources/550192-1207007015255/EAPUpdate_keyindicators.pdf

³¹ International Energy Agency Statistics, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2007/key_stats_2007.pdf

kapacita ve Francie³². Tento nárůst kapacit čínských elektráren způsobil mnohem větší vytížení dieslových vlaků převážejících uhlí ze západních částí Číny na ekonomicky aktivní východ, což opět mělo vliv na růst poptávky po ropě a následný růst její světové ceny. Na druhou stranu zvýšená poptávka po černém uhlí způsobila opět růst jeho světové ceny a zároveň obrovský boom v těžbě například v Austrálii, kde pomohla ustálit ekonomický růst kolem 4%³³. Výsledkem bylo, že již v roce 2007 se Čína stala čistým importérem černého uhlí.

Graf č. 3: Růst čínských dovozů soji, ropy a mědi

Zdroj: The Economist

Právě tyto rostoucí světové ceny ropy, zemního plynu a uhlí, byly důležitou součástí zvýšeného zájmu o energetiku v EU a zdůraznění jejího jednotného postupu. Je víc než jasné, že Čína a její velmi energeticky intenzivní ekonomický růst byly hlavním motorem cenové eskalace této komodity v posledních letech. Ropa může být typickým ukazatelem suroviny, která se pro Číňany z exportní stala importní. Zatímco v roce 1990 Čína spotřebovala 2,4 milionů barelů denně a mohla 400 000 barelů denně exportovat, v roce 2007 spotřebovala kolem 7 milionů barelů/den, z čehož asi polovinu dováží. Podle odhadů Mezinárodní energetické agentury bude v roce 2030 Čína spotřebovávat 16,5 milionu barelů/den, z čehož kolem 13 milionů bude tvořit import. To je více než nynější produkce samotné Saúdské Arábie³⁴.

³² The Economist, A large black cloud, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:

http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795813

³³ OECD Statistics, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:

<http://stats.oecd.org/wbos/viewhtml.aspx?queryname=456&querytype=view&lang=en>

³⁴ The Economist, Iron rations, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:

http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795684

V 50. letech za Mao Ce-Tunga byla ve stepi na severovýchodě země u města Daqing objevena ložiska se zásobami více než 14 miliard barelů, což v té době byly jedny z největších na světě³⁵. Ačkoliv v dobách velkého Maa byl Daqing symbolem prosperity a poctivé dělnické práce, nyní je spíše důkazem, že pro velký čínský lid vstupující do 21. století jakožto ekonomická velmoc jsou čínské zdroje nedostačující. Produkce zdejších ropných vrtů dosáhla maxima v roce 1997 v hodnotě 1,1 milionu barelů za den a od té doby pomalu klesala na loňských 830 000 barelů za den³⁶, i když firma PetroChina využívá metod k zefektivnění těžby jako například vstříkávání vody či různých chemikálií pod ložisko kvůli zvýšení tlaku. Ačkoliv se PetroChina i další čínské ropné firmy snaží nalézt nová ložiska, úpadek těžby v Daqing charakterizuje celočínskou situaci. Podle Mezinárodní energetické agentury dosáhla těžba vrcholu v deseti z jedenácti největších těžebních oblastí v zemi. Přitom růst čínské ekonomiky a s tím související růst životní úrovně je neudržitelný. Mezinárodní energetická agentura upozorňuje, že jenom během let 2000 až 2006 vzrostl průměrný prodej aut v Číně o 36 procent ročně a dále odhaduje, že v tomto ohledu by mohl čínský trh předejít doposud první americký kolem roku 2015.

Čínský ekonomický růst a hlad po surovinách má ale i své politické implikace. A je to právě Evropská unie a její demokratizační humanistické aktivity ve třetím světě, se kterými se čínská obchodní a investiční politika dostává velmi často do kolize. Typickým příkladem je Afrika. Ačkoliv jsou Evropská unie a USA stále největšími obchodními partnery většiny afrických zemí, Čína zaujímá třetí místo a její význam stále roste. Typickým příkladem může být Kongo, obrovská země s velikými zásobami nerostných surovin, zejména mědi a zároveň jedna z nejchudších zemí světa s neblahou minulostí lokálních válečných konfliktů. V roce 2007 zde čínské firmy dohodly smlouvy, podle kterých postaví silnice, železnice a další infrastrukturu v hodnotě více než 12 miliard USD za práva vytěžit měď ve stejné hodnotě. Tato suma je třikrát větší než konžský státní rozpočet a desetkrát větší než úhrn celé hospodářské pomoci do roku 2010 z Evropy a USA³⁷. Je vcelku pochopitelné, že země jako Kongo se raději přikloní k Číně než k Evropské unii, která navíc svou „velkorysou“ pomoc podmiňuje různými demokratizačními klauzulemi.

Čína se zároveň profiluje jako hlavní obchodní partner v zemích, které byly mezinárodním společenstvím ostrakizovány. Zde se opět projevuje jistý pragmatismus čínské

³⁵ The Economist, Iron rations, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:
http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795684

³⁶ The Economist, Iron rations, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:
http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795684

³⁷ The Economist, A ravenous dragon, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:
http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795714

zahraničněobchodní politiky a není náhodou, že odměnou za podporu nedemokratických režimů jí jsou zejména nerostné suroviny. Nejčastěji skloňovanými zeměmi v tomto smyslu jsou Myanmar (Barma) a Súdán. V případě Súdánu jsou již od roku 1997 kvůli genocidě v provincii Darfur uvaleny sankce ze strany USA zabraňující americkým ropným firmám exploatovat súdánské ropné zásoby. Toho náležitě využívá Čína a její ropné firmy, které pomohly súdánské vládě zvýšit příjmy z těžby, která vzrostla skoro z ničeho na 500 000 barelů za den. V současné době tvoří dovozy ropy ze Súdánu 10 procent čínských ropných importů³⁸. Nejenže Čína blokuje jakoukoliv iniciativu v rámci OSN proti Súdánu, ale zároveň pomáhá súdánské vládě vyzbrojovat její armádu a ještě zhoršovat darfurské utrpení. Velmi podobná situace panuje v případě Myanmaru, odkud Čína dostává zejména potraviny a dřevo. Nicméně Myanmar má pro Čínu i strategický význam, jelikož se zde chystá výstavba ropovodu z indického zálivu do jižní Číny, který by odlehčil již přexponované tchajwanské úžině. Myanmarská vláda bude z tranzitu mít bezesporu důležité příjmy, kterých by se jí od západních zemí nedostalo. Mezitím může vládnoucí junta dále pokračovat ve své politice potlačování lidských práv.

2.1.2. Indie

Ačkoliv Indie ještě donedávna nedosahovala takových temp růstu jako Čína, v posledních letech se růst ustálil na úctyhodných 9,2 procentech v roce 2007³⁹. Na rozdíl od Číny má nicméně Indie stále obrovské míry přirozeného příbytku obyvatelstva, což samozřejmě každoročně přispívá do indického HDP, potažmo ovšem i do indické agregátní poptávky, včetně poptávky po energiích. Počet Indů se jen mezi lety 2000 až 2006 zvýšil o necelých 100 milionů na přibližně 1 100 000 000⁴⁰. Podobně jako Čína se i Indie snaží zachytit v Africe kvůli nerostným surovinám, zejména pak těm energetickým. Její menší ekonomická vyspělost determinuje i styl pronikání na africké trhy, který je odlišný od praktik Číňanů. Indové se snaží o budování takzvané „jih – jih“ spolupráce, když často akcentují rozvojový charakter jak jejich, tak afrických ekonomik. Tato strategie přináší své ovoce, což

³⁸ The Economist, No strings, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:

http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795763

³⁹ World Bank Data and Statistics, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:

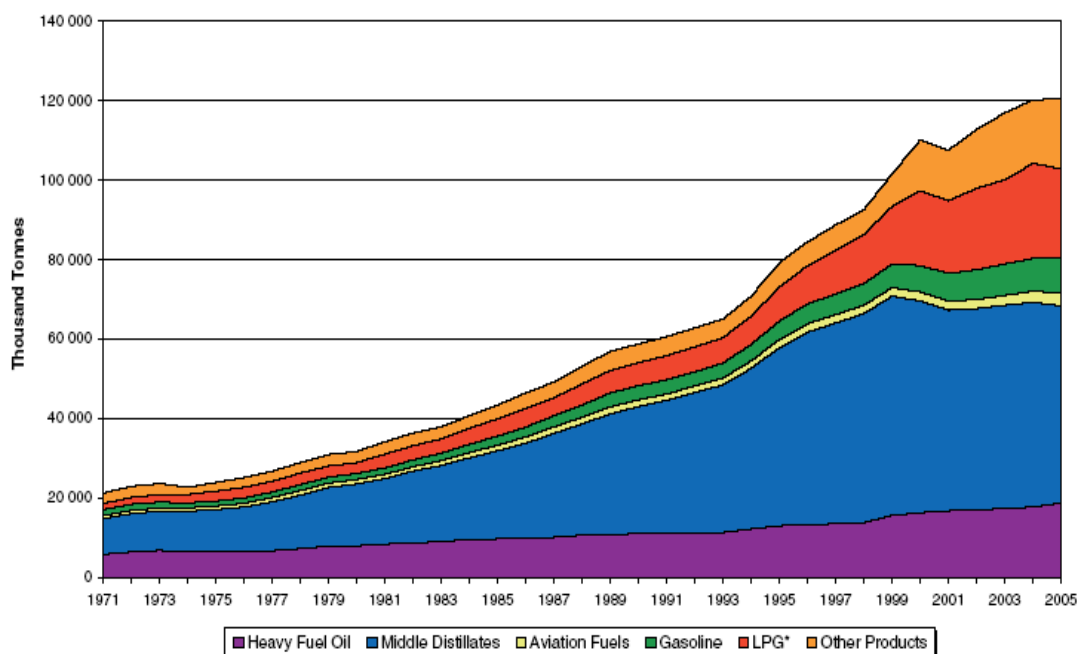
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20535285~menuPK:1192694~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html>

⁴⁰ World Bank Data and Statistics, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20535285~menuPK:1192694~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html>

dokazuje například fakt, že 11 procent indických importů ropy pochází právě z Afriky, zejména z Nigérie⁴¹. Rostoucí spotřebu, respektive hlad po ropných produktech opět jako v případě Číny razantně akcelerující na přelomu tisíciletí a v tomto trendu pokračující, znázorňuje graf č. 3. Je zde vidět faktické zdvojnásobení spotřeby ropných produktů v Indii v rozmezí let 1991 až 2005 z 60 milionů tun na 120 milionů tun.

Graf č. 4: Vývoj spotřeby ropných produktů v Indii v letech 1971 – 2005

Zdroj: International Energy Agency

2.2. Růst putinovského Ruska

Dalším neméně důležitým momentem, který obrátil pozornost Evropské unie k otázkám energetiky na přelomu tisíciletí byla bezesporu konsolidace mocenských poměrů v Rusku po příchodu Vladimíra Putina na post prezidenta na konci roku 1999. Po svém předchůdci Borisi Jelcinovi zdědil Rusko ekonomicky slabé, do velké míry desintegrované a

⁴¹ The Economist, The Indians are coming, staž. 14.6. 2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/agenda/displaystory.cfm?story_id=11117571

ovládané lokálními mafiemi. Za Jelcina byla privatizována velká část ruského nerostného bohatství a průvodním jevem jeho éry byl vznik vrstvy oligarchů, kteří ovšem ne vždy přišli k astronomickým majetkům ilegální cestou, jelikož privatizační legislativní rámec přijatý v průběhu devadesátých let toto „rozkrádání“ ve velkém často umožňoval. Nepovedená transformace ruské ekonomiky vedla k obrovským deficitům státního rozpočtu a výsledkem byla až finanční krize v roce 1997.

Jak již bylo naznačeno, Putin přebíral Rusko vskutku v nedobrému stavu. Nicméně právě kolem roku 2000, jak již bylo zmíněno, byl nastartován konstantní růst světových cen energetických surovin, zejména ropy, zemního plynu a černého uhlí tažený z velké části ekonomickým růstem Číny a Indie. Ačkoliv se nový prezident obklopený takzvanými „Siloviki“⁴² snažil o jisté ekonomické reformy, zejména pak daňovou reformou a zavedením rovné daně, impozantní ekonomický růst v první dekádě 21. století je způsobený právě obrovskými zisky z exportu ropy a zemního plynu. Putinovy hlavní úspěchy, zejména pak efektivnější kontrola obrovského území (centralizace), kontrola hlavních tahounů ruské ekonomiky (ropné a plynárenské firmy – Gazprom) a s tím související stabilní růst životní úrovně obyvatelstva a pomalé formování střední třídy byly zapláceny daní ve formě drastického potlačení lidských práv a faktického zlikvidování politické opozice. Faktem ovšem zůstává, že kolem roku 2005 se celý svět a zejména Evropská unie musely smířit s realitou ekonomicky rostoucího Ruska znovu si uvědomujícího své velmocenské postavení a pomalu, ale jistě definujícího své velmocenské ambice. Co se konkrétního vlivu na formování společné evropské energetické politiky týče, objevil se zde na počátku nového milénia její staronový aspekt, a sice důraz na energetickou bezpečnost v podobě bezpečnosti energetických dodávek.

Jako klíčová se bezesporu jeví situace ohledně přerušení dodávek zemního plynu ruskou státní společností Gazprom Ukrajině z přelomu let 2005 a 2006, která byla v podstatě se stejným scénářem zopakována v zimě na přelomu let 2008 a 2009, kdy byly ve velké míře omezeny dodávky plynu do mnoha zemí EU, včetně České Republiky. Celý spor v roce 2005/2006 vznikl poté, co ruská strana jednorázově rozhodla čtyřikrát zvýšit Ukrajině ceny zemního plynu. Nicméně většina politických komentátorů se sjednotila v názoru, že Gazprom, který je stoprocentně vlastněný státem, se stal „prodlouženou rukou“ Kremlu. Jak uvedl zpravodaj BBC v Moskvě: „Rusko zastavením dodávek plynu trestá Ukrajinu za to, že se rozhodla zpřetrhat historické svazky s Ruskem, vydala se západním směrem a usiluje o

⁴² Siloviki jsou Putinovi blízcí spolupracovníci z KGB a její následnice FSB

členství v Evropské unii a NATO.“⁴³ Nejenže Evropská unie spolu se Spojenými státy se rozhodně postavili na stranu Ukrajiny, ale opětovně si EU musela uvědomit svou energetickou závislost. Ta byla v roce 2006 pro evropskou sedmadvacítku celkově 56 procent s tím, že u ropy byla závislost více než 60 procent a u zemního plynu kolem jedné třetiny⁴⁴. Jelikož naprostá většina plynovodů z Ruska vede přes Ukrajinu, došlo tedy v zimě 05/06 k přerušení dodávek i spotřebitelům v Evropské unii. Dalším důkazem nutnosti společného postupu Evropské unie s cílem zabezpečení energetických dodávek byl do jisté míry obdobný spor s Běloruskem o rok později.

3. Odpověď EU, vznik skutečné společné energetické politiky

V předchozí kapitole bylo naznačeno, proč se právě kolem let 2004 či 2005 setkáváme s jistou akcelerací procesu tvorby společné energetické politiky Evropské unie. Obrovské ceny ropy a od nich se odvíjející ceny zemního plynu a uhlí vytvářely veliký tlak na nákladovou složku evropských ekonomik, které i bez nich trpěly (a trpí) prohlubujícím se zaostáváním za Spojenými státy, zejména v oblasti konkurenceschopnosti v globalizovaném světě. Na druhou stranu zde opět vyvstal problém s energetickou bezpečností, jelikož mocensky konsolidovaný energetický obr na východě začal dávat najevo, že nebude váhat použít svou energeticko-exportní politiku jako zbraň k dosažení svých zahraničně-politických cílů.

Jistou odpovědí ze strany Evropské unie byl nástup nové Evropské komise na podzim roku 2004. Jejím předsedou byl zvolen Portugalec José Manuel Barroso a oblast energetiky byla jasně definována jakožto jedna z prioritních. Konkrétní kroky podniknuté Barrosovou komisí se dají rozdělit do několika základních oblastí: dokončení liberalizace energetických trhů uvnitř EU, zabezpečení energetických dodávek zejména pomocí diverzifikace zdrojových zemí či regionů, boj proti globálním změnám klimatu (podepsání Kyótského protokolu a závazky s ním spojené, Evropský systém obchodování s povolenkami CO₂), opatření na

⁴³ BBC.Czech.com, Gazprom zastavil dodávky plynu Ukrajině, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2006/01/060101_russia_gas_1600.shtml

⁴⁴ Eurostat news release, Energy in the EU – first estimates, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: http://epp.eurostat.cec.eu.int/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2006/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2006_MONTH_09/8-21092006-EN-AP1.PDF

zvyšování energetické účinnosti, využívání alternativních energetických zdrojů či přístup EU k jaderné energii. V této kapitole se hodlám zaměřit na tyto oblasti poněkud podrobněji, zejména co se legislativních dokumentů a politických prohlášení týče.

3.1. Dokončení liberalizace energetických trhů

Po nástupu komise José Manuela Barrosa a komisaře pro dopravu a energetiku Andrise Piebalgse se bezesporu rozrostla paleta témat či problémů, kterým společná energetická politika čelila. Kromě nových témat jako byla bezesporu celosvětová debata ohledně globální změny klimatu zde byl opět problém pomalého postupování liberalizace evropského trhu s plynem a elektřinou. Směrnice upravující regulaci trhu s elektřinou a se zemním plynem přijaté v devadesátých letech, stejně tak jako jejich novelizace z roku 2003 bohužel nevyřešily základní problémy v budování společného trhu s energiemi, a sice nedostatečné síťové propojení mezi jednotlivými členskými zeměmi EU. Evropská komise spatřovala problém zejména ve stále přítomném monopolizovaném tržním prostředí s dominancí takzvaných „národních šampiónů“ v některých členských státech, kteří nebyli dostatečně motivováni k investicím do těchto síťových propojení.

3.1.1. Zelená kniha o energetické účinnosti

Zejména tomuto problému se věnuje první významnější dokument na poli energetiky Barrosovy komise, a sice takzvaná Zelená kniha o bezpečné, konkurenceschopné a udržitelné energetice pro Evropu, která byla zveřejněna v březnu roku 2006. Již první projev Andrise Piebalgse k tomuto dokumentu naznačil, že Barrosova komise považuje energetiku jako krajně prioritní záležitost: „Dokončení vnitřního trhu, boj proti změně klimatu a bezpečnost dodávek, to jsou společné energetické výzvy, které volají po společných řešeních. Nastal čas pro novou evropskou energetickou politiku.“ Podobně odhodlaně se k příležitosti zveřejnění dokumentu vyjádřil i sám Barroso: „Jsme v novém energetickém století. Poptávka roste, zásoby se tenčí a globální ovzduší se mění. Evropa si nemůže dále dovolit 25 různých nekoordinovaných energetických politik“⁴⁵.

Co se dokončení liberalizačního procesu týče, prezentuje zde Komise pět základních oblastí, ve kterých je nutný posun vpřed. Jako nutnost pro dokončení vnitřního trhu s plynem

⁴⁵ EurActiv, Komise představila návrh na řešení energetické otázky v EU, staž. 4.6.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/komise-pedstavila-nvrh-na-een-energetick-otzky-v-eu>

a elektřinou je zde uveden zejména požadavek na síťové propojení jednotlivých členských zemí unie. Zde je zejména zmiňováno nedostatečné propojení jistých energetických „ostrovů“ v EU, jako jsou například Irsko nebo Malta, ale také zejména Pobaltské země. Nicméně se zde vyskytuje i jasná kritika nedostatečného síťového elektrického propojení mezi kontinentálními zeměmi, zejména mezi Španělskem a Francií.⁴⁶ Dalším důležitým bodem liberalizačního procesu je zde uveden posun k jednotné Evropské distribuční soustavě. V tomto ohledu Komise zejména vyzývá členské státy k urychlení procesu sjednocování národních regulačních norem či předpisů. Navrhuje dokonce rozšířit dosavadní systém mezinárodní spolupráce, a sice zřízením společného Evropského energetického regulačního orgánu a zároveň Evropské středisko pro energetické sítě⁴⁷. Další neméně důležitou součástí snah o liberalizaci energetických trhů je nutnost unbundlingu, neboli efektivního oddělení výroby a energetických sítí vertikálně integrovaných společností. Na tomto místě Komise zejména uvádí, že pokrok v této oblasti je v různých členských zemích různý a zvažuje variantu dalších opatření na úrovni Společenství. Poslední dva okruhy činností v této kapitole se věnují zvyšování konkurenceschopnosti evropského průmyslu a investic do výrobních kapacit, nicméně se jedná spíše o hesla obecnějšího charakteru.

3.1.2. Energetická politika pro Evropu

Jak jsem již zmínil, Evropská komise nelenila a vyzářovala spoustu energie a odhodlání pohnout s celoevropským energetickým problémem, který se po léta zdál neměnný. Jak již Zelená kniha z jara roku 2006 naznačovala, pracovala Komise na pravidelných přezkumech evropského energetického sektoru, zejména pak v oblasti dokončení liberalizace vnitřního trhu. Do jisté míry se dá říci, že jakýmsi vyvrcholením těchto snah je dokument Energetická politika pro Evropu, který byl zveřejněn 10. ledna roku 2007 a poté v březnu Radou odsouhlasen.

Nyní se podívejme na tento dokument poněkud podrobněji. Jak již bylo zmíněno, jedná se v podstatě o již v Zelené knize slibovaný „Strategický přehled v energetice“, který nicméně dostal obsáhlejší a konkrétnější podoby a byl poté nazván Energetická politika pro Evropu. Jeho součástí je i opět Komisí již delší dobu avízovaný komplexní akční plán, který stanovuje již poněkud konkrétní kroky v několika stěžejních oblastech. Tento materiál ve své úvodní části shrnuje výzvy před kterými EU stojí. Patří mezi ně udržitelnost, zabezpečení

⁴⁶ Komise Evropských společenství, Zelená kniha – Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii, str. 5, Brusel, 2006

⁴⁷ Dosavadní praxe byla taková, že existovaly zároveň dvě organizace: Rada evropských energetických regulačních orgánů a Skupina evropských regulačních orgánů

dodávek a konkurenceschopnost. Základ společné energetické politiky stojí na třech pilířích, a sice boj proti změně klimatu, omezování vnější zranitelnosti EU, pokud jde o dovozy uhlovdíků, a podpora růstu a pracovních míst. Hlavním cílem je potom snížení emisí skleníkových plynů a to jak v rámci EU, tak ve třetích zemích.⁴⁸

Již 10. ledna 2007, kdy Komise tento dokument předložila Evropskému parlamentu, se vyjádřila komisařka pro hospodářskou soutěž Neelie Kroesová velmi kriticky na adresu evropských vertikálně integrovaných energetických společností: „Tato zpráva nebude pohodlné čtení pro mnoho společností. Nedostatečné investice, zejména do energetických sítí, jsou velmi rozšířené a nejvíce na to doplácí evropský zákazník“⁴⁹. Odstavec věnující se vnitřnímu trhu totiž vzbudil velikou nevoli zejména u evropských energetických gigantů, jelikož konkretizuje další kroky v oblasti takzvaného vlastnického unbundlingu, neboli účinného oddělování sítí. Ten ve zjednodušené podobě spočívá v rozpadu vertikálně integrovaných společností, kdy si společnost ponechá jednu sekci (např. výroba) a odprodá další, jako jsou například distribuce či přenos. Nicméně tento dokument ponechal poněkud nejasnou odpověď na otázku, zdali se má vlastnický unbundling týkat pouze přenosových sítí nebo i distribučních sítí. Jako alternativní řešení k vlastnickému unbundlingu Evropská komise navrhuje zřízení tzv. nezávislého systémového operátora při zachování přenosových sítí ve vlastnictví vertikálně organizovaných společností, které by však nebyly odpovědné za provoz, údržbu a další rozvoj sítí. Dále je zde obsažen požadavek na posílení úlohy národních regulačních úřadů a koordinovat jejich činnosti na úrovni Evropské unie. V tomto ohledu uvádí tři možnosti řešení spočívající ve formalizaci činnosti ERGEG⁵⁰ v tzv. ERGEG+ (Evropská síť nezávislých regulačních orgánů), ve vytvoření samostatného nového orgánu na úrovni Evropské unie a zatřetí v posílení pravomocí Evropské komise⁵¹. Další velkou prioritou v rámci dokončení vnitřního trhu je zejména prioritní plán síťového propojení, kde jsou jasně vymezeny klíčové projekty jako například elektrické propojení Německa s Pobaltskými zeměmi či Španělska a Francie, propojení na větrnou energii ze Severního moře či výstavba plynovodu Nabucco z Kaspiku přes Balkán do EU⁵².

⁴⁸ Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky – archiv článků, Energetická politika pro Evropu, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.mpo.cz/zprava26600.html>

⁴⁹ The Economist, A sparky new policy - The European Union gets tough with energy companies, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: http://www.economist.com/business/displaystory.cfm?story_id=8525601

⁵⁰ ERGEG – Skupina evropských regulátorů pro elektřinu a plyn (European regulators Group for Electricity and Gas)

⁵¹ Komise Evropských společenství, Energetická politika pro Evropu, str. 8, Brusel, 2007

⁵² EurActiv, Energetická bezpečnost, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/energetick-bezpenost>

3.1.3. Třetí energetický balíček

Logickým navázáním na dosavadní pilnou práci Barrosovy komise v oblasti energetiky byl bezesporu nějaký návrh evropské legislativy, který by pokud možno co nejlépe bral v potaz všechna dosavadní prohlášení a ustanovení vycházející do velké míry ze Zelené knihy a Energetické politiky pro Evropu. Tento návrh byl netrpělivě očekáván po dobu celého léta roku 2007 zejména důležitými účastníky evropských energetických trhů, jelikož se očekával nějaký konkrétní návrh legislativní úpravy kontroverzní otázky unbundlingu. Do jisté míry otázka účinného oddělení energetických sítí byla ústředním tématem i pro důležité hráče mimo Evropskou unii, zejména pro Rusko a jeho státní monopol Gazprom.

„Energetický balíček“, který spatřil světlo světa 19. září roku 2007 je z právního hlediska dělen na pět důležitých částí, které mají sloužit jako dodatky k v minulosti již schváleným direktivám Evropské unie. Za prvé se tedy jedná o návrh měnící směrnici o vnitřním trhu s elektřinou (2003/54/ES), dále pak návrh měnící směrnici o vnitřním trhu se zemním plynem (2003/55/ES), návrh nařízení na zřízení Agentury pro spolupráci energetických regulačních úřadů, návrh měnící nařízení č. 1228/2003 o přeshraniční výměně elektřiny a návrh měnící nařízení č. 1775/2005 o podmínkách přístupu k sítím s plynem⁵³.

Jak již bylo řečeno a evropskou energetickou veřejností očekáváno, nejdůležitější součástí navrhované legislativy se stal opět požadavek účinného oddělení energetických sítí neboli unbundlingu. Předchozí dokumenty totiž předznamenávaly záměr Komise zahrnout unbundling do legislativního návrhu, nicméně nebylo z nich jasné, zdali se bude týkat pouze přenosových sítí nebo i distribučních sítí. Zejména dokument Energetická politika pro Evropu totiž z velké části používá neutrální termín „network branches“, z kterého jasně nevyplývá, na které sítě se opatření má vztahovat. Nová legislativní opatření odhalená v září roku 2007 tento problém vyjasnila. Účinné oddělení sítí se má týkat pouze přenosových sítí, což znamená například dlouhé plynovody, které propojují jednotlivé země či města či dráty vysokého napětí. Naopak samotných distribučních sítí vedoucích od samotného distributora k jednotlivým domácnostem, se energetický balíček netýká⁵⁴.

Legislativní návrh Evropské komise obsahuje dvě možnosti oddělení, které by měly vyřešit problémy konfliktu zájmů, diskriminační přístup k informacím a podporu investicím. Obě možnosti vylučují, aby společnost provozující přenos/přepravu byla zároveň zapojená

⁵³ Explanatory memorandum of the 3rd energy package, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/energy/electricity/package_2007/doc/2007_09_19_explanatory_memorandum_en.pdf

⁵⁴ Ihned.cz, Evropská komise chce rozštěpit energetické firmy, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://ekonomika.ihned.cz/c1-22056110-evropska-komise-chce-rozstepit-energeticke-firmy>

v dodávkách či výrobě. První a dle Komise nejjednodušší cestou efektivního oddělení je oddělení vlastnické. Jak vyplývá z připojeného hodnocení dopadů (impact assessment), zavedení vlastnického oddělení stimuluje investice a zpomaluje růst cen. Analýza neprokázala, že by zavedení vlastnického oddělení snížilo hodnocení úvěrového rizika, ceny akcií, výzkumné aktivity nebo poškodilo vztahy s vnějšími dodavateli. Vlastnické oddělení navíc zajistí, aby evropské sítě nebyly vlastněny společnostmi fungujícími coby dodavatelé energií, včetně dodavatelů ze 3. zemí, což je jasný signál zejména pro Gazprom, který se netají choutkami o akvizice v oblasti evropských energetických aktiv. Evropská komise zde umožňuje rovněž variantu s nezávislým operátorem přenosových sítí, a to pro dosud vertikálně integrované společnosti. Členský stát může místo vlastnického oddělení a na návrh vlastníka přenosové sítě nominovat nezávislého operátora, jehož nominaci pak musí schválit Evropská komise. Vlastnictví přenosové/přepravní sítě pak zůstává v rukou vertikálně integrované společnosti. Nezávislého operátora je nicméně možné jmenovat a schválit pouze za předpokladu několika konkrétně vymezených podmínek.⁵⁵

Součástí balíčku je rovněž návrh nařízení na zřízení Agentury pro spolupráci energetických regulátorů. Agentura má být komunitárním orgánem s právní subjektivitou a o jejím sídle nebylo v návrhu nařízení rozhodnuto. Mezi pravomoci tohoto nového orgánu by patřilo zejména vydávání stanovisek určených národním operátorům přenosových sítí, regulačním úřadům, Evropské komisi a přijímat individuální rozhodnutí.

Obecně má agentura monitorovat činnost Evropské sítě operátorů přenosových sítí a informovat o její činnosti Evropskou komisi, koordinovat spolupráci národních regulačních úřadů, rozhodovat v případě sporů mezi nimi a vydávat vůči nim, jakož i vůči tržním subjektům nezávazné obecné zásady. Agentura má být rovněž oprávněna vydávat výkladové zásady k obecným zásadám vydaným podle nařízení č. 1228/2003 a směrnice 2003/54/ES. Agentura má také rozhodovat o vynětí nových propojovacích vedení z některých povinností podle nařízení č. 1228/2003 a směrnice 2003/54/ES podle těchto předpisů a může rovněž podat Evropské komisi podnět k zahájení tzv. certifikačního řízení vůči operátorovi přenosové sítě, o kterém má za to, že porušuje povinnost vlastnického unbundlingu. V případě zřízení nezávislého operátora přenosové sítě v několika členských státech je agentura oprávněna

⁵⁵ Explanatory memorandum of the 3rd energy package, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/energy/electricity/package_2007/doc/2007_09_19_explanatory_memorandum_en.pdf

jmenovat tzv. common trustee – společného pro všechny nezávislé operátory přenosových sítí v daném regionu.⁵⁶

3.2. Bezpečnost energetických dodávek, otázka jaderné energie

Jak již bylo naznačeno, jedním z dalších problémů doprovázejících formaci evropské energetické politiky byla jistá nejistota pramenící z obrovské energetické závislosti zemí Evropské unie na externích dodávkách. Velikou roli v tomto ohledu sehrálo opět Rusko, jelikož po rozšíření unie o státy střední a východní Evropy se obrovsky zvýšila závislost EU na dodávkách právě z Ruska. Právě tento fakt, že většina nových členských zemí byla (a stále je) často stoprocentně závislá na importu zejména ruského zemního plynu, přiměl Barrosovu komisi zařazení problematiky bezpečnosti dodávek na vrchol evropské energetické agendy. Jako hlavní nástroj kromě zvyšování energetické účinnosti a zapojování alternativních zdrojů energie do evropského energetického mixu, které v podstatě prostupují do všech iniciačních dokumentů Evropské komise, byl zvolen zejména tlak na diverzifikaci zdrojových zemí či regionů. Kroky, které by měly členské státy v tomto smyslu podniknout, jsou součástí takřka všech významných dokumentů věnujících se evropské energetické politice.

Velmi ožehavým tématem se nicméně stala i otázka jaderné energetiky v prostoru Evropské unie. Součástí v podstatě každé publikace Evropské komise týkající se energetiky je jasně naznačen její neutrální postoj k tomuto zdroji energie. Je to svým způsobem chytrý kompromis, jelikož i členské státy jsou v tomto ohledu rozděleny na dva tábory, kde ten projaderný reprezentuje zejména Francie a nové členské země a proti jádru se postavilo zejména Německo, jehož tehdy červeno-zelená koalice prosadila ústup od jaderné energetiky.

3.2.1. Zelená kniha o energetické účinnosti

Takzvaná Zelená kniha o energetické účinnosti vydaná na jaře roku 2006 je bezesporu do jisté míry reakcí na již zmíněnou energetickou krizi na Ukrajině na přelomu let 2005 a 2006, kdy byli v podstatě ruským „utáhnutím kohoutků“ ohroženi i spotřebitelé uvnitř Evropské unie. V rámci této publikace se tudíž velký okruh témat zabývá zárukami

⁵⁶ Council of European Energy Regulators, European energy regulators' news, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW:
http://www.ceer.eu/portal/page/portal/ERGEG_HOME/ERGEG/NEWSLETTERS/September%202007

energetických dodávek mezi členskými státy a zmiňuje i otázku solidarity. V rámci těchto úkolů Komise stanovuje jasné priority. Jedná se zejména o zvyšování bezpečnosti dodávek na vnitřním trhu, kde Evropská komise nabízí možné budoucí aktivity v této oblasti jako je založení evropské společnosti na dohlížení nad energetickými dodávkami, zlepšení bezpečnosti sítí, fyzická ochrana infrastruktury. Zároveň je zde zmíněna snaha o přehodnocení přístupu EU k nouzovým zásobníkům ropy a plynu a předcházení přerušení dodávek, kde Komise informuje o svém novém legislativním návrhu zabezpečujícím zveřejňování stavu ropných zásob Společenství na pravidelnější a průhlednější bázi⁵⁷.

V neposlední řadě tato publikace zavádí v podstatě novou dimenzi společné energetické politiky Evropské unie a to v tom smyslu, že se zabývá společnými postupy v oblasti vnějších energetických vztahů unie. Je zde zejména kladen důraz na dosažení dohody členských států a co nejdříve stanovit cíle společné vnější energetické politiky. V tomto ohledu Komise uvádí jasnou prioritu v diverzifikaci energetických dodávek do EU, kde kromě tradičních partnerů vyzývá ke zintenzivnění spolupráce s africkými státy. Další oblastí v rámci společné vnější politiky je snaha o vytváření energetických partnerství s producenty, tranzitními zeměmi a s ostatními mezinárodními účastníky, kde by měl být větší důraz věnován vztahům například s Ruskem, USA, Čínou či Indií. Výsledkem této intenzivní zahraničněpolitické aktivity by mohlo být Celoevropské energetické společenství, které by zahrnovalo země Maghrebu, Mašreku, stejně tak jako i Ukrajinu či Turecko⁵⁸. Celkovým efektem by bylo začlenění stále naléhavějších energetických témat do ostatních sfér evropské zahraniční politiky a pokud možno získání role hlavního světového aktéra na poli boje se změnou klimatu, inovací, obnovitelných zdrojů energie atd.

Jak již bylo naznačeno, takzvaná Zelená kniha o energetické účinnosti byla rozhodným krokem na poli společné energetické politiky EU a komise José Manuela Barrosa dala jasně najevo svou vůli docílit v tomto ohledu jisté progrese. Publikace Zelené knihy nicméně vyústila v další aktivitu Komise v této oblasti a byla důležitým podnětem k vypracování dalšího důležitého dokumentu – Energetická politika pro Evropu, který z ní z velké části vychází.

⁵⁷ Komise Evropských společenství, Zelená kniha – Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii, str. 17, Brusel, 2006

⁵⁸ Komise Evropských společenství, Zelená kniha – Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii, str. 17, Brusel, 2006

3.2.2. Energetická politika pro Evropu

Velmi důležitou součástí tohoto dokumentu je bezesporu kapitola pojednávající o solidaritě mezi členskými státy a bezpečnosti energetických dodávek. Evropská komise zde apeluje na přijetí pravidel upravujících krize v dodávkách energií. V tomto ohledu Komise navrhuje zřízení sítě korespondentů pro otázky energetické bezpečnosti, která by měla v případě krize koordinovat činnosti všech zainteresovaných stran. Zároveň také vyzývá členské státy, které jsou závislé pouze na jednom dodavateli zejména zemního plynu, aby své dodávky diverzifikovaly. V tomto ohledu byly při schvalování jisté problémy s polskou reprezentací, jelikož právě Polsko je skoro stoprocentně závislé na ruském plynu. Zároveň je zde aspekt nacionalistické vlády bratrů Kaczynských, kteří veřejně dávali najevo svůj euroskepticismus a nejednou hrozili vetovat návrhy podporované většinou členských zemí (Reformní smlouva, Evropský den proti trestu smrti).⁵⁹

Dalším poměrně kontroverzním tématem vždy v Evropě byla a i v současnosti je otázka jaderné energetiky. V tomto ohledu Komise vyjádřila do jisté míry neutrální postoj a volbu vydat či nevydat se jadernou cestou ponechává striktně na členských státech. Nicméně zde zdůrazňuje, že bez ponechání dosavadních výrobních kapacit evropských jaderných elektráren bude velmi obtížné dosažení cílů v oblasti redukce skleníkových plynů, které jsou také součástí akčního plánu (viz. níže). Komise dále konstatuje, že jaderná energie je dnes nejlevnější druh energie v Evropě, který produkuje prakticky nulové emise skleníkových plynů⁶⁰. Z tohoto pohledu je jisté důležitý pohled zemí, potažmo společností, jejichž možnosti v oblasti obnovitelných zdrojů jsou prakticky vyčerpány a musí se tudíž spoléhat na jadernou energii. Typickým příkladem je Česká republika a společnost ČEZ, která tvrdí: „Domníváme se, že Evropská komise by se měla zabývat jadernou energetikou daleko vážněji a aktivněji a podporovat její další rozvoj a využívání stejnou měrou jako nové fosilní bezuhlíkové zdroje energie a obnovitelné zdroje. Dále by Evropská komise měla zajistit základní koordinační mechanismy a přímou podporu v rozvoji a využívání jaderné energetiky a ne pouze stroze ponechat rozhodnutí na jednotlivých členských státech, protože pak dává možnost k

⁵⁹ Monstersandcritics.com, EU calls on Poland to end "unlawful" energy rules, staž. 21.11.2007, dostupné z WWW:
[http://news.monstersandcritics.com/europe/news/article_1360237.php/EU_calls_on_Poland_to_end_"nlawful"_energy_rules](http://news.monstersandcritics.com/europe/news/article_1360237.php/EU_calls_on_Poland_to_end_"nlawful)

⁶⁰ BBC News, EU Energy plans, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4783996.stm>

„hysterickým reakcím“ sousedních států viz. příklad Rakouska a jaderné elektrárny Temelín.“⁶¹

Podobně jako v předchozím dokumentu Zelená kniha o energetické účinnosti Evropská komise apeluje na dosažení společného postupu zemí EU v oblasti vztahů s dodavateli, transitními zeměmi a směřovat k vytvoření „evropského energetického společenství“. V této části dokumentu Komise zejména podotýká, že energetická politika pro Evropu musí zejména reflektovat skutečnost, že energie se v 21. století transformovala z „prosté“ komodity na nástroj zahraniční politiky. Je zde jasně artikulována nutnost spolupracovat jak s rozvinutými a rozvojovými zeměmi, tak se spotřebiteli a výrobcí energie. Evropská unie se má snažit vytvořit účinný mechanismus solidarity, který by řešil problémy s dodávkami energie, a vytvoří společnou vnější energetickou politiku, aby větší měrou „vystupovala jako celek“ vůči třetím zemím. Měla by usilovat o vytvoření skutečného energetického partnerství s dodavateli, které bude založené na průhlednosti, předvídatelnosti a vzájemnosti. Dále je zde návrh na celou řadu konkrétních opatření pro posílení mezinárodních dohod, včetně smlouvy o Energetické chartě či opatřeních klimatického charakteru následujících po Kjótském protokolu a rozšíření obchodování s emisemi na světové partnery a dalšího rozšíření dvoustranných dohod se třetími zeměmi, aby se energie stala nedílnou součástí všech vnějších vztahů EU.

3.3. Boj proti změnám klimatu, zvyšování energetické účinnosti

Jak jsem již zmínil, po podpisu Maastrichtské smlouvy se Evropská unie jasně přihlásila k posilování ekologických standardů na svém území a samotný proces ekologizace zařadila na agendu dokončení vnitřního trhu. Kromě mnoha opatření ve formě směrnic upravující legislativu vnitřního trhu v oblasti ekologie se ke konci devadesátých objevil v té době ještě latentní, nicméně s postupem času stále akutnější problém ve formě hrozby globálních změn klimatu v důsledku stále narůstající produkce skleníkových plynů, zejména oxidu uhličitého – CO₂. Aniž by to evropští státníci koncem devadesátých let tušili, ekologicky motivovaná iniciativa snižování emisí skleníkových plynů v podstatě položila základy opatření do jisté míry řešící problémy, které přišly o pár let později. Jak známo, emise skleníkových plynů pocházejí zejména ze spalování fosilních paliv jako je ropa či černé a

⁶¹ Stanovisko ČEZ, a.s., ke Strategickému přezkumu energetiky Evropské komise ze dne 10. ledna 2007 – Energetická politika pro Evropu, ČEZ, a.s., Sekce evropská agenda, cit. 14.11.2007

hnědé uhlí, na jejichž dovozech byla (a je) EU velmi závislá. Dalším společným jmenovatelem postupu jak ekologického, tak restrukturalizačního charakteru je bezesporu již zmiňovaný růst světových cen fosilních paliv nastartovaný na přelomu milénia. Jak vidno, veškeré snahy o minimalizaci emisí skleníkových plynů v podstatě nepřímo řeší i problémy s drahou ropou či politicky nevyzpytatelnými obchodními partnery. Jako hlavní postupy k dosažení těchto cílů byly zvoleny zejména zvyšování energetické účinnosti, důraz na obnovitelné zdroje energie či zdaňování znečišťovatelů systémem „polluter pays“, který je v podstatě zakotven v Evropském systému obchodování s povolenkami CO₂.

3.3.1. Kyótský protokol a závazky s ním spojené

V roce 1997 se všechny vyspělé země usnesly na třetí velké schůzce ohledně omezování emisí skleníkových plynů v japonském Kyótu na konkrétních limitech do roku 2012. Celý projekt byl iniciován již v roce 1992 na půdě OSN. Ačkoliv v Kyótu přislíbily účast všechny vyspělé průmyslové země, problémy nastaly později zejména v rámci procesu ratifikace této smlouvy národními parlamenty. Jak známo, hlavní znečišťovatel planety, Spojené státy americké, odmítly smlouvu ratifikovat a dopad celého procesu byl poněkud oslaben. Nicméně ostatní vyspělé země smlouvu ratifikovaly včetně Evropské unie, která tak učinila v roce 2002. Vyspělé země se shodly na minimálním snížení emisí o 5 procent oproti roku 1990 s tím, že Evropská unie jako celek se zavázala snížit emise o 8%, stejně tak jako Švýcarsko a většina zemí střední a východní Evropy. Na druhé straně vyspělé, ale málo zalidněné země jako například Norsko, Austrálie či Island budou moci své emise dokonce i trochu zvýšit⁶². Evropská unie se zároveň shodla na tom, že jednotlivé rozdělení limitů pro členské země zohlední jejich dosavadní emise, stejně tak jako jejich ekonomickou vyspělost. Jelikož již dříve přijaté limity pro rok 2000 byly nezávazné a jejich emise ve skutečnosti během devadesátých let narůstaly, bude ve skutečnosti většina vyspělých zemí (členové OECD) do roku 2012 muset snížit své emise o mnohem více než 5%.

3.3.2. Evropský systém obchodování s povolenkami CO₂

Hlavním nástrojem Evropské unie v boji proti změnám klimatu byl zvolen takzvaný Evropský systém obchodování s povolenkami CO₂ (Emission Trading Scheme - ETS). Celý projekt byl odstartován v lednu roku 2005 jakožto největší svého druhu na světě. Jedná

⁶² The Kyoto Protocol, DG Environment, staž. 6.7.2008, dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/environment/climat/kyoto.htm>

se v podstatě o stanovení limitů emisí CO₂ pro jednotlivé země a následné alokování povolenek pro emitenty v rámci těchto zemí, kteří tento limit překročili (tzv. „cap-and-trade system“). Výhodou systému je, že je otevřen spolupráci s ostatními podobnými projekty v podstatě se všemi signatáři Kyótského protokolu kdekoliv na světě. Tak se již stalo od ledna 2008, kdy se do systému ETS připojily země ESVO kromě Švýcarska, tedy Lichtenštejnsko, Norsko a Island. Dle sektorového zaměření jsou do ETS zahrnuty největší znečišťovatelé, tudíž velké průmyslové podniky, zejména podnikající v těžkém průmyslu a v energetice. V současnosti probíhá debata o začlenění sektoru dopravy v další fázi od roku 2012. Systém jako takový je samozřejmě vymyšlen tak, aby podněcoval podniky k efektivnějšímu využívání zdrojů energie a zejména aby investovaly do nových, méně CO₂ emitujících technologií.

Jak již bylo zmíněno, Evropská unie podepsala v roce 1997 Kyótský protokol jako celek a přijala limit snížení emisí skleníkových plynů do roku 2012 o 8 procent oproti hodnotě z roku 1990. V případě splnění celkového závazku EU tak nebude v rámci kontroly plnění protokolu přihlíženo k závazkům jednotlivých členských států samostatně. Tato flexibilita tak umožnila v rámci EU přerozdělit závazky tak, aby na státy s méně výkonnou ekonomikou dolehlo plnění celkového závazku méně, než na státy, které jsou na tom ekonomicky lépe či se dobrovolně hlásí k přísnějším cílům v oblasti snižování emisí. Proto mají některé členské státy (např. SRN, Dánsko) cíle výrazně přísnější než je „kyótských“ 8%, naopak jiné státy (např. Španělsko, Portugalsko) mají závazky méně přísné. Celá konstrukce je samozřejmě vypočtena tak, aby splněním nově definovaných cílů ze strany členských států byl splněn i cíl celkový. Co se týče nových zemí EU, které přistoupily v roce 2004, resp. 2007, mají své vlastní limity v rozmezí 6 až 8 procenty, nicméně jsou integrální součástí systému ETS⁶³. Samotný systém fungování tohoto mechanismu je založen zejména na premise, že vytvoření ceny emisí skleníkových plynů v důsledku tržního prostředí a interakce nabídky a poptávky po povolenkách je nejefektivnější cestou vedoucí k takzvané „bezuhlíkové ekonomice“ (low-carbon-economy). Podle akčního plánu Komise „EU action plan against climate change“ by cena za dosažení tohoto cíle neměla přesáhnout 0,1% unijního HDP. ETS byl vtělen do unijního práva formou směrnice v roce 2003 a jako takový založen na několika fundamentálních základech⁶⁴:

- Jedná se o tzv. cap-and-trade systém
- Hlavním cílem jsou velcí producenti skleníkových plynů (továrny, elektrárny)

⁶³ EU action against climate change, DG Environment, European Communities, 2007

⁶⁴ EU action against climate change, DG Environment, European Communities, 2007

- Implementace proběhne v několika fázích s pravidelnými zhodnoceními a možnostmi aplikace na ostatní plyny či sektory
- Alokační plány pro povolenky jsou sestavovány periodicky
- Systém pokrývá celé území Evropské unie, nicméně je otevřen spolupráci s ostatními jemu podobnými na bázi závazků z Kyóta.

Jak již bylo zmíněno, celý projekt je rozdělen do několika fází. Oficiální spuštění systému je datováno na 1. ledna 2005. První fáze, která tímto datem začala, trvala až do konce roku 2007. Druhá část začala 1. ledna 2008 a poběží až do roku 2012. Aby byly podniky schopné se na restrukturalizační kroky připravit, byla v první fázi naprostá většina povolenek alokována členským státům zdarma. V druhé fázi bude 90 procent povolenek zdarma. Konkrétní pohled na počet povolenek jednotlivým zemím a jejich cíle v rámci Kyótského protokolu poskytuje tabulka číslo 1.

Tabulka č. 1: Alokace povolenek CO₂ pro členské země EU pro období 2005-2012

EU member state	Kyoto target (% change against base year)	2005-2007		2008-2012	
		Allocated CO ₂ allowances (MT per year)	Share in EU	Allocated CO ₂ allowances (MT per year)	Share in EU
Austria	-13%*	33.0	1.4%	30.7	1.5%
Belgium	-7.5%*	62.1	2.7%	58.5	2.8%
Bulgaria	-8%	42.3**	1.8%	42.3	2.0%
Cyprus	-	5.7	0.2%	5.48	0.3%
Czech Republic	-8%	97.6	4.2%	86.8	4.2%
Denmark	-21%*	33.5	1.4%	24.5	1.2%
Estonia	-8%	19	0.8%	12.72	0.6%
Finland	0%*	45.5	2.0%	37.6	1.8%
France	0%*	156.5	6.8%	132.8	6.4%
Germany	-21%*	499	21.7%	453.1	21.8%
Greece	+25%*	74.4	3.2%	69.1	3.3%
Hungary	-6%	31.3	1.4%	26.9	1.3%
Ireland	+13%*	22.3	1.0%	22.3	1.1%
Italy	-6.5%*	223.1	9.7%	195.8	9.4%
Latvia	-8%	4.6	0.2%	3.43	0.2%
Lithuania	-8%	12.3	0.5%	8.8	0.4%
Luxembourg	-28%*	3.4	0.1%	2.5	0.1%
Malta	-	2.9	0.1%	2.1	0.1%
Netherlands	-6%*	95.3	4.1%	85.8	4.1%
Poland	-6%	239.1	10.4%	208.5	10.0%
Portugal	+27%*	38.9	1.7%	34.8	1.7%
Romania	-8%	74.8**	3.2%	75.9	3.6%
Slovakia	-8%	30.5	1.3%	30.9	1.5%
Slovenia	-8%	8.8	0.4%	8.3	0.4%
Spain	+15%*	174.4	7.6%	152.3	7.3%
Sweden	+4%*	22.9	1.0%	22.8	1.1%
United Kingdom	-12.5%*	245.3	10.7%	246.2	11.8%
Total		2298.5	100%	2080.93	100.0%

Zdroj: DG ENVI

Již v rámci příprav na spuštění první fáze systému ETS byly vypracovány jednotlivé Národní alokační plány pro jednotlivé členské země EU. Komise ponechala na jednotlivých vládách, jakým způsobem svých cílů dosáhnou, nicméně stanovila několik závazných pravidel, která jsou pro všechny země společná. Hlavním vodítkem je v tomto smyslu počet udělených povolenek jednotlivým zemím. Kdyby totiž zemi bylo přiděleno více povolenek, znamenalo by to více úsilí v rámci sektorů nezahrnutých do systému ETS a tudíž i méně nákladově-efektivní způsob snižování emisí. Zároveň přidělení mnoha povolenek jednotlivým podnikům nesmí být nadměrné a tudíž mít demotivující efekt. Celkový Národní alokační plán musí být nakonec schválen Evropskou komisí, s tím, že hlavní důraz Komise klade zejména na Národní alokační plány týkající se druhé fáze ETS (2008-2012). Zde totiž jde o konkrétní splnění Kyótských cílů a zároveň dojde k omezení počtu povolenek zdarma o 5,7% oproti počtu povolenek v roce 2005⁶⁵. Jakmile Komise jednou Národní alokační plán schválí, nesmí již členský stát požadovat jakékoliv změny ke stanovenému počtu povolenek. To samé platí i pro jednotlivé podniky, které nesmí požadovat jakékoliv změny ohledně počtu přidělených povolenek, jakmile byl schválen Národní alokační plán. Jak již bylo řečeno, v první vlně se přidělování povolenek týká jen vybraných průmyslových odvětví, zejména výrobců energií, cementu či odvětví metalurgie. Ke snížení emisí bude výrobce nutit postupné snižování počtu povolenek, které budou dostávat. Povolenky na beztestné vypuštění tuny oxidu uhličitého musí na konci každého kalendářního roku odevzdat, a to v množství, které pokryje skutečné emise. Firmy, jejichž zařízení počet povolenek emisně překročí, mají být do roku 2007 pokutovány čtyřiceti eury za každou překročenou tunu, od roku 2008 to již bude sto eur. Dalším svého druhu penalizačním aspektem celého systému je, že jména „hříšníků“ budou zveřejněna.

3.3.3. Zelená kniha o energetické účinnosti

Již několikrát zmiňovaná Zelená kniha o energetické účinnosti se v jedné ze svých hlavních kapitol věnuje i problematice hrozby změny globálního klimatu. V tomto ohledu vyzdvihuje dosavadní přínos evropského systému obchodování s emisemi CO₂, nicméně upozorňuje, že to zdaleka nestačí a že jasnou prioritou pro Evropskou unii je zaujmutí čelního místa v energetické účinnosti ve světě. V rámci této kapitoly se již objevuje zmínka o závazku Komise vytvořit co nejdříve takzvaný akční plán na zvýšení energetické účinnosti. V tomto ohledu je zde již nastíněn cíl snížení emisí skleníkových plynů o 20 procent oproti hodnotám

⁶⁵ EU a energetika – Spolehlivost dodávek, obchodování s emisemi, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.energetika-eu.cz/spolehlivost-dodavek-emise.htm>

roku 1990 do roku 2020. Nedílnou součástí této kapitoly je bezesporu i výzva k zvýšenému využívání obnovitelných zdrojů, kde se opět objevuje závazek Komise co nejdříve představit takzvaný pracovní plán pro obnovitelnou energii. Jako poměrně novou variantu snižování emisí CO₂ zde Komise uvádí metodu zachycování a geologického ukládání uhlíku, která by měla být zejména atraktivní pro země, které se hodlají i nadále spoléhat na uhlí, jakožto hojný a bezpečný zdroj.⁶⁶

3.3.4. Energetická politika pro Evropu

Součástí akčního plánu dokumentu Energetická politika pro Evropu jsou i jasně vymezené dlouhodobé cíle v oblasti redukce emisí skleníkových plynů a v oblasti využívání obnovitelných zdrojů energie. Komise považuje obnovitelné zdroje energie za jednu z možností, jak by Evropská unie mohla v budoucnu snížit svou závislost na externích dodávkách energie a současně snížit emise skleníkových plynů. Proto v tomto ohledu akční plán nastavuje jasné cíle, kterých musí EU jako celek do roku 2020 dosáhnout. Jedná se o dvacetiprocentní podíl energie z obnovitelných zdrojů v rámci evropského energetického mixu s tím, že nejméně desetiprocentní podíl bude vyžadován u biopaliv⁶⁷. Komise zároveň zdůrazňuje cíl ušetřit 20 % celkové spotřeby primární energie do roku 2020. V případě úspěchu by to znamenalo, že by EU spotřebovala přibližně o 13 % méně energie než dnes, čímž by se každoročně ušetřilo 100 miliard eur a přibližně 780 tun CO₂. Ke splnění tohoto ambiciózního cíle nabádá Komise kromě opatření technického charakteru a zpřísnění norem také k dosažení nové mezinárodní dohody o energetické účinnosti⁶⁸.

3.3.5. Klimatický balíček

Jisté odhodlání zrychlit proces vytvoření legislativy v rámci boje proti globálním změnám klimatu dokázala Evropská komise na začátku roku 2008, když 23. ledna představila takzvaný Klimatický balíček. Ten poté prošel tradiční legislativní procedurou, ve které má Evropský parlament právo návrh pozměňovat či doplňovat a konečné slovo má Rada EU, která kvalifikovanou většinou rozhodla za českého předsednictví o jeho přijetí. Samotné znění návrhu je v podstatě totožné s tím, co se ozývalo z bruselských kruhů v posledních letech a do

⁶⁶ Komise Evropských společenství, Zelená kniha – Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii, str. 13, Brusel, 2006

⁶⁷ Europa – Press Releases, Commission proposes an integrated energy and climate change package to cut emissions for the 21st Century, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/29&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>

⁶⁸ Komise Evropských společenství, Energetická politika pro Evropu, str. 12, Brusel, 2007

jisté míry vychází z předchozích dokumentů Komise, zejména pak z Energetické politiky pro Evropu. Jedná se tedy o návrh legislativy spočívající ve snížení emisí CO₂, zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie, zavádění technologií zachycování uhlíku a v neposlední řadě revizi systému obchodování s povolenkami emisí CO₂. Předseda Evropské komise Barroso představil cíle legislativního návrhu jako tzv. „20/20/20 do 2020“. Potvrdil tím tedy již na jaře roku 2007 Radou přijatý akční plán zvýšení energetické účinnosti o 20 procent, snížení emisí CO₂ o 20 procent a naopak zvýšení podílu obnovitelných zdrojů v EU na 20 procent, to vše do roku 2020⁶⁹. Jako pět základních stavebních kamenů tohoto plánu Barroso uvedl zpřísnění a rozšíření systému obchodování s povolenkami emisí CO₂, závazné specifické cíle pro jednotlivé země co do snížení emisí či podílu obnovitelných zdrojů, dále pak zavedení ekonomických stimulů k zavádění systémů zachycujících uhlík a v neposlední řadě pravidla pro mezistátní energetickou výpomoc. Samotnou přípravu legislativního dokumentu ovlivnila poněkud rozvášněná debata ohledně kontroverzního cíle v oblasti biopaliv. Tento cíl, nejvíce kritizován environmentalisty, nakonec v legislativním návrhu zůstal, nicméně Komise jasně vymezila, který typ krajiny nelze pro produkci energetických plodin využít (např. staré lesy, bažiny, apod.)⁷⁰. Ekologové nicméně trvají na tom, že cíl dvacetiprocentního snížení emisí skleníkových plynů je malý a navrhují ho zvýšit na 30 procent. Barroso ovšem potvrdil odhodlanost Komise cíl zvýšit na 30 procent, bude-li dosaženo dohody na globální úrovni, zejména pak při účasti Spojených států. Pravděpodobně nejrevolučnějším elementem připravované směrnice je závaznost jednotlivých cílů pro konkrétní členské země. Zde Komise přihlížela hlavně k ekonomické vyspělosti jednotlivých zemí a zejména nutnosti ekonomického růstu pro nové členské státy. Celounijní situace je taková, že nynější podíl obnovitelných zdrojů v EU je 8,5 procent, tudíž pro dosažení závazného cíle je nutno během třinácti let zvýšit tento podíl o 11,5 procenta. Tento nárůst bude rozdělen na dvě poloviny o 5,75 procentech s tím, že 5,75 procentní zvýšení podílu obnovitelných zdrojů bude závazné pro všechny státy sedmadvacítky bez ohledu na jejich dosavadní podíl. Zbýlých 5,75 procent bude dále rozděleno mezi členské státy podle jejich ekonomické vyspělosti s tím, že čím vyspělejší země, tím větší nárůst podílu obnovitelných zdrojů bude muset zajistit⁷¹. Proto tedy například Švédsko, které již nyní produkuje kolem čtyřiceti procent energie z obnovitelných

⁶⁹ MEPs give first reactions to climate change and energy package, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/008-19356-023-01-04-901-20080122IPR19355-23-01-2008-2008-true/default_en.htm

⁷⁰ Komise včera představila rozsáhlý „environmentální“ balíček, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-vcera-predstavila-rozsahly-environmentalni-balicek>

⁷¹ Reuters UK, Renewable energy goal based on GDP, staž. 20.12.2007, dostupné z WWW: <http://uk.reuters.com/article/oilRpt/idUKL2241148420071122?pageNumber=2&virtualBrandChannel=0>

zdrojů, bude muset tento podíl zvýšit na 49 procent do roku 2020. Na druhé straně bude například Česká republika muset tento podíl zvýšit ze současných pěti „pouze“ na třináct procent⁷². Jistou změnou má projít i dosavadní systém obchodování s povolenkami CO₂. Počet vydaných emisních povolenek se bude každoročně snižovat téměř o 2 procenta. Do obchodování s povolenkami budou zahrnuta další průmyslová odvětví jako například letectví nebo petrochemie i další skleníkové plyny. Mnohem větší část vydávaných povolenek bude, na rozdíl od dosavadní praxe, kdy byly přidělovány jednotlivým státům zadarmo, prodávána v systému aukcí⁷³. Zatímco v případě průmyslových podniků se má podíl povolenek přidělených zdarma snižovat postupně tak, aby do roku 2020 dosáhl nulové úrovně, energetické společnosti mají od roku 2013 nakupovat prostřednictvím aukcí veškeré povolenky. Cíle pro jednotlivé státy se liší podle vyspělosti – čím bohatší stát, tím větší požadovaná redukce emisí. ČR tedy bude v oblasti emisí CO₂ smět v roce 2020 produkovat v oblastech nepokrytých systémem povolenek dokonce o 9 procent více než v roce 2005. Ještě větší nárůst emisí byl povolen například Rumunsku, Bulharsku, Polsku, Pobaltským zemím, Maďarsku či Slovensku. Největší snížení je naopak uloženo Irsku, Dánsku, Lucembursku (-20 procent), Švédsku (-17), Británii či Nizozemsku (-16 procent)⁷⁴. Nastavení závazných limitů či omezení pro jednotlivé státy vyvolalo očekávanou kritiku ze strany průmyslových kruhů a odborových svazů. Ty se obávají, že výroba, respektive pracovní místa budou pod tíhou nové „zelené“ legislativy vyváženy do ostatních částí světa. Tomu ovšem oponoval opět Barroso, který zdůraznil, že: „Lhostejnost by vyšla draž než aktivní přístup“. Podotkl také, že náklady navrhovaných opatření představují přibližně 0,5 procenta unijního HDP v roce 2020, což je přibližně 3 eura na občana týdně. V neposlední řadě připomněl obrovskou ekonomickou příležitost v oblasti zvyšování podílu obnovitelných zdrojů, která má do roku 2020 vytvořit přes jeden milion nových pracovních míst⁷⁵.

⁷² MEPs give first reactions to climate change and energy package, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/008-19356-023-01-04-901-20080122IPR19355-23-01-2008-2008-true/default_en.htm

⁷³ Europe to trade more greenhouse gases, more biofuels, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.ens-newswire.com/ens/jan2008/2008-01-24-01.asp>

⁷⁴ MEPs give first reactions to climate change and energy package, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/008-19356-023-01-04-901-20080122IPR19355-23-01-2008-2008-true/default_en.htm

⁷⁵ Europe to trade more greenhouse gases, more biofuels, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.ens-newswire.com/ens/jan2008/2008-01-24-01.asp>

3.4. Analýza vlivu a reakcí stakeholderů na opatření Barrosovy komise

Z předchozích kapitol jasně vyplývá, že přínos Barrosovy komise ke složitému procesu zvanému společná evropská energetická politika je nesporný. Fakt, že liberalizace evropského sektoru energetiky je běh na dlouhou trať, je způsoben mnoha specifiky oboru, které zde byly vždy, ale některé vyvstaly až v posledních letech. Za prvé je zde již několikrát zmiňovaná obrovská závislost Evropy na energetických importech, kde nejmarkantněji je tato závislost vidět na zásobování zemním plynem z Ruska. Evropská politika je v tomto ohledu často nekonzistentní. Na jedné straně zde máme jasné snahy Evropanů být s Ruskem zadobře, což potvrzuje v podstatě zahraniční politika německého kancléře Schrödera, který se po skončení jeho politické kariéry „upsal“ Putinovu projektu plynovodu BlueStream, který povede na dně Baltského moře⁷⁶. Na druhé straně je zde především evropská kritika despotického stylu Putinova vládnutí a snahy Komise o tíženou diverzifikaci dodavatelských zemí či regionů. Vztahy s Ruskem se promítají i do nejžhavějšího tématu liberalizačního charakteru – unbundlingu. Vertikálně integrované firmy v Evropě se právem obávají možnosti dalšího ekonomického pronikání zejména Gazpromu do evropské energetiky poté, co by pod novou legislativou musely odprodat své přenosové sítě. Nutno ovšem podotknouti, že v rámci „třetího balíčku“ se nutnost unbundlingu uplatňuje i na potenciální investory ze třetích zemí. Nicméně zatím se právě Rusko zdá být vítězem. Ačkoliv Gazprom již nyní vlastní nemalé podíly v evropských plynárenských společnostech a díky obrovským ziskům, které jen zřídka investuje do domácí infrastruktury či jiných aktiv, soustřeďuje se zejména na další evropskou expanzi. Přitom Evropané zatím marně usilují o jistou reciprocitu, ruský energetický trh zůstává evropským investorům i nadále uzavřen⁷⁷.

Jak již bylo řečeno, jádrem dokončení procesu tvorby vnitřního trhu s energiemi je nutnost provedení účinného oddělení sítí. To bylo v nejnovějším legislativním návrhu specifikováno jako vlastnický unbundling. Zde je nutné uvést reakce základních stakeholderů, které se po zveřejnění „balíčku“ na adresu unbundlingu objevily a jsou v podstatě ještě „horké“. Nesouhlas s návrhem Komise panuje zejména v Německu a ve Francii. Němečtí energetičtí giganti RWE a E.ON pochybují, že plány Komise přinesou trhu více konkurenčního prostředí a nižší ceny. Podle RWE by nově navrhovaná opatření naopak

⁷⁶ BBCCzech.com, Schröder kritizován za funkci ve firmě stavící plynovod, staž. 15.11.2007, dostupné z WWW: http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/12/051210_germany_pipeline_0930.shtml

⁷⁷ The Economist, A bear at the throat, staž. 15.11.2007, dostupné z WWW: http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=9009041

poškodila volnou soutěž a odradila investory od jejich záměrů.⁷⁸ Ve Francii se nedávno k tématu unbundlingu vyjádřil Dominique Maillard, šéf společnosti RTE, což je státním gigantom Electricité de France vlastněný národní operátor přenosových sítí. Maillard tvrdí, že: „Přenosové náklady tvoří pouze asi desetinu finální ceny elektřiny a tudíž reformy zaměřené pouze na samotnou přenosovou síť nezaručí snížení těchto cen“.⁷⁹ Zajímavá byla výměna názorů mezi eurokomisařkou pro hospodářskou soutěž Neelie Kroesovou a šéfy E.ONu a EDF Wulfem Bernotatem a Pierrem Gadoneixem v říjnu roku 2007 na energetické konferenci v Madridu. Oba se sice shodli s Kroesovou na nutnosti zvyšování energetické propojenosti států EU, nicméně argumentovali, že nedostatek iniciativy k investicím do přenosových sítí a do propojení není způsoben jejich monopolním postavením, nýbrž nadměrnou administrativní zátěží. V této souvislosti Bernotat podotkl: „My jsme připraveni investovat, ale kvůli zdlouhavému procesu získání povolení od úřadů může výstavba vysokonapěťového propojení trvat deset až dvanáct let“⁸⁰. Gadoneix připomněl, že Electricité de France již delší dobu intenzivně prosazuje projekt elektrického propojení Francie a Španělska. Výhrady proti unbundlingu vyjádřil i francouzský plynárenský šampión Gaz de France, když upozornil zejména na strategický rozdíl plynárenského sektoru od sektoru elektroenergetiky. Představitelé GdF, jejíž 80 procent akcií je v rukou státu zároveň uvedli: „Žádné firmy si nestěžují, že by neměly přístup do rozvodných soustav. A spokojenost klientů je skoro taková, jaká by se dala čekat u majetkového vyvlastnění“.

Nicméně přítomnost energetických kolosů typu E.ON nebo Electricité de France zrovna ve Francii a Německu a jejich opozice novému legislativnímu návrhu podle mého není náhodou. Zde je nutné se zamyslet nad konkrétní charakteristikou francouzské, resp. německé ekonomiky. Je to podle mého zejména politická neochota provést důležité strukturální reformy, zejména pak reformy strnulého trhu práce a velkorysých sociálních systémů. Nedostatečná liberalizace ekonomiky a ve Francii k tomu ještě vysoký podíl státního sektoru je podle mého jedním z hlavních důvodů existence společností v postavení blížící se monopolu v sektoru energetiky. Na druhé straně jsou zde země jako Velká Británie, Nizozemsko či skandinávské země, které mnoho strukturálních reforem (nejen v energetice) již provedly a s vlastnickým unbundlingem mnoho problémů nemají.

⁷⁸ EurActiv.cz, Reakce na třetí energetický balíček v energetice, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/reakce-na-treti-liberalizacni-balicek-v-energetice>

⁷⁹ Argus Power Europe, 8th November 2007, France maintains unbundling opposition, staž. 14.11.2007

⁸⁰ FinanzNachrichten, EU's Kroes reiterates high expectations of benefits of ownership unbundling, staž. 14.12.2007. dostupné z WWW: <http://www.finanznachrichten.de/nachrichten-2007-10/artikel-9130611.asp>

Nejasná situace ohledně unbundlingu panuje i v Itálii. Itálie vítá iniciativu Evropské komise rozdělit vertikálně integrované energetické společnosti a omezit tím jejich kontrolu nad přenosovými sítěmi. Italský ministr průmyslu se nechal slyšet, že vítá obsah tzv. třetího energetického „balíčku“, nicméně požaduje záruky, že tento krok povede co nejrychleji ke vzniku celoevropské energetické sítě. Itálie již dříve provedla vlastnický unbundling v oblasti elektroenergetiky a oddělila společnost vyrábějící elektřinu, Enel, od firmy Terna, která provozuje přenosovou síť. Enel má pouze pětiprocentní podíl na společnosti Terna a neočekává tudíž nějaké problémy s Komisí v otázce eventuelního vlivu na společnost Terna. Nicméně se v Itálii vyskytují i opačné názory. Šéf další velké energetické skupiny ENI Paolo Scaroni prohlásil, že považuje za nevhodné aplikovat nařízení vlastnického oddělení v oblasti plynu. Zdůraznil také, že by ze strany Evropské unie rád viděl snahu o jistou reciprocitu ve směru k neevropským zemím podnikajícím v EU⁸¹.

Velmi zajímavou se po zveřejnění třetího energetického balíčku stala i pozice Ruska, resp. Gazpromu. Byly to totiž zejména hlavní oponenti vlastnického unbundlingu, hlavně francouzské a německé vertikálně integrované společnosti se silnou podporou svých vlád, které varovaly před možným dopadem této legislativní úpravy, kdyby nebyla aplikovatelná na subjekty ze třetích zemí. Jelikož Rusko není zatím členem WTO, velmi se mu daří chránit svůj energetický sektor od investic z Evropy. Na druhé straně má zejména Gazprom již mnohamiliónové investice do infrastruktury v zemích EU, což ho bezesporu staví do lepší pozice. Zejména díky nátlaku Německa a Francie se tedy v rámci projednávání legislativního návrhu prosadil přístup, že pro investory ze třetích zemí budou platit stejná pravidla jako pro investory z EU. K tomu se jasně vyjádřil Barroso: „Přijde mi to „divné“ když ruská společnost jako např. Gazprom může koupit evropskou distribuční firmu, zatímco evropská společnost nemůže investovat do ruské firmy produkující energii“.⁸²

V České republice byl liberalizační požadavek vlastnického unbundlingu v sektoru elektřiny již proveden, jelikož provozovatel přenosové soustavy ČEPS je ze 100% vlastněn státem. K tomu dodává mluvčí největšího tuzemského výrobce elektřiny, skupiny ČEZ: „Jde jen o potvrzení faktu, že Česká republika patří v oblasti liberalizace trhu s elektřinou k lídrům tohoto procesu v EU“⁸³. Jak nicméně můžeme vysvětlit, že Česká republika (resp. skupina

⁸¹ Financial Times, Italy welcomes EC energy proposals, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: http://www.ft.com/cms/s/2/42f5f086-6a49-11dc-a571-0000779fd2ac,dwp_uuid=e8477cc4-c820-11db-b0dc-000b5df10621.html

⁸² Sharewatch.com, Brussels to unveil mechanism concept to protect EU energy sector, staž. 22.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.sharewatch.com/story.php?storynumber=24688>

⁸³ Businessinfo.cz, Komise počítá s oddělením výroby a přenosu energií, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/zari-2007/komise-oddeleni-vyroby-a-prenosu-energie/1001689/45868/>

ČEZ) je v tomto ohledu v podstatě „vzorovým“ státem? Celkově se dá brát v úvahu teorie studie vypracované centrem Cerge, která tento jev vysvětluje tím, že nové členské země se v rámci celkové transformace svých ekonomik snažily celý proces „dotáhnout do konce“ a zároveň svým způsobem vyjádřit svou příslušnost k vyspělým liberálním evropským ekonomikám⁸⁴. Zároveň je zde jistý předpoklad, že ekonomicky vyspělejší nové členské země (Česká republika, Maďarsko, Slovinsko) zvolily „tvrdší“ formu unbundlingu než země chudší (Polsko). Na trhu s plynem je v Česku jasně dominantní firmou společnost RWE Transgas, která bude muset své sítě oddělit. Ta je nicméně součástí německé RWE Group a s českým státem (na rozdíl od ČEZu) nemá nic společného.

Jak již bylo předesláno, plné dokončení liberalizace trhu se zemním plynem mělo proběhnout do 1. ledna 2007. Fakticky to znamená, že od začátku roku 2007 měly všechny odběratelské subjekty trhu včetně domácností mít možnost volného výběru svého dodavatele plynu. Nicméně vše zatím nasvědčuje tomu, že právě sektor domácností v České republice již není, zejména kvůli malým odběrům a nákladným odběrovým diagramům pro eventuelní nové obchodníky s plynem zdaleka tak lukrativní. K nerozvinutosti našeho plynárenského sektoru přispívá ještě jistá pasivita českých domácností a celkově nerozvinutá plynová infrastruktura od malých a individuálně provozovaných paroplynových jednotek až po technologicky náročné velkokapacitní kogenerační zdroje. U nás moderní, rychlonábohový zdroj pro kombinovanou výrobu energie a tepla chybí. A úvahy o trigeneraci (tedy o společné produkci elektřiny, tepla a chladu) jsou již zcela nad rámec české plynárenské reality⁸⁵. Nejen tyto faktory podporují výsostné postavení společnosti RWE Transgas, která zabezpečuje rozhodující dodávky plynu pro Českou republiku ze tří čtvrtin z Ruska a z jedné čtvrtiny z Norska. RWE Transgas poté dodává plyn osmi regionálním distribučním společnostem, z nichž v šesti je majoritním vlastníkem. V důsledku toho tento subjekt zajišťuje přibližně 84% prodeje plynu v České republice, což v tuto chvíli znamená, že jen na 16 % trhu funguje skutečná konkurence.

Jelikož podobně neuspokojivá situace panovala v roce 2007 i v mnoha ostatních zemích EU, dospěla Komise k dalšímu, tentokrát již konkrétnímu legislativnímu návrhu. Ten se objevil na podzim roku 2007 a dostal již zmíněný pracovní návrh Třetí energetický balíček. Jak již bylo řečeno, přichází s revolučním návrhem „rozporcovat“ vertikálně integrované

⁸⁴ The unbundling regime for utilities in the EU, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: <http://www.cerge-ei.cz/pdf/wp/Wp328.pdf>

⁸⁵ Techtydenik.cz, Liberalizovaný trh s plynem – po česku, staž. 5.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.techtydenik.cz/detail.php?action=show&id=1906&mark=>

energetické giganty. V České republice se ovšem v oblasti plynárenství tento návrh podle předpokladů nesetkal s bůhvíjakým nadšením. I když ve společnosti RWE Transgas na začátku roku 2006 došlo k rozdělení na společnost RWE Transgas, a. s., zabývající se obchodem a uskladňováním plynu, a na její dceřinou společnost RWE Transgas Net, s. r. o., zabývající se přepravou (tzv. právní unbundling), představám komisařky Kroesové a komisaře Piebalgse to neodpovídá. RWE Transgas se nechala v zápětí (podobně jako německé a francouzské energetické koncerny E.ON, EdF a GdF) po zveřejnění balíčku slyšet, že nepodporují ani vlastnický unbundling, ani „měkčí“ variantu s nezávislým systémovým operátorem (ISO). Podle Oldřicha Petržilky z České plynárenské unie plynárenské odvětví v ČR nesouhlasí ani s úplným vlastnickým oddělením ani s variantou ISO, neboť „existují vážné obavy o legálnosti, oprávněnosti, úměrnosti a efektivitě těchto opatření“⁸⁶. Celý český plynárenský sektor vedený společností RWE se v poslední době přiklání k nedávné iniciativě Francie a Německa, které požadují možnost jakési „třetí“ varianty, a to nejen v sektoru plynu, ale zejména v oblasti elektroenergetiky (zde situace ČR splňuje požadavky vlastnického unbundlingu). Německo-francouzská varianta, kterou podporuje dalších šest členských zemí (Rakousko, Bulharsko, Řecko, Lucembursko, Lotyšsko a Slovensko) navrhuje, aby jak výroba tak přenos zůstaly i nadále součástí jediné „akciové společnosti“. Mateřská společnost by obstarávala výrobu a nemohla by zasahovat do běžného řízení své dceřiné společnosti, která by provozovala přenosovou soustavu. V pravomoci výrobce by ale zůstalo konečné schválení finančního plánu provozovatele přenosové soustavy a stanovení limitu na úroveň jeho zadlužení⁸⁷. Komise nicméně tomuto návrhu nakloněna není.

Kromě procesu dokončení vnitřního trhu s energiemi se jako další část evropské energetiky nabývající konkrétních opatření jeví otázka jaderné energetiky. Jak již bylo řečeno, jsou státy EU v podstatě rozděleny na dva tábory. Největší vliv na celý proces měly bezesporu Francie a Německo. Jak známo, Francie má největší podíl jaderné energetiky v Evropě (40% celkové energie, 80% elektřiny).⁸⁸ Na druhé straně to je zejména předposlední německá vláda sociálních demokratů a Zelených v Německu, která se pravděpodobně zasadila o onen „neutrální“ postoj Komise a zejména o nezačlenění jaderné energie do kategorie obnovitelných zdrojů. Zejména přítomnost Zelených v předchozí vládě způsobila schválení kontroverzního zákona, který do roku 2020 nařizuje vyřadit z provozu všechny jaderné

⁸⁶ EurActiv.cz, Komise třetí variantě liberalizace energetiky nakloněna není, staž. 5.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-treti-variante-liberalizace-energetiky-naklonena-neni>

⁸⁷ EurActiv.cz, Komise třetí variantě liberalizace energetiky nakloněna není, staž. 5.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-treti-variante-liberalizace-energetiky-naklonena-neni>

⁸⁸ AFP, Sarkozy and Merkel call for stronger regulation of markets, staž. 21.11.2007, dostupné z WWW: <http://afp.google.com/article/ALeqM5i9FkwWnNBVx4nG0OWntkv8rPZu4g>

elektrárny v Německu a nové již nestavět. Je nesporné, že tento zákon a odkaz Joschky Fischera a Zelených ovlivňuje i nynější vládu velké koalice Angely Merkelové. Ta navíc pod nátlakem koaličních partnerů z SPD v srpnu roku 2007 vystoupila s velmi ambiciózním plánem snížit emise CO₂ do roku 2020 nejen o 20 procent oproti roku 1990, k čemuž se zavázaly členské země Evropské unie, nýbrž o 36 procent. Vláda velké koalice k této příležitosti podala poměrně rozsáhlý aparát kroků, kterými chce tohoto cíle dosáhnout. Především se hodlá spoléhat na výrobu energie z obnovitelných zdrojů a hodlá šetřit energiemi, čehož chce dosáhnout systémem zdanění nejvíce znečišťujících odvětví, stejně tak jako dopravních prostředků se silnou spotřebou pohonných hmot⁸⁹. Nicméně částečně i pod vlivem v říjnu roku 2007 publikované studie německé průmyslové skupiny BDI, na které spolupracovala i konzultantská firma McKinsey, se německý vztah k jádru pomalu mění. Tato studie totiž tvrdí, že tohoto cíle nebude možné dosáhnout bez ponechání dosavadního podílu energie vyrobené v jaderných elektrárnách. Přesněji řečeno, německé emise CO₂ nemohou být sníženy o více než 31 procent do roku 2020, pokud se neponechají dosavadní jaderné elektrárny v provozu nebo pokud se toto opatření negativně nepodepíše na německé ekonomice či životní úrovni. I toto snížení emisí o 31 procent by pravděpodobně vyžadovalo dodatečné investice do technologií a zvedlo by náklady na tunu CO₂ z nynějších 20 eur na 175⁹⁰. Celkově se dá říci, že ve všech zemích, které ještě nedávno silně brojily proti jaderné energii, se veřejné mínění začíná pomalu otáčet a dochází k jistému jadernému „revivalu“.

V souhrnu můžeme konstatovat, že hlavním motivem akcelerace celého procesu (včetně příklonu k jaderné energetice) se zdají být zejména energetické problémy globálního charakteru. Cíle vytyčené v dokumentu Energetická politika pro Evropu v oblasti redukce emisí skleníkových plynů a zvýšení podílu obnovitelných zdrojů rozhodně nyní určují světový ekologický trend. Nicméně i na tomto poli se již nyní rýsují eventuelní spory. V tomto ohledu je to zejména Velká Británie, která je k celému projektu souběžného stanovení cílů v rámci redukce CO₂ a zároveň obnovitelných zdrojů poněkud skeptická. Jako možná politická příčina jejich námitek se jeví změna na postu premiéra, kde Gordon Brown nesdílí na britské poměry vysoký proevropský entusiasmus Tonyho Blaira. Každopádně Britové se nyní vracejí ke svému dřívějšímu postoji a namítají, že ke splnění cíle redukce emisí skleníkových plynů by měl sloužit pouze jeden prostředek, a sice evropský systém obchodování s emisemi CO₂. Někteří členové britské vlády dále namítají, že stanovení souběžných cílů v oblasti

⁸⁹ DW-World, German Cabinet Approves Ambitious Climate Plan, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,2750138,00.html>

⁹⁰ Reuters, Germany needs nuclear to meet carbon cut goal, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: <http://www.reuters.com/article/environmentNews/idUSL2579292620070925>

obnovitelných zdrojů naopak podkope systém obchodování s emisemi, jelikož tržní subjekty půjdou cestou subvencovaných obnovitelných zdrojů a ceny povolenek půjdou rapidně dolů⁹¹.

Jak již bylo zmíněno, konkrétnější podobu evropského přístupu k boji proti změnám klimatu dal v lednu roku 2008 zveřejněný Klimatický balíček. Ten nicméně ještě rozvířil celoevropskou debatu na dané téma a jak se očekávalo, našel mnoho příznivců, ale zejména mnoho odpůrců. V současnosti to vypadá, že největším příznivcem či propagátorem navrhovaných změn je bezesporu samotná Komise. V tomto ohledu se soustřeďuje zejména na výčet přínosů, které Klimatický balíček přinese Evropanům. Zejména to bylo součástí jednoho z prvních komentářů José Manuela Barrosa po přijetí návrhu legislativního opatření loni v lednu, když prohlásil: „Přijímání opatření není zadarmo, avšak domníváme se, že můžeme omezit náklady plynoucí z našich návrhů na asi 0,5 procenta hrubého domácího produktu (více než 1,5 bilionu korun)... Naše návrhy by měly do roku 2020 snížit závislost Evropy na dováženém plynu a ropě o asi 50 miliard eur (1,3 bilionu korun).“⁹²

Opozice proti navrhované klimatické legislativě se podle očekávání vytvořila v sektorech zejména energeticky náročného průmyslu, ale překvapivě zároveň i v řadách ekologů. Těm je trnem v oku zejména část pojednávající o zvýšení využívání biopaliv⁹³, ale také ono samotné magické trojčíslo „20/20/20“. Nejznámější a největší ekologická organizace Greenpeace zejména kritizuje nedostatečné snížení emisí CO₂ o 20 procent do roku 2020 a tvrdí, že optimální by bylo snížení o 30 procent. Jak tvrdí Mahi Sideridou, ředitel Greenpeace pro klimatickou a energetickou politiku: „Tento návrh obsahuje spoustu progresivních prvků, ale nicméně jeden zásadní krok zpět, a tím je fakt, že navrhované snižování emisí ve svém výsledku nedosáhne třiceti procent oproti hodnotám z roku 1990. Současné znění navrhované legislativy přiměje země EU a dotčená odvětví průmyslu k menšímu snížení emisí CO₂, než potřebujeme. Dobrá zpráva nicméně je, že tento limit může (a musí!) být lehce zvýšen.“⁹⁴ Dalším trnem v oku Greenpeace jsou některé aspekty budoucího vývoje Evropského systému obchodování s emisemi CO₂. Ačkoliv oceňují postupné limitování dostupnosti povolenek zadarmo a postupné pokrytí dalších sektorů národních ekonomik systémem ETS, vadí jim zejména možnost „vývozu“ projektů v rámci boje proti změnám klimatu mimo Evropskou unii, kterou budou moci podle navrhované legislativy vlády členských zemí, stejně tak jako evropské společnosti využít.

⁹¹ Argus Power Europe - 8.11.2007, Brussels grapples with renewables, staž. 15.11.2007

⁹² Výběr reakcí na energeticko-klimatický balíček Evropské komise, staž. 18.7.2008, dostupné z WWW: http://www.ceskenoviny.cz/ekologie/index_view.php?id=292786

⁹³ Problematice biopaliv se podrobněji budu věnovat v další kapitole.

⁹⁴ EU Climate Package – a good start, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.greenpeace.org/eu-unit/press-centre/press-releases2/eu-climate-energy-package->

Hlavní část odporu proti Klimatickému balíčku nicméně tvoří zejména oblasti ekonomického života, respektive firmy, potažmo státy, které jsou navrhovanými pravidly přímo dotčeny. Proto se v podstatě v zápětí po zveřejnění balíčku 23. ledna 2008 objevily ve všech evropských denících zvěsti o masivním odchodu evropských společností do zemí s příznivější ekologickou legislativou než v EU. Zároveň se postupně během jara letošního roku vyprofilovala i jistá politická opozice ve formě jednotlivých členských států Evropské unie. Jedná se vesměs o nové členské státy a jistou „vůdčí roli“ v této skupině hraje bezpochyby Česká republika a náš exministr průmyslu a obchodu Martin Říman. Římanovi, respektive tehdejší české vládě vadilo, že by energetické společnosti ztratily po roce 2013 možnost nakupovat povolenky zdarma. Aukční prodej by nabíhal postupně do roku 2020 podobně jako v ostatních sektorech zahrnutých do evropského obchodovacího schématu. Hlavním důvodem k tomuto postoji je podle předsedy vlády Mirka Topolánka struktura domácího energetického sektoru, kdy se většina elektřiny vyrábí v tepelných elektrárnách. Česká republika podle něj není schopná dostatečně (tj. do roku 2013) rychle změnit svůj energetický mix ve prospěch ekologičtějších zdrojů. Požadavek na jednorázové zavedení aukčního prodeje v takové situaci potom může vést k dalšímu výraznému nárůstu ceny elektřiny.

Ačkoliv se k postoji ministra Římana připojila velká část energetického sektoru, oceňuje obchodní ředitel ČEZu, Alan Svoboda jasně stanovená pravidla hry, která balíček přináší. V reakci na návrh mimo jiné uvedl: „Je důležité mít stanovená jasná dlouhodobá pravidla regulace CO₂, aby měly energetické společnosti stabilní rámec pro jejich miliardové investice do výstavby tolik potřebných nových elektráren. O to se návrh směrnice snaží. Za nejdůležitější považujeme potvrzení závazku významně snížit v EU emise CO₂ a využít k tomu mimo jiné systém aukcí“.⁹⁵

Nejasnosti ohledně dostupnosti povolenek zdarma odstranila nicméně letos v létě poslanecká sněmovna, která odhlasovala, že energetické společnosti dostanou povolenky zadarmo, předloží-li do března roku 2010 návrh investic, které hodlají investovat, aby snížily emise CO₂. Energetické firmy dostanou v období 2013-2020 povolenky zdarma pouze tehdy, pokud proinvestují do nových šetrných technologií sumu tržní hodnoty zdarma přidělených povolenek.

⁹⁵ EurActiv, Komise včera představila rozsáhlý „environmentální“ balíček, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-vcera-predstavila-rozsahly-environmentalni-balicek>

4. Realita evropské energetiky

V této části práce bych se rád zastavil nad efektivitou evropské energetické politiky v praxi. Rád bych pojednal zejména a o všudypřítomných disparitách mezi tím, co Evropská unie na poli energetiky publikuje či stanovuje jako závazná pravidla hry na jedné straně a pomalou implementací směrnic, kontroverzních dopadech jednotlivých usnesení či neschopnosti zaujmout společné stanovisko na straně druhé. Ve své podstatě by se tato část práce měla soustředit na jistou kritiku celounijního počínání v oblasti energetiky, nicméně s ohledem na samotnou podstatu Evropské unie, zejména se všemi svými složitostmi v rámci rozhodovacího procesu, vlivu jednotlivých zemí, které samozřejmě vždy na prvním místě zohledňují své zájmy, vlivu tržních subjektů atd. Zde je tedy zároveň nutné podotknout, že hlavní nesoulad vyplývá z mého pohledu ze samotného institucionálního uspořádání Evropské unie, kde iniciační úlohu má Evropská komise, nicméně schvalovací má Rada, respektive Evropský parlament. V praxi se tedy často setkáváme s jistým fenoménem, kde vizionářské a velkolepé plány Komise jsou poté poněkud „uzemněny“ národní mocenskou politikou v Radě. Zohledníme-li tato specifika evropské dimenze při tvorbě a implementaci společné politiky a k tomu ještě v tak strategickém sektoru, je poté evidentní, že jakákoliv kritika musí být přinejmenším velice subjektivní. Proto následující řádky budou do jisté míry vycházet z předchozích kapitol, kde byla již naznačena jednotlivá stanoviska důležitých hráčů v rámci tvorby společné evropské energetické koncepce.

Co se konkrétních energetických témat týče, důraz bude kladen zejména na pomalou implementaci pravidel vnitřního trhu v oblasti energií (a tudíž nutnost vzniku legislativy nové, viz. Třetí energetický balíček), dále pak otázka úspěšnosti první fáze projektu ETS a s tím související plnění závazků z Kyóta. Pozornost bych rád věnoval také kontroverzní otázce biopaliv, jejichž desetiprocentní cíl v rámci Klimatického balíčku rozpoutal debatu přesahující evropské hranice, dále pak vývoj celkového podílu obnovitelných zdrojů energie v rámci evropského energetického mixu a v neposlední řadě i diskutabilní úspěšnost evropských snah o společnou vnější (nejen) energetickou politiku.

4.1. Jak postupuje liberalizace trhů s energiemi?

Proces liberalizace energetických trhů je typickým příkladem nedokonalosti řídicích a rozhodovacích mechanismů Evropské unie v rámci legislativy vnitřního trhu. Za prvé, je zde jistá „nedokonalost“ samotných směrnic (directives), kterými je legislativa na poli vnitřního trhu EU upravována. Směrnice totiž nejsou v zásadě bezprostředně vnitrostátně účinné. Jsou závazné pro členské státy z hlediska cíle, jehož se má dosáhnout, a lhůty, do níž musí být implementován obsah směrnice do právního řádu jednotlivých států. Za určitých podmínek je možné, aby se jejich ustanovení stala bezprostředně vnitrostátně účinnými v členské zemi.⁹⁶ Tento charakter směrnic jakožto právních dokumentů tudíž umožňuje různé výklady Komisí stanovených cílů členskými státy, potažmo dotčenými subjekty relevantních ekonomických sektorů. Dalším problémem, který vstupuje do hry při vytváření pravidel vnitřního trhu je nedostatečná možnost sankcionovat eventuelní hříšníky. Složitá procedura postupu v případě shledání neplnění cílů stanovených ve směrnici může trvat i roky, tudíž dochází k velmi frekventovanému jevu pomalé implementace směrnic.

Jistým důkazem obou těchto nedokonalostí může být samotný fakt, že zde existuje iniciativa Komise a samotná rozvášněná debata ohledně Třetího energetického balíčku. Té by totiž pravděpodobně nebylo, kdyby texty předchozích (a stále platných) směrnic nebyly tak nejednoznačně formulovány v souvislosti se stupněm účinného oddělení sítí (unbundlingu) a samozřejmě kdyby existovala přísnější pravidla postihu při pomalé implementaci. V tomto ohledu publikace Generálního ředitelství pro energetiku „Towards a competitive and regulated European electricity and gas market – opening of the internal energy market: progress so far⁹⁷“ jasně popisuje situaci z jara roku 2004, kdy již měla být část směrnic 2003/54/EC a 2003/55/EC transponována do národních legislativ. Nicméně, jak napovídá tabulka č. 2, vykazovaly některé země znaky regulovaného trhu, který by pravděpodobně neodpovídal ani požadavkům předchozí směrnice z roku 1996 (elektřina), respektive 1998 (plyn).

Komise zde jasně prezentovala několik skupin zemí podle toho, jak s procesem liberalizace trhů s elektřinou a se zemním plynem postoupily. V oblasti plynu byly do skupiny zemí, na jejichž trzích byl stupeň konkurence označen jako nefunkční zařazeny všechny nové členské státy EU, dále pak Finsko, Portugalsko a Řecko. Do skupiny s mírnými známkami

⁹⁶ Euroskop, EU od A do Z, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/290/sekce/r-s/#obsah>

⁹⁷ Europa.eu, Towards a competitive and regulated European electricity and gas market, staž. 10.7.2008, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/doc/2004_07_09_memo_en.pdf

konkurenčního prostředí bylo zařazeno Německo, Lucembursko, Švédsko a frankofonní část Belgie. „Jistý pokrok“ prokázalo Rakousko, vlámská část Belgie, Francie, Itálie a Dánsko. Dobře rozvinuté konkurenční prostředí na trhu se zemním plynem měly na konci roku 2004 Nizozemsko, Irsko a Španělsko. Jediná země, která měla plně liberalizovaný trh, byla Velká Británie. V oblasti elektřiny měly nefunkční trh Řecko, Estonsko a Lotyšsko, mírné náznaky konkurenčního prostředí jevíly frankofonní část Belgie, Lucembursko, Portugalsko, Polsko, Česká republika, Slovinsko, Slovensko a Litva. „Jistý pokrok“ opět prokázaly Německo, Španělsko, vlámská část Belgie, Irsko, Itálie, Francie a Maďarsko. Dobře rozvinutý trh byl shledán v Rakousku a v Nizozemí a kompletní tržní prostředí v severských zemích – Švédsku, Finsku, Norsku a Dánsku a opět ve Velké Británii.⁹⁸

Tabulka č. 2: Stupeň rozvinutosti tržního prostředí v energetice v zemích EU na jaře roku 2004

Level of competition	Electricity	Gas
Not functioning	Greece, Estonia, Latvia	All new Member States, Finland, Portugal, Greece
Initial steps only	Belgium (fr) ³ , Luxembourg, Portugal, Poland, Czech Rep., Slovenia, Slovakia, Lithuania	Germany, Luxembourg, Sweden, Belgium (fr)
Some progress	Germany, Spain, Belgium (nl), Ireland, Italy, France, Hungary	Austria, Belgium (nl), France, Italy, Denmark
Well developed	Austria, Netherlands	Netherlands, Ireland, Spain
Complete	UK, Sweden, Finland, Norway, Denmark	UK

Zdroj: DG TREN

Co se týče konkrétních plnění a včasné implementace hlavní části směrnic 2003/54/EC a 2003/55/EC (unbundling) jednotlivými členskými státy, velmi dobře situaci popisuje na konci roku 2005 vydaný dokument pod názvem „Unbundling of electricity and gas transmission and distribution system operators“⁹⁹, ve kterém bylo nezávislými experty zkoumáno osmnáct¹⁰⁰ zemí Evropské unie. Z těchto osmnácti zemí pouze sedm (Belgie, Dánsko, Francie, Velká Británie, Německo, Švédsko, Nizozemsko) plně a včas

⁹⁸ Towards a competitive and regulated European electricity and gas market, Opening of the internal energy market – progress so far, European Commission, DG for Energy and Transport, 2004, Brusel

⁹⁹ Europa.eu, Unbundling of electricity and gas transmission and distribution system operators, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW:

http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/doc/2006_03_08_final_common_report.pdf

¹⁰⁰ Rakousko, Belgie, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Maďarsko, Itálie, Irsko, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Nizozemsko a Velká Británie

transponovalo v oblasti elektřiny směrnici 2003/54/EC s tím, že Francie a Německo využily možnosti posunutí termínu zavedení právního oddělení sekcí distribuce v rámci svých vertikálně integrovaných společností.¹⁰¹ Na druhé straně pouze částečnou transpozici směrnice 2003/54/EC zavedly zbývající země z této osmnáctky kromě Portugalska s tím, že jako hlavní důvody byly uvedeny buďto opožděná implementace či přijmutí takových opatření, která nekorespondovala plně s dikcí směrnice. Jako jediná země, která neprovedla ani náznak transpozice směrnice o elektřině bylo shledáno Portugalsko. V podstatě totožná situace panovala podle této zprávy i v oblasti transpozice směrnice 2003/55/EC o vnitřním trhu s plynem.

Jak obě tyto exemplární studie potvrzují, samotný systém tvorby legislativy vnitřního trhu EU je velice složitý a tudíž praktická část liberalizace energetických trhů poněkud pokulhává za „vizemi či ideály“ pánů Barrosa, Piebalgse a paní Kroesové. Podle mého je to jeden z hlavních faktorů již dříve zmiňované diskrepance mezi politickými postuláty a reálným stavem evropské energetiky.

4.2. Jak se daří plnit závazky z Kyóta?

Dalším velmi diskutabilním tématem je příspěvek Evropské unie k boji s globálními změnami klimatu. V tomto ohledu se EU profiluje jakožto světový lídr, nicméně pohled na realitu je často zdaleka ne tak optimistický. Jak již bylo zmíněno, po schválení Kyótského protokolu v roce 2002 měla Evropská unie jakožto celek závazek ve formě snížení emisí skleníkových plynů do roku 2012 o 8 procent oproti roku 1990. Nicméně tento celounijní cíl obsahoval jistou flexibilitu a umožňoval, že se břemeno snižování emisí dalo podle různých kritérií (ekonomická vyspělost, stupeň „uhlíkovosti“ ekonomiky či samostatná ekologická iniciativa jednotlivých států, viz. Německo) rozdělit mezi země tehdejší patnáctky. Nově přistoupiší země měly vesměs závazek snížení mezi 6 až 8 procenty oproti roku 1990. Proto se tedy dají sledovat výsledky v rámci plnění závazků jednotlivých zemí, nejen celé Evropské unie. V tomto ohledu jsou velmi nápomocná data z Evropského energetického portálu, jak ukazuje tabulka č. 3.

¹⁰¹ Unbundling of electricity and gas transmission and distribution system operators, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/doc/2006_03_08_final_common_report.pdf

Tabulka č. 3: Procentuelní plnění Kyótských cílu jednotlivými zeměmi EU

EU MEMBER STATE	2003	2004	2005	PROJECTIONS 2010	KYOTO TARGET 2012	% UNDER KYOTO TARGET	
ESTONIA	21.2	21.2	20.7	18.9	40		52.7%
LATVIA	10.7	10.7	10.9	13.6	23.3		41.6%
BULGARIA	-	68.9	69.8	87.1	127.3		31.6%
ROMANIA	-	160.1	153.7	192.5	259.9		26.0%
LITHUANIA	16.7	21.1	22.6	33.5	44.1		24.0%
HUNGARY	83.3	79.5	80.5	87.4	114.9		23.9%
POLAND	382.5	396.7	399	420	551.7		23.9%
CZECH REPUBLIC	147.5	147.1	146.6	146.7	180.6		19.3%
SLOVAKIA	51.1	49.5	48.7	58.3	67.2		13.2%
UNITED KINGDOM	658	660.4	657.4	595.6	678.3		12.2%
SWEDEN	70.9	69.7	67	69.8	75.2		7.2%
GERMANY	1024.4	1025	1001.5	955.4	972.9		1.8%
						% OVER KYOTO TARGET	
LUXEMBOURG	11.3	12.8	12.7	14.2	9.1		56.0%
AUSTRIA	92.5	91.2	93.3	92.5	68.7		34.7%
SPAIN	407.4	425.2	440.6	410.2	331.6		23.7%
ITALY	577.3	580.5	582.2	587.3	485.7		20.9%
FINLAND	85.4	81.2	69.3	85	71.1		19.5%
SLOVENIA	19.7	19.9	20.3	21.6	18.6		16.1%
DENMARK	73.6	68.2	63.9	62.6	54.8		14.2%
PORTUGAL	83.7	84.6	85.5	88	77.4		13.7%
IRELAND	68.4	68.6	69.9	68.4	63		8.6%
GREECE	137.2	137.6	139.2	150.4	139.6		7.7%
NETHERLANDS	215.4	218.4	212.1	211.8	200.4		5.7%
BELGIUM	147.6	147.6	143.8	141.6	135.9		4.2%
FRANCE	560.9	556.1	553.4	569	564		0.9%
MALTA	3.1	3.2	3.4	2.2	NO TARGET		
CYPRUS	9.2	9.9	9.9	12.2	NO TARGET		

Zdroj: Energy.eu

Z tabulky č. 3 jasně vyplývá, že je zde opět přítomen jistý nesoulad mezi tím, co se slavnostně přijalo jakožto závazné a tím, jak se tyto závazky plní. Z 25 zemí (Malta a Kypr závazky z Kyóta nemají) máme podle projekcí na rok 2010, které byly vypočteny na základě doposud přijatých a implementovaných opatření v jednotlivých členských zemích 12 „vzorných“ zemí a 13 „hříšníků“. Poté, co se tento benchmarkingový systém nedávno objevil a veřejnost měla možnost porovnat dosavadní úspěchy jednotlivých zemí, šokovalo celou Evropu zejména ostudné druhé nejhorší místo Rakouska, které se jinak řadí k „nejčistším“ ekonomikám a je první v EU v oblasti podílu obnovitelných zdrojů energie na energetickém mixu. Ten tvořil v případě Rakouska 21,22 procent v roce 2005, zatímco ve zbytku EU to bylo pouze 6,38.¹⁰² Na druhou stranu samotná podstata tohoto srovnání nespočívá v hodnocení ekologičnosti jednotlivých zemí, ale má zejména upozorňovat na to, do jaké míry se jim daří plnit cíle jejich závazků. Kdybychom chtěli zjistit pravděpodobnost splnění celkového cíle celé Evropské unie, je vcelku složité to odhadnout. V tomto ohledu je samozřejmě nejdůležitější postavení největších zemí, respektive největších emitentů. Dalo by se zjednodušeně říci, že zaostávání o 21 procent za cílem u Itálie, respektive o 23,7 procent u Španělska, do jisté míry vykompenzuje 24 procentní přebytek u Polska, dvanáctiprocentní u

¹⁰² Terradaily, Austria rethinks environmental policy in bid to meet Kyoto target, staž. 18.7.2008, dostupné z WWW: http://www.terradaily.com/reports/Austria_rethinks_environmental_policy_in_bid_to_meet_Kyoto_target_99.html

Velké Británie a skoro dvouprocentní přebytek u Německa. Ačkoliv to tedy nenaznačuje nějaké zásadnější problémy se splněním celounijního cíle v roce 2012, samotná existence tolika „hříšníků“ a hrozba účinných sankcí prakticky v nedohlednu opět dokumentuje velmi složitý a zdoluhavý proces implementace v realitě rozhodovacích procesů v rámci kolosu Evropské unie.

Hlavním elementem a účinným nástrojem pro snižování emisí skleníkových plynů bylo zavedení jedinečného projektu Evropského systému obchodování s povolenkami CO₂. Nicméně v poslední době se v hojném počtu objevují kritiky dosavadního fungování tohoto velmi ambiciózního projektu, který ve světě nemá obdoby. Hlavní kritika přišla na podzim roku 2007 ve formě zveřejnění publikace „Human Development Report“¹⁰³ organizace United Nations Development Programme. Ta nejenže opět kritizuje rozvinuté země a jejich pomalou implementaci závazků vyplývajících z Kjótského protokolu, ale nově stanovuje i jisté limity emisí skleníkových plynů pro rozvojové země. Zároveň ale poměrně ostře kritizuje evropský systém obchodování s povolenkami CO₂. Jasně to vyjádřil šéf oddělení OSN pro Human Development Report Kevin Watkins, který prohlásil: „Ačkoliv je nynější systém obchodování s povolenkami v Evropské unii poměrně velkým přínosem, je to ve skutečnosti fraška. Trh nemůže vyřešit tento problém, pokud jsou emisní limity nastaveny nad aktuální úroveň emisí, a to je přesně případ Evropské unie.“¹⁰⁴ Jinými slovy v podstatě tvrdí, že emisní limity jsou ve většině případů pro rozvinuté země stanoveny nad jejich aktuální hodnotou a tudíž bude malá poptávka po těchto emisních povolenkách a trh s nimi se tudíž nebude vyvíjet jak by měl. Zpráva dále uvádí, že v první fázi fungování systému ETS (2005 až 2007) vyvolalo stanovení limitů emisí CO₂ nad aktuální úroveň drastický pokles ceny povolenek. Zadruhé, zejména v elektrárenském sektoru byly náhle generovány veliké zisky, ale zároveň firmy mohly své emise pokrýt přidělenými povolenkami zadarmo. Cenu povolenek nicméně promítly do finálních cen a de facto převedly na zákazníky a poté realizovaly další zisky za prodej přebytečných povolenek. Zpráva dále uvádí, že neschopnost zavést rozsáhlejší systém aukcí povolenek již do první fáze systému ETS připravila národní vlády o mnoho peněžních zdrojů, které mohly použít jako zdroj k provádění reforem ekologických daní.¹⁰⁵ Mnoho kritiků také obviňuje Evropskou komisi, respektive vlády členských zemí z jisté naivity, když před začátkem první fáze systému ETS nechala samotné do systému zahrnuté sektory nahlásit

¹⁰³ Human Development Report 2007/2008, staž. 10.7.2008, dostupné z WWW: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_Summary_English.pdf

¹⁰⁴ OECD countries falling short of their commitments to fight climate change, staž. 18.7.2008, dostupné z WWW: <http://hdr.undp.org/en/media/oecd-hdr07-pr-e-final.doc.pdf>

¹⁰⁵ OECD countries falling short of their commitments to fight climate change, staž. 18.7.2008, dostupné z WWW: <http://hdr.undp.org/en/media/oecd-hdr07-pr-e-final.doc.pdf>

jejich průměrné emise. Ty samozřejmě nahlásily emise o něco vyšší a tudíž poté mohlo dojít k tomu, že celkové limity byly nakonec vyšší než aktuální emise. V poslední době se většina kritiky soustřeďuje na kontroverzní část upravující možnosti „vyvážet“ ekologické projekty do rozvojových zemí jakožto ekvivalent nákupu povolenek.

Dosavadní průběh Evropského systému obchodování s povolenkami CO₂ je bezesporu jedním z největších zklamání na poli evropské energetické politiky. Do jisté míry, dle mého názoru, opět dokumentuje často propastný rozdíl mezi evropskými energetickými ideály rodícími se v budově Berlaymont v Bruselu a konkrétní realizací těchto plánů ve formě špatné či pozdní implementace direktiv či v tomto případě lobbyistického vlivu. Ten byl podle mého hlavním faktorem neúspěchu první fáze systému ETS, jelikož pod nátlakem energetické lobby byly odsouhlaseny národní alokační plány, udělující zemím, respektive firmám více povolenek než byly jejich aktuální emise.

4.3. Jak se vyvíjí společná vnější energetická politika?

Další nezbytnou součástí evropské energetické politiky je snaha o společný postup zemí EU vůči třetím zemím, zejména pokud jde o zásobování Evropské unie uhlovodíkovými palivy, na nichž je tolik závislá. Již v předchozích řádkách bylo vymezeno několik zásadních dokumentů, které definovaly cíle evropského počínání na tomto poli. Jde zejména o snahu diverzifikovat jednotlivé zdrojové země či regiony a vytvářet dobré podnikatelské prostředí pro investory ze zemí Evropské unie k tolika potřebným investicím do energetické infrastruktury i mimo území EU. V tomto ohledu je zde jasný fenomén ve formě růstu závislosti na zemním plynu a ropě z Ruska a s tím související pronikání ruského státního monopolu OAO Gazprom do evropských energetických sítí.

Jisté sebehodnocení vypracovala Evropská komise na konci listopadu roku 2007.¹⁰⁶ Jedná se o první zhodnocení dosavadních kroků od přijetí Akčního plánu a dokumentu Energetická politika pro Evropu na zasedání Rady v březnu roku 2007. Jak již bylo zmíněno, na tomto summitu byla dohodnuta nutnost vytvoření společné evropské energetické politiky ke třetím zemím. V tomto ohledu byl rovněž dohodnut plán na roky 2007 až 2009, kdy Evropská rada každý rok přehodnotí dosažené úspěchy.

¹⁰⁶ Developing external energy policy for the EU, Europa Press Releases, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/533&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

Jako hlavní pokrok zpráva hodnotí dosavadní působení Sítě evropských korespondentů pro energetickou bezpečnost, která se poprvé formálně sešla 10. května 2007 a zasedají v ní zástupci Komise, sekretariátu Rady a členských zemí. Komise konstatuje, že již od svého uvedení Sít' slouží jako důležité diskusní fórum a zejména nástroj včasného varování před hrozbami evropské energetické bezpečnosti. Jako další posun označuje Komise komunikaci v oblasti černomořského regionu, kde se daří udržovat styky s důležitými zeměmi pro diverzifikaci a bezpečnost energetických dodávek EU. Jako neméně důležitou oblast společné vnější energetické politiky Komise vyzdvihuje strategii k regionu střední Asie. Opět je zde zdůrazňována nutnost diverzifikace dodávek a zejména i fakt, že mnoho zemí v regionu má zájem na diverzifikaci svých odběratelů. Velmi důležitý je další vývoj energetického koridoru od Kaspiku přes Černé moře do EU. Ve vztahu k Rusku byl zejména klíčový summit v Mafře, kde byl dohodnut systém včasného varování před přerušением energetických dodávek. Zároveň Komise uvádí, že klíčové bude uzavření nové smlouvy mezi EU a Ruskem, která by obsahovala i kapitolu o energetice. Další posuny jsou zaznamenávány v oblasti Politiky evropského sousedství, kde energetika hraje důležitou roli. Zde zůstává hlavní prioritou elektrické a plynové propojení se zeměmi Magrebu a Mašreku, stejně tak jako projekt Arabského plynovodu. Jako pokrok je v rámci jednotlivých zemí hodnoceno jednání s Moldavskem, Jordánskem, Marokem, Alžírskem a Egyptem. Ve vztahu k zemím Blízkého východu hodnotí Komise jako velký přínos energetické konference EU-Afrika-Blízký východ v listopadu roku 2010 v Sharm el Sheikh. Z dalších energetických partnerů zmiňuje Komise dobře se vyvíjející vztahy s Norskem či s USA. Nový, energetický charakter nabyly vztahy s Čínou, která má rovněž zájem na bezpečnosti dodávek.¹⁰⁷

Ačkoliv se podle této zprávy zdá, že se vše vyvíjí správným směrem, podle mého názoru tomu zdaleka tak není. Je sice skvělé, že se dobře vyvíjejí vztahy se zaběhlými partnery v Maghrebu a Mašreku, Norskem či Spojenými státy, nicméně geostrategicky jsou podle mého nejdůležitější vztahy s Ruskem, respektive „uchycení se“ v oblasti Střední Asie. V tomto ohledu podle mého zdaleka ne všechno hraje do karet EU. Jakožto hlavní nástroj pro řešení závislosti na ruském plynu a ropě byl v již zmiňovaném Akčním plánu vymezen čistě evropský projekt plynovodu Nabucco, který by spojoval Kaspický region se Střední Evropou. Investice byla nabídnuta evropským investorům a hlavním bezpečnostním aspektem je fakt,

¹⁰⁷Developing external energy policy for the EU, Europa Press Releases, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/533&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

že obchází Rusko.¹⁰⁸ Nicméně financování tohoto projektu se v podstatě záhy zaseklo a nemalou roli v tom hraje právě Rusko, respektive Gazprom. Ten má totiž již delší dobu rozjetý projekt plynovodu Nord Stream, který povede plyn ze severního Ruska přímo do Německa na dně Baltského moře s tím, že jednostranná dohoda Vladimíra Putina s Gerhardem Schröderem vyvolala ostré reakce v Polsku, jehož území projekt obchází.¹⁰⁹ Celou situaci v regionu názorně představuje mapa č.1.

Mapa č.1: Schéma dosavadních a projektovaných plynovodů směřujících z východu do Evropy

Zdroj: The Economist

Jak je z obrázku vidět, ohromnou ránu projektu Nabucco zasadil Gazprom, když oznámil v létě roku 2007 záměr projektu South Stream, který by přivedl do Itálie plyn ze Střední Asie přes Rusko. Dohoda je všeobecně považována za rivalský plán k projektu Nabucco.¹¹⁰ Na projektu South Stream se dohodl Gazprom s italským plynárenským kolosem ENI. Podporu projektu v hodnotě 15 miliard USD záhy vyslovily i tři země Evropské unie – Bulharsko, Maďarsko a Itálie a velmi se o něj zajímá i Rakousko. Tímto se Rusku, resp. plynárenské klice Kremlu – Gazpromu daří nejen eliminovat snahy o realizaci Nabucca, ale

¹⁰⁸Nabucco pipeline, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html>

¹⁰⁹Eastern Europe, America and Russia, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=10566657

¹¹⁰EurActiv, Naděje na obnovení projektu Nabucco ožívá, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/nadeje-na-obnoveni-projektu-nabucco-oziva>

zároveň (stejně jako v případě Nord Streamu) obejít „nespolehlivé“ tranzitní země jako Ukrajina či Polsko. Velkým přínosem pro Nabucco bylo jistě přesvědčení dosud váhajícího Turecka letos v létě a podepsání finální smlouvy všemi zúčastněnými zeměmi - Turecko, Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko a Rakousko. Navzdory letošnímu oživení projektu plynovodu Nabucco je jeho budoucnost stále dosti nejasná. Vybuďoval-li by se South Stream, Nabucco by v podstatě ztratilo smysl, jelikož by se stalo neekonomickým projektem. Zároveň zajištění fyzického přísunu plynu nemá ještě detailní podobu. Plyn by totiž (podle původního plánu) přicházel z projektovaného transkaspického plynovodu, jehož výstavbu ruská strana blokuje nebo z politicky izolovaného Iránu.¹¹¹

Dalším svého druhu neúspěchem Evropské unie ve vztahu k Rusku je bezesporu neschopnost obnovit Smlouvu o partnerství a spolupráci, která byla podepsána v roce 1997 a jejíž platnost vypršela v roce 2007. Zde se opět promítá velký velmocenský vzestup putinovského Ruska a nynější schopnost diktovat si podmínky, což je v jasném kontrastu oproti finanční krizi zdecimovanému Rusku Borise Jelcina v roce 1997. I v době psaní těchto řádků je nicméně budoucnost uspořádání vztahů mezi Evropskou unií a Ruskem velmi nejasná. Nutno ovšem podotknouti, že tato situace bezesporu vyhovuje právě Rusku a potvrzuje, že má v nynější situaci navrch. Ačkoliv bylo docíleno dílčích úspěchů (viz. ve zprávě Komise zmíněná Dohoda o systému včasného varování před přerušением energetických dodávek), přetrvává zejména ruský laxní přístup k vyjednávání o vstupu do Světové obchodní organizace, který je živěn krom jiného i zájmem Kremlu na uplatňování vývozních cel na plyn a ropu. Jelikož je ruský stát majoritním akcionářem v Gazpromu, je to nelepší varianta, jak odčerpat ze společnosti peníze, aniž by se jako v případě výplaty dividendy musel dělit s minoritními akcionáři. V nemalé míře si nečlenstvím i kvůli absenci dostatečné ochrany duševního vlastnictví chrání svůj trh (zejména nerostné bohatství) od evropských investic.¹¹²

Jak je z předchozích řádků patrné, rozdíl mezi na honosných summitech proklamovanými cíli EU v oblasti vnějších energetických vztahů a ekonomicko-politickou realitou je veliký. I zde se bohužel projevuje jistá „sobeckost“ jednotlivých členských zemí, dokumentovaná zejména dohodou Schröder-Putin o projektu Nord Stream. Nepříliš „evropsky“ působící a mnoho otazníků vyvolávající je Schröderovo zaměstnání

¹¹¹Eastern Europe, America and Russia, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW:
http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=10566657

¹¹²EurActiv, Summit EU-Rusko: Medveděv jde v Putinových stopách, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW:
<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/summit-eu-rusko-medvedev-jde-v-putinovych-stopach>

v Gazpromu poté, co skončil s kancléřováním.¹¹³ Nicméně jistou úlohu v tomto asymetrickém vztahu hraje bezesporu i celková mezinárodní politicko-ekonomická situace, která díky obrovským světovým cenám ropy a zemního plynu pomáhá upevňovat pozici Gazpromu. Není poté divu, že údajně čtvrtá největší firma světa podle tržní kapitalizace (a první evropská)¹¹⁴ si může dovolit tak nákladné investice do energetické infrastruktury. Ačkoliv to Gazprom (ústý dlouholetého předsedy správní rady a nyní prezidenta Ruské federace) stále odmítá, není pochyb o tom, že jeho investiční politika slouží ruským velmocenským zájmům.

4.4. Klimatický balíček a stanovení cílů v oblasti obnovitelných zdrojů energie

Loni v lednu přijatý takzvaný Klimatický balíček přináší opět jednu zásadní novinku, o které se v poslední době dosti mluví. Jedná se o konkrétní stanovení cílů v oblasti podílu obnovitelných zdrojů energie v rámci energetických mixů jednotlivých zemí. Jak již bylo zmíněno, bylo při tvorbě tohoto legislativního návrhu přihlíženo zejména k ekonomické úrovni jednotlivých členských zemí. Jak napovídá tabulka č. 4, v roce 2005 byl celkový podíl obnovitelných zdrojů v EU27 v rámci finální energetické spotřeby 8,5 procent. Aby bylo dosaženo celounijního cíle dvacetiprocentního podílu v roce 2020, musí Evropská unie zvýšit výrobu energie z obnovitelných zdrojů o 13,5 procent. Přihlédne-li se k cílům jednotlivých států, které jim „přidělila“ Komise, zdaleka největší nárůst tohoto podílu musí zajistit Velká Británie, která z nynějších necelých 1,5 procent musí dosáhnout 15 procent v roce 2020. Naopak, zejména kvůli jejich menší ekonomické vyspělosti, nejméně musí podíl obnovitelných zdrojů zvýšit nové členské země, zejména pak Rumunsko a Bulharsko (6,2, resp. 6,6 procent). Jak je patrné, ani Česká republika na tom z tohoto pohledu není vůbec špatně. Nárůst necelých sedmi procent během třinácti let by z pohledu laika neměl být problém. Jenže již nyní se stále více objevují hlasy z řad odborníků, kteří tvrdí, že tento plán zdaleka nepřihlíží ke geograficko-klimatickým podmínkám jednotlivých členských zemí. Není tedy divu, že mnoho zemí (typickým příkladem je právě Česká republika) není z tohoto návrhu moc nadšeno. V naší zemi jsou totiž možnosti výroby elektřiny z vodních zdrojů podle mnoha odborníků již prakticky vyčerpány, neexistuje zde moc lokalit výhodných pro stavbu

¹¹³EconomiaOnline, Agenti Stazi pracují v Gazpromu se Schröderem, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: http://ihned.cz/3-21830030-agrofert-000000_detail-31

¹¹⁴Finanční noviny, Gazprom – údajně čtvrtá největší firma světa, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: http://www.financninoviny.cz/utf8/index_view.php?id=295996

větrných elektráren a slunečních dnů také tolik nemáme. Zbývá poté již masivní zapojení používání biopaliv, o jejichž negativních důsledcích bude řeč později.

Tabulka č.4: Přehled cílů, současných stavů a nutných zvýšení podílů obnovitelných zdrojů jednotlivých členských zemí EU

EU Member State	2005 Figure	2020 Target	% To cover:	
1 United Kingdom	1.3%	15%	13.7%	
2 Denmark	17%	30%	13%	
3 Ireland	3.1%	16%	12.9%	
4 France	10.3%	23%	12.7%	
5 Germany	5.8%	18%	12.2%	
6 Italy	5.2%	17%	11.8%	
7 Netherlands	2.4%	14%	11.6%	
EU	8.5%	20%	11.5%	
8 Spain	8.7%	20%	11.3%	
9 Greece	6.9%	18%	11.1%	
10 Belgium	2.2%	13%	10.8%	
11 Austria	23.3%	34%	10.7%	
12 Portugal	20.5%	31%	10.5%	
13 Cyprus	2.9%	13%	10.1%	
14 Luxembourg	0.9%	11%	10.1%	
15 Malta	0%	10%	10%	
16 Finland	28.5%	38%	9.5%	
17 Sweden	39.8%	49%	9.2%	
18 Slovenia	16%	25%	9%	
19 Hungary	4.3%	13%	8.7%	
20 Lithuania	15%	23%	8%	
21 Poland	7.2%	15%	7.8%	
22 Slovakia	6.7%	14%	7.3%	
23 Latvia	34.9%	42%	7.1%	
24 Estonia	18%	25%	7%	
25 Czech republic	6.1%	13%	6.9%	
26 Bulgaria	9.4%	16%	6.6%	
27 Romania	17.8%	24%	6.2%	

Zdroj: Energy.eu

Ačkoliv tedy samotné stanovení konkrétních cílů pro jednotlivé země a přihlédnutí k jejich ekonomické úrovni je nutno vidět jako velmi přínosné, domnívám se, že toto jisté „opomenutí“ přírodních podmínek není příliš prozíravé. Zejména to odráží jeden zásadní fakt, který mnoho odborníků opět považuje jako velký nedostatek celé evropské koncepce v rámci boji proti změnám klimatu. Jedná se především o Komisi stále proklamovaný neutrální postoj

k jaderné energetice a ignorování názorů mnoha odborníků, že se v podstatě jedná o obnovitelný zdroj energie. V tomto ohledu je velice pochopitelný negativní postoj české vlády, která dobře ví, že vydá-li se jadernou cestou, nebude veliký problém se splněním kritéria snížení emisí CO₂, nicméně podíl obnovitelných zdrojů se nezvýší jen kvůli tomu, že Komise jádro jakožto obnovitelný zdroj neuznává.¹¹⁵ Nutno ovšem podotknouti, že z pohledu české vlády jakýkoliv jaderný „revival“ stále blokuje donedávna ještě vládní Strana zelených. Jistou ignoranci Komise a hlavně politický nátlak států brojících proti jádru (Německo) potvrzují i v poslední době jasně se měnící názory široké veřejnosti a dokonce i zapřísáhlých odpůrců jaderných reaktorů. Důkazem může být nedávné vyjádření bývalého člena správní rady Greenpeace Patricka Moorea, který tvrdí, že jaderná energie je čistá a je dobrým nástrojem v rámci snižování emisí skleníkových plynů a v boji proti změnám klimatu.¹¹⁶ Jasně dokumentující charakter jádra jakožto obnovitelného zdroje potvrzuje i nejnovější budování takzvaných reaktorů třetí a zejména čtvrté generace, které nejenže prakticky vylučují případ havárie, ale hlavně maximálně snižují množství konečného odpadu a posilují ochranu před šířením jaderného materiálu.¹¹⁷

4.5. Kontroverzní dopady využívání biopaliv

Pravděpodobně nejkontroverznější součástí Klimatického balíčku je bezesporu desetiprocentní cíl v oblasti využívání biopaliv v Evropské unii do roku 2020. Ačkoliv Komise tvrdí, že desetiprocentní cíl bude realizován pouze v případě, že se biopaliva ukážou jako dostatečně „zelená“, mnoho odborníků je již nyní přesvědčeno, že tomu tak rozhodně není a že by se naopak celý projekt měl co nejdříve zastavit. Do znění směrnice bylo tedy na konci roku 2008 vtělena povinnost Komise vypracovat do konce roku 2010 hodnotící zprávu, která by hodnotila eventuelní negativní dopady zejména na nepřímou změnu obdělávané půdy¹¹⁸. Samotná idea vyrábět pohonné hmoty z technických plodin je velice lákavá, jelikož nahrazuje klasický způsob výroby pohonných hmot z uhlovodíků, které Evropa a Spojené

¹¹⁵Česko hájí v unii jadernou energii, iHNed.cz, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://hn.ihned.cz/c4-10084240-24894350-500000_d-cesko-haji-v-unii-jadernou-energii

¹¹⁶Bývalý člen Greenpeace: Jadernou energii potřebujeme, Ekolist, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.ekolist.cz/zprava.shtml?x=2059553>

¹¹⁷Udržitelná jaderná energie, europa.eu, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/research/leaflets/fission/page_02_cs.html

¹¹⁸EU zvažuje rozšíření „zelených“ kritérií mimo oblast biopaliv, Eur.Activ, staž. 15.8.2009, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/eu-zvazuje-rozsireni-zelenych-kriterii-mimo-oblast-biopaliv-006346>

státy z veliké části dováží. Primární cíl je zde tedy jasný – snížení závislosti na dovozech ropných produktů. Proto se tedy před několika lety zejména Evropská unie a Spojené státy vydaly cestou masivního podporování pomocí všelijakých dotací a daňových úlev pěstování těchto plodin.

Nicméně poslední dobou stále sílí celosvětová kritika tohoto trendu. Nejenže se prokazuje, že mnoho z těchto „zelených“ paliv produkuje emise CO₂ jen o něco menší než klasické pohonné hmoty a tudíž je příspěvek ke snižování emisí nepatrný, ale hlavně se tento uměle vytvořený výhodný business profiluje v podstatě proti jeho původním účelům. Zjednodušeně jde o to, že vládní podpory pěstování těchto plodin způsobují, že farmáři ve velkém osévají nové plochy k výrobě biopaliv, často ovšem na plochách, které předtím za stejným účelem odlesnili. K tomuto dochází zejména v Jižní Americe, kde díky tomuto původně ekologickému projektu ubývá Amazonských pralesů, které, jak známo, pohlcují emise CO₂.¹¹⁹

Další negativní dopady využívání biopaliv jsou ještě evidentnější, i když jejich dopad je již spíše sociálního, v menší míře ekonomického (inflace) charakteru. Jelikož je díky státní podpoře a daňovým úlevám pro farmáře výhodné pěstovat plodiny pro výrobu biopaliv, dochází k úbytku pěstování původních klasických plodin určených pro potravinovou produkci. K tomu se ještě musí připočíst fakt, že mnoho plodin dříve určených k produkci potravin se nyní využívá k výrobě bioplaiv (kukuřice). Toto všechno má bezesporu velice deformační vliv na světový trh s potravinami a podle mnoha pozorovatelů je jedním z hlavních faktorů potravinové krize, která ještě nedávno plnila nadpisy novinových článků. Podle autora nedávno vydané studie Světové banky Dona Mitchella došlo k tomu, „že koš potravinových cen zaznamenal od roku 2002 do února 2008 nárůst o 140 procent. Zpráva odhadla, že z toho jen o 15 procent potraviny zdražily kvůli vyšším cenám energií a hnojiv, zatímco kvůli biopalivům to bylo o 75 procent.“¹²⁰ Ze zprávy dále vyplývá, že prudký růst cen potravin v posledních letech srazil podle Světové banky ve světě pod hranici chudoby asi 100 milionů lidí. V roce 2008 kvůli drahým základním potravinám došlo k vlně sociálních nepokojů a hladových bouří v řadě rozvojových zemí Afriky, Asie i Latinské Ameriky. Ačkoliv to zpráva popírá, je nutné podotknouti, že k nynější neuspokojivé situaci přispěl i (podobně jako u energetických surovin) ekonomický růst rozvojových zemí, zejména Číny a Indie.

¹¹⁹An EU plan to cut hot air, *The Economist*, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=10559466

¹²⁰SB: Biopaliva zdražila potraviny a způsobila krizi, *Finanční Noviny*, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://www.financninoviny.cz/index_view.php?id=321710

Jak již bylo naznačeno, potravinová krize v roce 2008 byla vskutku světového rozměru a jednou z jejích příčin je bezesporu evropská podpora pěstování plodin pro výrobu biopaliv. Samotná krize se ve své podstatě projevuje nedostatkem potravin a tudíž tlakem na růst jejich cen. Průvodním jevem této krize je tedy i celosvětově rostoucí inflace, která je (kromě rostoucích cen energií) také tlačena světovým růstem cen potravin. V tomto směru se tedy bludný kruh negativních dopadů podpory biopaliv uzavírá touto třetí fází ryze ekonomického charakteru.¹²¹ Samotný růst inflace rezultující z potravinové krize na začátku roku 2008 nicméně zastavil (podobně jako již zmiňovaný růst cen ropy a zemního plynu) příchod celosvětové ekonomické recese na konci roku 2008.

¹²¹Time to cut the knot, The Economist, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW:
http://www.economist.com/world/international/displaystory.cfm?story_id=11605862

Závěr

V této práci byl kladen důraz na tři základní oblasti společné evropské energetické politiky, a sice liberalizaci energetických trhů, bezpečnosti energetických dodávek a opatření v rámci boje s globálními změnami klimatu. První část práce seznamuje čtenáře se specifiky energetického sektoru a s historií problematiky v kontextu vývoje světového hospodářství po druhé světové válce a v souvislostech vytváření evropských integračních uskupení.

Další část práce se zabývá okolnostmi světového politicko-ekonomického charakteru na přelomu tisíciletí, které byly hlavním impulsem pro hlubší integraci v tomto sektoru a podnítily vznik skutečné společné evropské energetické politiky. V tomto ohledu se jedná hlavně o energeticky náročný růst rozvojových zemí (Čína, Indie), dále pak velmocenský vzestup putinovského Ruska a v neposlední řadě vznik globálního problému klimatických změn.

Třetí část práce podává výčet nejdůležitějších legislativních kroků Evropské unie na poli dokončování procesu vytvoření vnitřního trhu s energiemi, dále pak hlavní iniciativy Evropské komise na poli energetické bezpečnosti a boji proti změnám klimatu. Zájem je soustředěn zejména na období působnosti Komise José Manuela Barrosa v souvislosti se zvyšující se akutností společného řešení široké palety témat energetického charakteru v posledních letech. Pozornost je věnována i reakcím hlavních zainteresovaných účastníků celého procesu vzniku všech důležitých iniciativ či legislativních opatření.

Poslední část práce je pokus o komparaci reálného stavu procesu vytváření společné energetické politiky EU s dikcí přijaté evropské legislativy a politickými postuláty a proklamacemi o směřování energetické politiky na evropských summitech. V tomto ohledu jsou opět evidentní diskrepance v základních oblastech této komunitární politiky. Co se dokončení liberalizace evropských energetických trhů týče, je zde především zdoluhavý proces transpozice směrnic mnoha členskými zeměmi do národních legislativ a jistá „nejednoznačnost“ samotných směrnic. Velikou roli zde stále ovšem hrají národní státy a jejich společensko-ekonomická realita, která je často odrazem historických stereotypů (korporativismus, socialismus ve Francii). V oblasti vnějších energetických vztahů jsou to mimo dílčích úspěchů ve vztazích se zaběhlými partnery ze Středomoří a Politiky sousedství zejména komplikované vztahy s Ruskem, kde největší problém způsobuje ruský státní monopol OAO Gazprom. Evropské snahy zde narážejí zejména na nedostatečnou ruskou ochotu vstoupit do WTO a prodloužit Smlouvu o partnerství a spolupráci. Rovněž hlavní nástroj EU v rámci diverzifikace zdrojů, projekt plynovodu Nabucco, zatím nemá jasnou

budoucnost v konkurenci již rozběhlých projektů Gazpromu. Co se týče aktivit v rámci boje se změnami klimatu, velmi diskutabilní výsledky přináší dosavadní důraz EU (spolu s USA) na masivní využívání biopaliv. Kýžené efekty zatím nepřinášejí ani hlavní nástroj plnění závazků přijatých Evropskou unií v Kyótu, a sice Evropský systém obchodování s povolenkami CO₂. Rozporuplné výsledky zatím přinášejí i data vývoje jednotlivých částí takzvaného Klimatického balíčku. Zde je to zejména třináctka „hříšníků“, kteří mají své emise zatím velmi nad svým kyótským cílem. Rovněž cíl zvýšení podílu obnovitelných zdrojů v rámci energetického mixu unie na 20 procent do roku 2020 vyvolává mnoho otázek. Ačkoliv návrh Klimatického balíčku v duchu evropské solidarity přihlíží k ekonomické vyspělosti jednotlivých členských zemí, nepřihlíží ale již ke klimaticko-geografickým podmínkám. V neposlední řadě je to i jisté „ignorování“ evidentního jaderného „revivalu“ šířícího se nejen v Evropě Evropskou komisí. Právě nezařazení jádra do skupiny obnovitelných zdrojů bude dělat mnoha zemím problémy s plněním svých závazků.

Jak tento výše uvedený výčet napovídá, cíl definovaný v úvodu práce byl splněn. Vskutku existuje celá řada aspektů projektu vytváření společné evropské energetické politiky, které zdaleka neodpovídají jejich kodifikaci „na papíře“. V mnoha případech je to bezesporu důsledkem složitosti fungování byrokratického kolosu jménem Evropská unie. Další velká část tohoto pokulhávání jen podtrhává jistou „nevyspělost“ EU ve smyslu společného postupu a poukazuje spíše na její konfедераční charakter. V neposlední řadě je zde i aspekt v podstatě neovlivnitelného mocenského vzestupu souseda na východě, který komplikuje vnější (nejen) energetické vztahy Evropské unie.

Resumé

Diplomová práce "Energetická politika EU - teorie a praxe" se zaměřuje na tři základní aspekty evropské energetické politiky: liberalizace energetických trhů, bezpečnost energetických dodávek a boj se změnami klimatu. V úvodu je nastíněna krátce historie problematiky mající své kořeny ještě před počátkem evropských integračních snah a pramenící z nedostatečné evropské surovinové základny. Významným elementem počátku evropské integrace je snaha koordinovat mírové využití jaderné energie členskými státy (EURATOM).

V další části práce je pozornost soustředěna na význam externích determinantů majících vliv na artikulaci skutečné společné energetické politiky na přelomu tisíciletí. Tyto výzvy jsou způsobeny obrovsky energeticky náročným růstem „emerging economies“ majícím vliv na situaci na světových komoditních trzích, konsolidací mocenských poměrů v Putinovském Rusku a vznikem akutního globálního problému globálního oteplování. Důraz je kladen na odpověď EU ve formě iniciativy evropské legislativy obecného charakteru (zejména dokument a akční plán Energetická politika pro Evropu) a několika "balíčků" z poslední doby týkajících se liberalizace energetických trhů (téma unbundlingu) a boje proti změnám klimatu, spolu s analýzou základních reakcí hlavních stakeholderů.

Závěrečná část práce se snaží poukázat na diskrepance mezi oficiální energetickou politikou na papíře a evropskou realitou. V tomto ohledu se jedná zejména o neúspěchy EU ve vnější energetické politice (komplikované vztahy s Ruskem), kontroverzní dopady legislativy podporující využívání biopaliv, neplnění cílů v oblasti emisí a podílu obnovitelných zdrojů členskými zeměmi a v neposlední řadě obtížný proces liberalizace evropských energetických trhů. Ačkoliv se podepsáním Maastrichtské smlouvy obchod s energiemi stává součástí instrumentária projektu vnitřního trhu EU, proces liberalizace evropských energetických trhů je do jisté míry stále nekompletní. To je způsobeno zejména ekonomickou silou energetických šampiónů podporovaných svými vládami (Francie) či pomalou transpozicí evropských směrnic do národních legislativ členskými státy. Důkazem neúspěchu v oblasti vnější energetické politiky může být stále nejistá budoucnost plynovodu Nabucco a úspěšné námluvy ruského státního monopolu Gazprom s předními evropskými energetikami a vládami.

Summary

Diploma thesis „EU Energy Policy – Theory and Practice“ focuses on the major issues facing the European energy policy: the liberalisation of energy markets, security of supply and combating the climate change. In the beginning a short description of the issue is portrayed having its roots well before the first European integrational attempts and resulting from Europe’s lack of natural resources. A common will of the member states to coordinate peaceful utilization of nuclear energy (EURATOM treaty) plays an important role in the early stages of the process.

The next part of the thesis deals with the importance of external drivers explaining why the energy issues have become so important for the EU in recent years. These challenges include the oil thirst of the emerging economies, a concentration of power in Putin's Russia and the emergence of an urgent global problem of climate change. Emphasis is placed on EU's response to these challenges in the form of initiation of European legislature of general nature (especially document and action plan Energy Policy for Europe) and a couple of recent „packages“ focusing on the proces of liberalisation of energy markets (unbundling issue) and combating climate change.

The final part of the thesis attempts to to point at the discrepancies between the "official" policy as pronounced at the EU summits and the actual state of things. Major lagging behind can be found in areas such as the extent to which the external energy policy is successful (complicated relations with Russia), the questionable impacts of subsidising biofuels, unsuccessful fulfillment of targets concerning emissions or renewables by the member states or the slow process of energy markets liberalisation. Although after the ratification of the Maastricht treaty energy trade became a part of EU’s internal market policy, the process of energy markets liberalisation is still to a certain extent incomplete. This is mainly a result of economic power of „national energy champions“ supported by their governments (France) or slow transposition of EU directives into national legislature by member states. A still quite uncertain future of Nabucco pipeline and continuing development of investment projects of Gazprom in cooperation with Europe’s main energy companies and member states may serve as evidence of unsuccessful EU’s external energy policy.

Použitá literatura

Tištěné publikace a oficiální stažené dokumenty (.pdf)

- An Energy Policy for the European Union, Commission of the European Communities, Brusel, 1995
- Cihelková, E., Jakš, J., Evropská integrace – Evropská unie, s.357, VŠE, Praha, 2004
- DG Environment, EU action against climate change, European Communities, 2007
- DG TREN, Explanatory memorandum of the 3rd energy package, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW:
http://ec.europa.eu/energy/electricity/package_2007/doc/2007_09_19_explanatory_memoandum_en.pdf
- Energetická politika pro Evropu, Komise Evropských společenství, str. 8, Brusel, 2007
- Faltus, Josef, Průcha, Václav: Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století, str.98-99, Praha, VŠE, 2003
- Gómez-Acebo & Pombo Abogados, S.L., Charles Russel LLP, Unbundling of electricity and gas transmission a distribution system operators, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW:
http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/doc/2006_03_08_final_common_report.pdf
- IEA, International Energy Agency Statistics, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:
http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2007/key_stats_2007.pdf
- OECD, OECD Statistics, Country statistical profiles: Australia, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:
<http://stats.oecd.org/wbos/viewhtml.aspx?queryname=456&querytype=view&lang=en>
- Opening up to choice – Launching the single European gas market, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000
- Opening up to choice – the single electricity market, stránky Evropské komise – DG TREN, staž. 28.10.2007, dostupné z WWW:
http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/doc/electricity_brochure_en.pdf
- Plechanovová, Běla, Fidler, Jiří: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995, Praha: ISE, 1997
- Towards a competitive and regulated European electricity and gas market, Opening of the internal energy market – progress so far, European Commission, DG for Energy and Transport, 2004, Brusel
- UNDP Human Development Report, OECD countries falling short of their commitments to fight climate change, staž. 18.7.2008, dostupné z WWW:
<http://hdr.undp.org/en/media/oecd-hdr07-pr-e-final.doc.pdf>
- World Bank, East Asia Key Indicators, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW:
http://siteresources.worldbank.org/INTEAPHALFYEARLYUPDATE/Resources/550192-1207007015255/EAPUpdate_keyindicators.pdf
- Zelená kniha – Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii, Komise Evropských společenství, str. 5, Brusel, 2006

Odborné články na internetu

- AFP, Sarkozy and Merkel call for stronger regulation of markets, staž. 21.11.2007, dostupné z WWW: <http://afp.google.com/article/ALeqM5i9FkwWnNBVx4nG0OWntkv8rPZu4g>
- Argus Power Europe, 8th November 2007, France maintains unbundling opposition
- Argus Power Europe - 8.11.2007, Brussels grapples with renewables
- BBC.Czech, Gazprom zastavil dodávky plynu Ukrajině, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2006/01/060101_russia_gas_1600.shtml
- BBCCzech, Schröder kritizován za funkci ve firmě stavící plynovod, staž. 15.11.2007, dostupné z WWW: http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/12/051210_germany_pipeline_0930.shtml
- BBC News, EU Energy plans, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4783996.stm>
- Businessinfo, Komise počítá s oddělením výroby a přenosu energií, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/zari-2007/komise-oddeleni-vyroby-a-prenosu-energii/1001689/45868/>
- CEER, Council of European Energy Regulators, European energy regulators' news, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: http://www.ceer.eu/portal/page/portal/ERGEG_HOME/ERGEG/NEWSLETTERS/September%202007
- České Noviny, Výběr reakcí na energeticko-klimatický balíček Evropské komise, staž. 18.7.2008, dostupné z WWW: http://www.ceskenoviny.cz/ekologie/index_view.php?id=292786
- DG Environment, The Kyoto Protocol, staž. 6.7.2008, dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/environment/climat/kyoto.htm>
- DG TREN, Trans-European Energy Networks, staž. 25.4.2008, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/ten/energy/legislation/index_en.htm
- DONE Consulting Group, Přehled evropské energetické legislativy, staž. 25.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.done.cz/PEL/obsah.php>
- DW-World, German Cabinet Approves Ambitious Climate Plan, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,2750138,00.html>
- Economagic, Germany: unemployment rate, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.economagic.com/em-cgi/data.exe/blsin/inu0022ge0>
- EconomiaOnline, Agenti Stazi pracují v Gazpromu se Schröderem, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: http://ihned.cz/3-21830030-agrofert-O00000_detail-31
- Ekolist, Bývalý člen Greenpeace: Jadernou energii potřebujeme, Ekolist, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.ekolist.cz/zprava.shtml?x=2059553>
- Energetik, Energetická politika, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: http://www.energetik.cz/hlavni3.html?m1=/clanky/en_2005_02_1.html
- Energetik, ZELENA KNIHA - Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii, staž. 4.11.2007, dostupné z WWW: http://www.energetik.cz/hlavni3.html?m1=/clanky/pl_2006_12.html
- Energetika-EU, EU a energetika – Spolehlivost dodávek, obchodování s emisemi, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.energetika-eu.cz/spolehlivost-dodavek-emise.htm>
- Ens-Newswire, Europe to trade more greenhouse gases, more biofuels, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.ens-newswire.com/ens/jan2008/2008-01-24-01.asp>

- EurActiv, Energetická bezpečnost, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/energetick-bezpenost>
- EurActiv, Komise představila návrh na řešení energetické otázky v EU, staž. 4.6.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/komise-pedstavila-nvrh-na-eeen-energetick-otzky-v-eu>
- EurActiv, Komise třetí variantě liberalizace energetiky nakloněna není, staž. 5.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-treti-variante-liberalizace-energetiky-naklonena-neni>
- EurActiv, Komise včera představila rozsáhlý „environmentální“ balíček, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-vcera-predstavila-rozsahly-environmentalni-balicek>
- EurActiv, Naděje na obnovení projektu Nabucco ožívá, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/nadeje-na-obnoveni-projektu-nabucco-oziva>
- EurActiv, Reakce na třetí energetický balíček v energetice, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/reakce-na-treti-liberalizacni-balicek-v-energetice>
- EurActiv, Summit EU-Rusko: Medveděv jde v Putinových stopách, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/summit-eu-rusko-medvedev-jde-v-putinovy-ch-stopach>
- Europa.eu, Udržitelná jaderná energie, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/research/leaflets/fission/page_02_cs.html
- Europa – Press Releases, Commission proposes an integrated energy and climate change package to cut emissions for the 21st Century, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/29&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>
- Euroskop, EU od A do Z, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/290/sekce/r-s/#obsah>
- Eurostat, Eurostat news release, Energy in the EU – first estimates, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: http://epp.eurostat.cec.eu.int/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2006/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2006_MONTH_09/8-21092006-EN-API.PDF
- European Parliament, MEPs give first reactions to climate change and energy package, staž. 7.7.2008, dostupné z WWW: http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/008-19356-023-01-04-901-20080122IPR19355-23-01-2008-2008-true/default_en.htm
- Europa.eu, Summaries of Legislation, Nuclear Energy, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s14005.htm>
- Europa Press Releases, Developing external energy policy for the EU, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/533&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- Euroskop, Energetická politika Evropské unie, staž. 26.10.2007., dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/40527/clanek/energeticka-politika-evropske-unie/>
- Financial Times, Italy welcomes EC energy proposals, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: http://www.ft.com/cms/s/2/42f5f086-6a49-11dc-a571-0000779fd2ac,dwp_uuid=e8477cc4-c820-11db-b0dc-000b5df10621.html
- Finanční noviny, Gazprom – údajně čtvrtá největší firma světa, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: http://www.financninoviny.cz/utf8/index_view.php?id=295996

- Finanční Noviny, SB: Biopaliva zdražila potraviny a způsobila krizi, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://www.financninoviny.cz/index_view.php?id=321710
- FinanzNachrichten, EU's Kroes reiterates high expectations of benefits of ownership unbundling, staž. 14.12.2007. dostupné z WWW: <http://www.finanznachrichten.de/nachrichten-2007-10/artikel-9130611.asp>
- Greenpeace, EU Climate Package – a good start, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.greenpeace.org/eu-unit/press-centre/press-releases2/eu-climate-energy-package->
- Gómez-Acebo & Pombo Abogados, S.L., Charles Russel LLP, Unbundling of electricity and gas transmission a distribution system operators, staž. 17.7.2008, dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/doc/2006_03_08_final_common_report.pdf
- IHNed, Česko hájí v unii jadernou energii, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://hn.ihned.cz/c4-10084240-24894350-500000_d-cesko-haji-v-unii-jadernou-energii
- IHNed, Evropská komise chce rozštěpit energetické firmy, staž. 14.11.2007, dostupné z WWW: <http://ekonomika.ihned.cz/c1-22056110-evropska-komise-chce-rozstepit-energeticke-firmy>
- IHNed, OPEC opět snížil odhad poptávky po ropě, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://ekonomika.ihned.cz/c4-10112070-25473670-001000_d-opec-opet-snizil-predpoved-poptavky-po-rope-pro-letosek
- Kubarych, Roger: How oil shocks affect markets: consider the five most recent scenarios, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: http://findarticles.com/p/articles/mi_m2633/is_3_19/ai_n15787119
- Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky – archiv článků, Energetická politika pro Evropu, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.mpo.cz/zprava26600.html>
- Monstersandcritics, EU calls on Poland to end "unlawful" energy rules, staž. 21.11.2007, dostupné z WWW: http://news.monstersandcritics.com/europe/news/article_1360237.php/EU_calls_on_Poland_to_end_"unlawful"_energy_rules
- Nabucco pipeline, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: <http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html>
- Reuters, Germany needs nuclear to meet carbon cut goal, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: <http://www.reuters.com/article/environmentNews/idUSL2579292620070925>
- Reuters UK, Renewable energy goal based on GDP, staž. 20.12.2007, dostupné z WWW: <http://uk.reuters.com/article/oilRpt/idUKL2241148420071122?pageNumber=2&virtualBrandChannel=0>
- Sharewatch, Brussels to unveil mechanism concept to protect EU energy sector, staž. 22.11.2007, dostupné z WWW: <http://www.sharewatch.com/story.php?storynumber=24688>
- Techtydenik, Liberalizovaný trh s plynem – po česku, staž. 5.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.techtydenik.cz/detail.php?action=show&id=1906&mark>
- Terradaily, Austria rethinks environmental policy in bid to meet Kyoto target, staž. 18.7.2008, dostupné z WWW: http://www.terradaily.com/reports/Austria_rethinks_environmental_policy_in_bid_to_meet_Kyoto_target_999.html
- The Economist, A bear at the throat, staž. 15.11.2007, dostupné z WWW: http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=9009041
- The Economist, A large black cloud, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795813

- The Economist, An EU plan to cut hot air, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=10559466
- The Economist, A sparky new policy - The European Union gets tough with energy companies, staž. 5.11.2007, dostupné z WWW: http://www.economist.com/business/displaystory.cfm?story_id=8525601
- The Economist, A ravenous dragon, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795714
- The Economist, Breaking up is hard to do, The Economist Sep. 13th 2007, staž. 28.10.2007, dostupné z WWW: http://www.economist.com/business/displaystory.cfm?story_id=9803986
- The Economist, Don't blame the speculators, The Economist July 5th 2008
- The Economist, Eastern Europe, America and Russia, staž. 19.7.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=10566657
- The Economist, Iron rations, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795684
- The Economist, No strings, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=10795763
- The Economist, The Indians are coming, staž. 14.6. 2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/agenda/displaystory.cfm?story_id=11117571
- The Economist, Time to cut the knot, staž. 21.7.2008, dostupné z WWW: http://www.economist.com/world/international/displaystory.cfm?story_id=11605862
- van Koten, S., Ortmann, A., The unbundling regime for utilities in the EU, staž. 14.12.2007, dostupné z WWW: <http://www.cerge-ei.cz/pdf/wp/Wp328.pdf>
- Volek Stanislav, Ropná krize v roce 1973, staž. 23.4.2008, dostupné z WWW: <http://www.penize.cz/15178-ropna-krize-v-roce-1973>
- World Bank, World Bank Data and Statistics, staž. 13.6.2008, dostupné z WWW: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20535285~menuPK:1192694~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html>